

İTTİHATÇILARDAN KEMALİZME “ULUS(LAŞMA)” veya İMHA, İNKÂR ve ÖTEKİLEŞTİRMENİN TÜRKÇESİ¹

Temel Demirer

*“Gerçeği susturup,
yeraltına gömseniz bile,
o büyüyecektir.”²*

Tarih, içinden işimize gelen bölümleri seçip, öne çıkarırken; işimize gelmeyenleri “es” geçip, karartacağımız bir alan değildir, olmamalıdır...

Bu elbette bir dilek ve bunun bir adım ötesine bir adım attığınızda tarihi ait olduğunuz (ezen ya da ezilen) taraftan okumaya başlarsınız.

Tarihi ezilenden yana okumaya başlayınca, ezenin resmî tarihini, tabu ve yalanlarını yıkmaya başlarsınız ki, bu yıkım aynı zamanda ezilenlerin tarihinin de inşasıdır.

Tam da bu bağlamda “İttihatçılardan Kemalizme “Ulus(laşma)”dan söz ederken atılması gereken ilk adım, resmî tarihin yıkımı, yani “İmha, İnkâr ve Ötekileştirmenin Türkçesi”ni telaffuz edebilme cüretidir.

Evet, ezenler karşısında tarihi gerçek(ler)i dillendirmenin tehlikeli olduğu koordinatlarda, ezilenlerin tarihi okuması ya yıkıcı bir cüretkârlıktır ya da hiç...

Herkes biliyor: Antik tarihte “Kavimler Kapısı” olarak anılan, rengârenk çeşitliliğiyle Anadolu’da XX. yüzyıl başına erişebilen halklar ve kültürler inkâr, asimilasyon ve imhayla ulus inşası adına tek tiplendirildi (Bu XX. yüzyıl öncesinin Anadolu halkları için bir “cennet bahçesi” olduğu anlamına gelmez tabii. Ama tektipleştirme çabaları en yoğun ve sistemli hâlini, bu dönemde aldı).

Burjuvazinin çıkarları için milliyetçilik hâkim kılınırken; Türklük dışında bütün dil, kültür, kimlik ve halkların, İslâmiyet’in Sünnî yorumu dışında tüm mezhep, inanç ve dinlerin ve özellikle “İmtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz,” sloganıyla sınıfların inkârına uzanan “ötekisiz”, vicdanını/ aklını yitirmiş bir dünya yaratıldı.

Özetle İyonya, Anadolu, Trakya, Klıkya, Hayastan, Pontos, Bath Narin,

1 18 Ocak 2015 tarihinde AKA-DER’in İstanbul’da düzenlediği “Hakların Mücadelesi Ortaktır” Sempozyumu’na sunulan tebliğ...

2 Emil Zola.

Kapadokya, Kürdistan, Asurya... Yani yaşadığımız coğrafya yerle yeksan edildi; köksüzleştirildi; tehcir, sürgün, tenkil, te'dip ve soykırımın acılarıyla sarsıldı.

Raphael Lemkin'in, kısaca bir etnik veya dinsel azınlığın güçlü bir devlet veyahut fiili bir iktidar tarafından sistematik olarak yok edilmesi olarak tanımladığı "soykırım"(lar)ın³ ideolojik nedenlerin en çarpıcı olanı milliyetçiliktir.

Mesela Ermeni soykırımında olduğu gibi... İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) 1913'te iktidara geldiğinde, "Türkiye Türklerindir" şiarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda sadece Müslüman Türkler'in yaşaması gerektiği iddiasında bulunmuş, Ermenilere yönelik 1915-1918 arası bir sürgün-imha politikası yürütmüştür. İstanbul'dan telgraf hatlarıyla koordine edilen sürgünler, sözlü katliam emirleriyle el ele verip bir milyona yakın Osmanlı tebaası Ermeni'yi yok etmişti. Soykırımın en önemli nedeni ulus-devlet yaratma ideolojisi⁴ ile sermayenin Türkleştirilmesiydi...

Böylelikle İTC'den T:"C"ye uzanan "ulus-kuruculuk" serüveninde bir "Te'dip Cumhuriyeti"⁵ yaratılırken; Anadolu ve Trakya'nın gayrimüslim toplulukları ile Kürtler de homojen ulus inşasından nasibini aldı. İttihatçıların başlattığı "temizlik" hareketleri, Cumhuriyet döneminde de devam etti.

Bu "soft" temizlik çalışmalarıyla Cumhuriyet tarihi gayrimüslimlere bu dünyayı dar etme çalışmalarıyla karakterize olurken; Dersim Alevîleri ve Kürtler de benzer bir mantık(sızlık)la yüzleştiler.

Özetle Türkiye'de ulus devlet, soykırımların gölgesinde kuruldu, yaşatıldı.

Hem de eski Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, Türk Tarih Kurumu'nun 75. kuruluş yıldönümü nedeniyle TTK Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'na gönderdiği kutlama mesajındaki, "Tarihini bilmeyen, tarihini araştırmayan, tarih belleği olmayan uluslar yönlerini bulamazlar, uygarlık ailesinin saygın üyelerinden biri olamazlar. (...) Türk ulusunu yüce kılan, büyük başarılar yakalamasını sağlayan işte bu tarih bilincidir. Son yıllarda tarihimize yöneltilen dayanaksız savlara, tarihsel belge ve bilimsel çalışmalarla Türk Tarih Kurumu en iyi yanıtı vermekte, bu tür savları çürütmektedir. TTK'nın bu alanda yaptığı bilimsel çalışmaları önemsiyor, mutlulukla karşılıyoruz,"⁶ deyişindeki arsızlıkla!

3 Raphaël Lemkin, Axis Rule in Occupied Europe, Washington: Carnegie Endowment, 1944, s. 79.

4 Taner Akçam, Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu, İletişim Yay., 2001.

5 Ayşe Kadioğlu, "Tedip Cumhuriyeti", Radikal İki, 4 Aralık 2011, s. 5.

6 Milliyet, 16 Nisan 2006.

AZINLIK KARŞITI POLİTİKALARIN KRONOLOJİSİ⁷

Ocak 1923'te İzmir'de yayımlanan Türk Sesi ve Yanık Yurt gazeteleri, Türk tüccarların aralarında birleşerek 'ahlâksız ve çıkarıcı Yahudi tehlikesine' karşı mücadele etmesini istiyordu. Edirne'deki Paşaeli gazetesinde yayımlanan bir dizi yazı sonucu galeyana gelen Edirneliler şehir meydanında toplanarak "bu ülkeden gitme sırası size de gelecek! Yahudiler defolun!" diye bağırdı. Polis Yahudilere ait dükkânlara saldırılmasını zorlukla önledi. Babaeski gibi küçük kentlerde yaşayan Yahudiler İstanbul gibi büyük kentlere göç ettiler. Trakya'daki Alyans okulları kapatıldı.

2 Mart 1923'te Dr. Rıza Nur, Türk tarafının Lozan barış görüşmelerinde izlediği politikayı Meclisteki gizli celsede anlatırken şöyle demişti: "Ekalliyetler [azınlıklar] kalmayacaktır. Yalnız İstanbul müstesna olmak üzere (Peki Ermeniler? nidaları) Fakat arkadaşlar, kaç Ermeni vardır? (Yahudiler? sesleri) İstanbul'da otuz bin Yahudi vardır. Şimdiye kadar mazarrat [arıza/sorun] çıkarmayan insanlardır. (Gürültüler) Museviler malum, nereye çekilirse oraya giderler. Tabii, olmasalardı daha iyi olurdu derim..."

16 Mart 1923'te Mustafa Kemal Adana Türk Ocağı Esnaf Cemiyeti'nin çayında Adanalı esnaflara şöyle seslendi: "Arkadaşlarımız söylevlerinde demişlerdir ki, Adana'mıza hâkim olan diğer unsurlar, şunlar, bunlar, Ermeniler sanat ocaklarımızı işgal etmişler ve bu memleketin sahibi gibi bir durum almışlardır. Şüphesiz haksızlık ve küstahlığın bundan fazlası olamaz. Ermenilerin bu verimli ülkede hiçbir hakkı yoktur. Memleket sizindir, Türklerindir. Bu memleket tarihte Türk'tü, o hâlde Türk'tür ve sonsuza kadar Türk olarak yaşayacaktır..."

Haziran 1923'te Yahudi, Rum ve Ermeni memurlar işlerinden çıkartılarak yerlerine Müslümanlar alınmaya başladı. Yahudilerin ve diğer azınlıkların Anadolu'da serbestçe dolaşmaları kısıtlandı. Karar öyle ani olmuştu ki, pek çok kişi kısıtlamalar yüzünden memleketine dönemedi, gittiği yerde mahsur kaldı. Bu yetmezmiş gibi Yahudilerin Filistin'e göçmelerine de engeller konulmuştu.

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın bir parçası olan ve ondan 6 ay önce imzalanan Türk ve Rum Nüfus Değişimine İlişkin Sözleşme ve Protokolü'ne göre, Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukları (190 bin kadardı) zorunlu değişime (mübadele) tabi tutuldu.

Aralık 1923'te Çorlu'da yaşayan birkaç yüz kişilik Yahudi cemaatine şehri 48 saat içinde terk etmesi emredildi. Hahambaşılığın müracaatı üzerine karar ertelendi ancak benzer bir karar Çatalca için alındı ve hemen uygulandı.

1924 yılı boyunca, Lozan Barış Antlaşması'nın gereği olarak 24 Ocak 1924 tarihli Eczacılar Hakkındaki Kanun'la eczane açma yetkisi 'Türk bulunma' meselesine bağlandı.

3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu uyarınca 40 kadar Fransız ve İtalyan okulu kapatıldıktan sonra sıra azınlık okullarının binalarının onarımında, genişletilmelerinde, yeni binalar yapmalarında kısıtlamalara geldi. Okul programları ve sı-

7 Ayşe Hür, "6-7 Eylül Yağmasının 59. Yıldönümünde Cumhuriyet'in Azınlık Raporu", Radikal, 7 Eylül 2014... http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse_hur/6_7_eylul_yagmasin_59_yildonumunde_cumhuriyetin_azinlik_raporu-1211344

navlar MEB tarafından denetlenmeye başladı.
3 Nisan 1924'te, kabul edilen Avukatlık Kanunu uyarınca 960 avukat iyi ahlâklı olup olmadığı açısından değerlendirildi ve sonuçta 460 avukatın çalışma izni iptal edildi. Böylece Yahudi avukatların yüzde 57'si, Rum ve Ermeni avukatların dörtte üçü işsiz kaldı.
4 Mayıs 1924'te Mustafa Kemal New York Herald gazetesine şu beyanatı verdi: "Hilafetle beraber Türkiye'de mevcut olan Ortodoks ve Ermeni kiliseleri patrikhaneleri ile Musevi hahamhanelerinin ortadan kalkması lazımdır..."
29 Ocak 1925 gecesi, Fener Rum Patrikliğine seçilen Araboğlu Konstantinos bir trene bindirilerek Selanik'e gönderildi. Suçu, hükümetin hoşuna gitmeyen biri olmasıydı.
Şubat 1925'te gazetelerde Türkiye'den 300 kadar Yahudi'nin Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinin 435. yıldönümü kutlamalarına bir telgraf gönderdiği söylentileri boy göstermesi üzerine şiddetli bir Yahudi düşmanı kampanya başladı. Yazılarda Yahudilerden 'nankörler', 'ülkenin sırtına yapışmış sülükler' diye söz ediliyordu. Çözüm olarak ülkeden sürülmeleri öneriliyordu. Bu yazıların tahrik ettiği bazı kişiler bir Yahudi gencini öldürdüler, Kuzguncuk Sinagogu'na saldırdılar. Böyle bir telgraf olup olmadığı hiçbir zaman ortaya çıkmadı.
22 Nisan 1926'da, ticari yazışmalarda sadece Türkçe kullanılmasını mecburi kılan kanundan sonra idari kadrolarda çalışan ve Türkçe yazı diline hâkim olmayan gayrimüslimler işten çıkarılmaya başlandı.
1 Ağustos 1926'da, Yahudilere yönelik 'sadakatsizlik', 'nankörlük' gibi ithamlardan bunalan Yahudi cemaatinin önderleri Lozan Antlaşması'nın yeni çıkan Medeni Kanun'la uyumlu olmayan 42. maddesinden feragat ettiklerini beyan eden mazbatayı Başvekâlete gönderdiler. Karar kamuoyuna, sadece 42. maddeden değil, tüm azınlık haklarından vazgeçtikleri şekilde yansıdı.
17 Ağustos 1927'de Elza Niyego adlı 22 yaşındaki Yahudi kızı, kendisine âşık olan ve uzun süredir taciz eden evli ve torun sahibi Osman Ratıp Bey tarafından öldürüldü. Genç kızın cansız bedeninin saatlerce sokakta üstü bile örtülmeden tutulması yetmezmiş gibi, Osman Ratıp'ın mahkeme yerine akıl hastanesine gönderilmesi Yahudi cemaatinde büyük tepkiye neden oldu. Yahudi cemaatinin geleneksel çekingenliğini ilk kez bir yana bırakarak, 18 Ağustos'taki cenaze törenine kitlesel biçimde katılması ve "adalet istiyoruz" diye haykırması, gazetelerde yoğun bir Yahudi düşmanı kampanyanın başlatılmasına neden oldu. Ayrıca bazı Yahudiler 'Türklüğe hakaret ettikleri' gerekçesiyle mahkemeye verildiler, hapis cezası aldılar.
13 Ocak 1928'de Darülfünun Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti'nin yıllık kongresinde tarihe "Vatandaş Türkçe Konuş!" sloganıyla geçen azınlıkları Türkçe konuşmaya mecbur eden kampanya başlatıldı. Bütün ülke afişlerle donatıldı, gençler Türkçe konuşmayan azınlıkları uarmaya başladılar, uyarılara uymayanlar tehdit edildi, dövüldü, yargılandı. Aynı yıl ülkedeki yabancı okullarla birlikte Yahudi okullarının da önemli bölümü kapandı.
Ocak 1928'de basında, Bursa'daki Amerikan Koleji'nde okuyan üç Müslüman Türk kızının okuldaki bazı öğretmenlerin yönlendirmesiyle Hıristiyan olduğu haberlerinin çıkmasının ardından, ateşli bir Hıristiyan karşıtlığı kampanyası başlatıldı. Önce okul kapatıldı, ardından okulun müdürü ve bazı öğretmenler mahkemeye verildi,

ardından gayrimüslim okulları ağır teftiştten geçirildi, ardından gazeteciler Misyonerleri Kovma Cemiyeti'ni kurdular.
11 Nisan 1928 tarihli Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarz-ı İcrasına Dair Kanun'la doktorluk 'Türk olma' şartına bağlandı. Böylece gayrimüslimler doktorluk yapamaz oldular.
10 Temmuz 1929'da "milliyetçi bir Türk öğrenci grubu" Rum Xpovika gazetesinin basımevini tahrip etti. Tahrip edenler değil, gazetenin sahibesi tutuklandı ve gazete hakkında Türklüğü tahkir suçlaması ile dava açıldı. Gazete kısa süre sonra kapatıldı.
Eylül 1929'da Defterdarlık, Yahudi okullarını, Or Ahayim Hastanesi'ni, Ortaköy Yetimhanesi'ni ve sinagogları, ticari müessese sayarak bunlara yapılan bağışları ve intikalleri vergilendirmeye karar verdi. Uygulama geriye doğru, 1925 yılından başlatıldı. Bu yüksek vergileri ödeyemeyen Hahambaşılığa haciz geldi. Hükümetin baskıları sürdü ve bağışlar sıkı takibe alındı.
18 Eylül 1930'da, Adalet Vekili Mahmut Esat Bozkurt, Ödemiş Yaylası'nda "Benim fikrim, kanaatim şudur ki, bu memleketin kendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmak, köle olmaktır" şeklindeki ünlü vecizesini söyledi.
11 Haziran 1932'de, yürürlüğe konan Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanun'la yabancıların bazı mesleklerde çalışmaları yasaklandı. Bu durum özellikle Yunan uyruklu serbest meslek erbabını, küçük esnaf ve sokak satıcılarını kapsıyordu.
Kasım 1932'de İzmirli her Yahudi'ye "Türk kültürünü benimsemeye ve Türk diliyle konuşmaya" söz veren birer taahhütname imzalatıldı. İzmir Yahudilerini Bursa, Kırklareli, Edirne, Adana, Diyarbakır, Ankara Yahudileri izledi. Gazetelerde, gruplar hâlinde ihtida eden Yahudi (ve Ermeni) kızlarının haberleri çıkıyordu.
25 Şubat 1933 günü Darülfünun ve Milli Türk Talebe Birliği öğrencileri, ceplerine irili ufaklı taşlar, ellerinde Türk bayrakları, dillerinde "vatandaş Türkçe konuş!" sloganlarıyla Vagon-Li Şirketi'nin Karaköy bürosunu tahrip ettiler. Gerekçe, şirketin Beyoğlu Acentası'nın Belçikalı Müdürü Jannoni'nin telefonda Türkçe konuşan memur Naci Bey'e şirkette resmi dilin Fransızca olduğunu belirterek, 25 kuruş para cezası ve 15 gün işten uzaklaştırma cezası vermesiydi.
1933'te bir gün, Mardin'deki Süryanî Patrikliği, gizli ve açık baskılara dayanamamayaarak "cemaatin arzusu doğrultusunda", "görülen lüzum üzerine", "muvakkaten" (geçici olarak) Mardin'den Suriye'deki Humus'a taşındı, bir daha da geri dönemedi.
14 Haziran 1934'te ülkeyi "Türk kültüründen olan ve Türkçe konuşanlar" (has Türkler), "Türk kültüründen olan ve Türkçe konuşmayanlar" (Kürtler) ve "Türk kültüründen olmayan ve Türkçe konuşmayanlar" (gayrimüslimler ve diğerleri) olarak üçe bölen İskân Kanunu kabul edildi. Ardından Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki Kürtler, Rumlar ve Ermeniler, kendileri için uygun görülen bölgelere sürüldüler.
21 Haziran-4 Temmuz 1934'te, Cevat Rifat Atilhan ve Nihal Atsız gibi ırkçı yazarların Yahudi aleyhtarı ve ırkçı yazılarla galeyana gelen kitleler, Çanakkale, Gelibolu, Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz, Babaeski'de Yahudilere saldırdılar. Olaylarda Yahudilere ait evler ve mağazalar yağmalandı, kadınlara tecavüz edildi, bir haham öldürüldü. CHF Trakya teşkilâtının örgütlediği anlaşılan olaylar sonucu 15 bin Yahudi, mal ve mülklerini geride bırakıp can havliyle başka şehirlere, ülkelere kaçmak

zorunda kaldı.

Ağustos 1938’de, hükümet “Tebaası oldukları devlet arazisinde yaşama ve seyahat bakımından baskılara tâbi tutulan Musevilerin bugünkü dinleri ne olursa olsun Türkiye’ye girmeleri ve ikametleri yasaktır” diyen 2/9498 numaralı karanameyi çıkardı. Ülkenin tek resmî haber ajansı olan Anadolu Ajansı’nda çalışan 26 Musevi personelin işine son verildi. Gazete ve dergilerde genel olarak azınlıkları, özel olarak da Yahudileri ülkenin çektiği sıkıntıların sorumlusu gösteren yazı ve karikatürlerde patlama oldu.

1938-1939’da, yaklaşan savaşta milli güvenliği tehdit edecekleri gerekçesiyle, Anadolu’nun kırsal bölgelerinde yaşayan gayrimüslimler büyük şehir merkezlerine nakledildiler. Büyük şehirlerin yaşam koşullarına ayak uyduramayanlar ülkeden göç etmek zorunda kaldı.

8 Ağustos 1939’da Avrupa’nın çeşitli yerlerinden topladığı 860 Yahudi mülteciyi Filistin’e taşıırken, yolda karşılaştığı bazı sorunlar yüzünden İzmir’e sığınmak zorunda kalan Parita gemisi, yolcuların “Bizi öldürün ama geri göndermeyin” haykırışlarına rağmen 14 Ağustos’ta iki polis motorunun refakatinde limandan çıkarıldı. Gemi çıkarılırken yarı resmi Ulus gazetesi “Serseri Yahudiler İzmir’den gitti” diye başlık atmıştı.

28 Aralık 1939’da Erzincan’da büyük bir deprem oldu ve on binlerce kişi öldü. Bunu duyan Tel-Aviv, Hayfa, Buenos Aries, New York, Cenevre, Kahire ve İskenderiye’deki Yahudi cemaatleri aralarında topladıkları paraları, giyim eşyalarını Türkiye’ye yolladılar. Ancak bu hareketin takdir edilmesi bir yana, gazetelerde Yahudilerin bu tavrını alaya alan, altında kötü niyet arayan yazılar, karikatürler boy gösterdi.

12 Aralık 1940’ta Romanya’nın Köstence limanından aldığı 342 Yahudi mülteci ile İstanbul’a varan ‘yüzen tabut’ namı Salvador’un (aslında 40 kişilik bir tekneydi) bir mil bile gidecek hâli olmadığı açık olduğu hâlde Türk makamları, gemiyi yoluna devam etmesi için zorladı. Sonuç hazindi: 13 Aralık günü Silivri açıklarına şiddetli fırtınaya yakalanan Salvador’un parçalarından tam 219 ölü toplandı.

22 Nisan 1941’de kapılarında beliren jandarmalar tarafından 12 bin gayrimüslim erkek, sivrisinek kaynayan ve sıtma yayan bataklığın, rutubet, çamur ve aşırı sıcaklığın bunalıttığı, su darlığı çekilen altyapısız kamplara gönderildiler. ‘20 Kur’a İhtiyatlar’ denilen bu ‘askerler’, Zonguldak’ta tünel inşaatlarında, Ankara’da Gençlik Parkı’nın yapımında, Afyon, Karabük, Konya, Kütahya illerinde taş kırma, yol yapma gibi ağır işlerde çalıştırıldılar. 20 Kur’a İhtiyatlar, 27 Temmuz 1942 günü terhis edildiler. Ancak “İstanbul’u unutunuz!” diye bağırın çavuşların ve subayların sesi, o dönemi yaşamış tüm azınlıkların belleğine yerleşti.

15 Aralık 1941’de Köstence limanından aldığı 769 Romen Yahudisini Nazi zulmünden kaçırıp Filistin’e götürmek isteyen Struma gemisi İstanbul’a geldi. Türkiye’nin izin vermemesi yüzünden 2,5 ay Sarayburnu açıklarında hastalıkla ve ölümlerle pençeyleştikten sonra geminin çıpası kesildi, dev bir kılavuz gemisine bağlanarak Karadeniz’e çekildi. Struma, 23 mil açıkta, motorsuz, yakıtsız, yiyeceksiz, susuz, ilaçsız kaderine terk edildi. 24 Şubat 1942 günü, saat 02.00’de bir Sovyet denizaltısı tarafından batırıldı. Faciadan sadece bir kişi kurtuldu. Olaydan sonra başbakan Refik Saydam şöyle demişti: “Türkiye başkaları tarafından arzu edilmeyen insanlara mekân olamaz!”

11 Kasım 1942’de, Şükrü Saracoğlu Hükümeti, savaş sırasında ortaya çıkan mali sorunları aşmak gerekçesiyle Varlık Vergisi’ni çıkardı. Vergi mükelleflerinin yüzde 87’si gayrimüslimdi. Ermeni tüccarlar kapital güçlerinin yüzde 232’si, Yahudi tüccarlar, yüzde 179’u, Rum tüccarlar yüzde 156’sı, Müslüman-Türk tüccarların ise sadece yüzde 4,94’ü oranında vergilendirilmişlerdi. Vergilerini ödeyemeyenler Aşkale, Sivrihisar, Karanlıkdere kamplarına gönderildiler. Mart 1944’e kadar süren ‘Varlık Vergisi Faciası’ sırasında kimi malını, kimi canını, kimi onurunu, kimi Türkiye’ye inancını yitirdi.

Ocak-Şubat 1943’te İstanbul Emniyet Müdürü Haluk Pepeyi, yanında azınlıklardan ve yabancılardan sorumlu Dördüncü Şube Müdürü Salâhattin Korkud ile 1915 Ermeni Soykırımı’nın asli faili Talât Paşa’nın kemiklerini getirmek üzere Almanya’ya gitti. İkili gezi sırasında Sachsenhausen Temerküz Kampı’nı ziyaret etti. Nazilerin sembolü gamalı haç bulunan bir trenle Türkiye’ye getirilen Talat Paşa’nın kemikleri askerî törenle, Abide-i Hürriyet Anıtı’nın 50 metre yakınına defnedildi.

1946’da, CHP’nin 9. Bürosu tarafından yayımlanan ‘Azınlık Raporu’nda “İstanbul’da özellikle Rumlara karşı ciddi tedbirler almalıyız. Bu anlamda söylenecek tek bir cümle var: İstanbul’un fethinin 500. yıldönümüne kadar bu şehirde tek bir Rum bile kalmamalıdır” deniyordu. Rapora göre bu sorunun çözümüne geçilmeden önce Anadolu’nun geri kalan kısmı da gayrimüslimlerden arındırılmalıydı.

30/31 Ocak 1947’de Urfa’nın Kendirli mahallesinde yaşayan yedi kişilik Yahudi ailesinin tüm fertleri katledilmiş olarak bulundu. Cinayetten Urfalı Yahudi cemaati sorumlu tutuldu ve şehirdeki tüm Yahudi erkekleri tutuklandı. Urfalıları dava boyunca Yahudilere boykot uyguladılar. Üç yıl sonra tutuklanan tüm Yahudiler salıverildi ancak Urfa’nın Yahudileri de şehirden uzaklaşmak zorunda kaldılar.

1948’de, Yahudiler yeni kurulan İsrail’e, Ermeniler ise Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti’ne göç etmeye kalkınca, yıllardır onları kaçırtmak için her şeyi yapan devlet ve devlet güdümlü basın bu sefer de göçmek isteyenleri ‘hain’ gösteren yayınlara başladılar.

6-7 Eylül 1955 günlerinde, Kıbrıs’la ilgili olarak Londra’da toplanacak üçlü konferansta Türkiye’nin “elini güçlendirmek” için ağırlıklı olarak İstanbul Rumlarına yönelik büyük bir yağma harekâtı örgütlendi. Ancak olaylar İzmir, Adana, Trabzon gibi merkezlere de yayıldı ve sadece Rumlar değil Ermeniler ve Yahudiler de saldırılardan nasiplerini aldılar. Kimi kaynaklara göre üç, kimine göre 11 kişi öldü, yaklaşık 300 kişi yaralandı, yüzlerce kadına tecavüz edildi. Resmî rakamlara göre 5.300’ü aşkın, gayri resmî rakamlara göre yedi bine yakın bina saldırıya uğradı. Hasarın mali portresi konusundaki en düşük tahmin o günün değerleriyle 150 milyon lira, en yüksek tahmin bir milyar liraydı.

1964’te, Kıbrıs’ta yaşanan toplumlararası çatışmalar yüzünden Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleştiği günlerde, Atatürk ve Venizelos arasında, 1923 tarihli Mübadele Antlaşması’nın aksayan yanlarını düzeltmek üzere 1930 yılında imzalanan ‘Dostluk Antlaşması’ Türkiye tarafından tek taraflı olarak iptal edildi. Türkiye’deki Yunan uyrukluların tapu müdürlüklerindeki işlemlerini durduruldu, ardından da bankalar-daki paraları bloke edildi. Türkiye’de doğup büyümüş, burada ticaret yapan, esnaflık yapan, emekçilik yapan Yunanistan vatandaşı Rumlar sınırdışı edildiler. Sürgünlerin yanlarına bir bavul ve 200 lira almalarına izin verilmişti. Türkiye Cumhuriyet yurttaşları Rumlarla, aynı din ve etnik kökten gelen Yunanistan tebaalı Rumların onlarca

<p>yıldır İstanbul'da birlikte oluşturdukları aileler de bu sürgünü çok acı şekilde yaşadı. 26 Ocak 1970'de Milli Nizam Partisi'ni kuran Necmettin Erbakan ileriki yıllarda 'Beynelmilel Yahudilik', 'Beynelmilel Siyonizm', 'Nil'den Fırat'a Büyük İsrail', 'Ortak Pazar Siyonizmin bir oyunudur' 'Ortak Pazar'a girmek Türkiye'nin İsrail'e bir vilayet olmasıyla sonuçlanabilir', 'İsrail Güney Amerika'ya nakledilmelidir', 'Terörün kökünü ararsak, Tevrat'a kadar gitmek gerekir' gibi ifadeleriyle antisemitizm tarihçemize önemli katkılar yaptı.</p>
<p>1974'te, İstanbul'daki Balıklı Rum Hastanesi Vakfı Yönetim Kurulu ile Hazine arasındaki bir dava nedeniyle Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun verdiği bir kararda, Türkiye'deki gayrimüslim vatandaşlar 'Türk olmayanlar' olarak değerlendirildi. Ardından, 1936 Beyanamesi denilen eski bir belgede adı geçmeyen tüm gayrimüslim mülklerine devlet el koydu.</p>
<p>6 Eylül 1986 günü İstanbul Galata'daki Neve Şalom Sinagogu'na Filistinli Abu Nidal Örgütü'ne bağlı teröristler tarafından yapılan bombalı ve makineli tüfekli saldırısında 22 kişi öldü ancak olay büyük tepki yaratmadı, çünkü Filistin davasına kamuoyunda büyük sempati vardı.</p>
<p>1985-1990 arasında PKK'ya karşı korucu olmayı reddettikleri için topraklarına el konularak yerlerinden edilen Êzîdîler kitlesel olarak Batı ülkelerine göç etmek zorunda kaldı.</p>
<p>12 Aralık 1999'da İsmail Cem için "Dışişleri Bakanlığındaki Salomon" başlığını kullanan Aydınlık gazetesi, Fenerbahçeli futbolcu Revivo'nun "Yahudi asıllı dışişleri bakanı İsmail Cem tarafından Türkiye-İsrail d�tente'ına katkıda bulunmak üzere tezg�hlandığı iddia etti.</p>
<p>Eylül 2000'de, İsrail Başbakanı Ariel Őaron'un Kudüs'te Mescid-i Aksa'ya yaptığı kışkırtıcı ziyaretle başlayan İkinci İntifada'dan (El Aksa İntifadası) sonra gerek sağ, gerekse sol kesimlerde İsrail eleştirileriyle Yahudilik eleştirileri daha da karışmaya başladı.</p>
<p>15 Kasım 2003'te Şişli'deki Beth İsrail Sinagogu ile Galata'daki Neve Şalom Sinagogu'na iki Müslüman Türk teröristi tarafından intihar saldırısı yapıldı, eylemciler de d�hil 25 kişi öldü, 300'den fazla kişi yaralandı. Gazetelerde, televizyonlarda, eylemciler değil, "sinagogu oraya kurarak Türkleri tehlikeye atan Yahudiler" suçlandı, sinagogda ajanların saklandığı iddia edilerek, baskınlar adeta meşrulaştırıldı.</p>
<p>17 Ağustos 2004 tarihli Vakit gazetesinde Abdurrahim Karakoç Şöyle diyordu: "Dünya kamuoyunda 'ırkçı, sadist, canavar' olarak takdim edilen Adolf Hitler'in basiretine hayran olmamak elde değil. Hitler bugünleri görmüş ta o zaman. Dünyanın başına bela olacaklarını bildiği içindir ki, ırkılığı din gibi algılayan, yeryüzünü kana bulamaktan zevk alan hokkabaz Yahudileri temizlemiş. Uzağı gören ikinci adam ise Usame bin Ladin'dir."</p>
<p>31 Aralık 2004'te Milli Gazete yazarı Mahmut Toptaş "Dışişleri Bakanımız Sayın Abdullah Gül beyin, işgalci, eli kanlı, katil, İsrail Başbakanının yanına giderken Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler hakkında haber verilenleri Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mealinden okur ümidi ile bazı ayetlerin listesini sunuyorum" dedi ve Kur'an'dan ayetleri sıraladı. Ancak Diyanet'ten de G�l'den de tepki gelmedi.</p>
<p>Şubat 2005'te, Adolf Hitler'in Kavgam kitabı tam 13 yayınevi tarafından yüz bini aşkın sayıda basıldı. 1934'ten beri 50'ye yakın baskısı yapılan kitap MHP'nin ve</p>

Genç Parti'nin tabanı için bir nevi 'el kitabı' hâline gelmişti. Yılın diğer best-seller'i Siyon Protokolleri adlı Yahudi düşmanı düzmece kitaptı. Bu kitap da Cumhuriyet tarihi boyunca 100'den fazla baskı yapmıştı.

Haziran 2005'te Yalçın Küçük'ün yolunu izleyen Soner Yalçın, Efendi, Beyaz Türklerin Büyük Sırrı adlı romanında Sabetaycılık/Selanik/Masonluk/İTC/Komploculuk izleğini çok etkileyici tarzda işledi. Kısa sürede yüz binden fazla satan kitap sayesinde "dünyayı Yahudiler, Türkiye'yi dönmeler idare eder!" şiarı zihinlere iyice kazındı.

5 Şubat 2006, Trabzon'daki Santa Maria Katolik Kilisesi Rahibi Andrea Santoro 16 yaşında bir genç tarafından öldürüldü.

19 Ocak 2007'de, AGOS'un başyazarı Hrant Dink öldürüldü. Yıllarca süren yarğalamalar, insan hakları eylemcilerinin ısrarlı takibi sayesinde sadece görünürdeki faillerin az da olsa hapisle cezalandırılmasıyla biterken, devlet, 'asli failleri' sakladı, korudu, övdü, terfi ettirdi.

18 Nisan 2007'de Malatya'da yedi 'milliyetçi' genç Hıristiyanlıkla ilgili yayın yapan Zirve Yayınevi'ni basarak üç büro çalışanını vahşice öldürdü. Mahkemeye sunulan 32 klasörden sadece 7-8'i cinayetle ilgili olup, geri kalanlar misyonerlik faaliyetlerine odaklanmıştı. O günlerde toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nun ilk maddesi 'misyonerlik faaliyetlerinin yarattığı tehlikeler' idi. Bu tür haberlerden etkilenen bir genç İzmir'de bir rahibi yaraladı, Antalya'da benzer bir olayın olması ise son anda önlendi.

21 Haziran 2007 günü (o zaman) Türk Tarih Kurumu Başkanı, (şimdi MHP Milletvekili) Yusuf Halaçoğlu, devletin 1936-1937 yıllarında Müslümanlığa ihtida eden Ermenileri ev ev tespit ettiğini ve sayıları 100 bine varan bu 'dönmelerin' listelerinin elinde olduğunu açıkladı. Bu açıklama önce adeta magazin olayı gibi ele alındı, ardından da üzeri kapatıldı.

Eylül 2008'de ABD merkezli PEW Araştırma Merkezi'nin Eylül 2008'de açıkladığı Küresel Tutumlar Araştırması'na göre, 2004'te Türklerin yüzde 49'u, 2006'da yüzde 65'i Yahudilere karşı olumsuz görüşlere sahipken, 2008'de her dört kişiden üçü (yüzde 76) olumsuz duygulara sahip olduğunu ifade ediyor. Tüm yaş ve eğitim gruplarında aynı oranlar söz konusu.

5 Şubat 2009 günü AKP Ankara İl Başkanlığı'nın internet sitesinde "Hitler'in Yahudileri fırınladığı, kalabalık kitleler hâlinde öldürdüğü iddiaları da tarihi gerçeklere uymamaktadır... Öldürülenler de diğerlerinin Filistin topraklarına göç etmelerinin sağlanması için öldürülmüşlerdir..." yazdığı görüldü. Tepkiler üzerine yazı bir süre sonra kaldırıldı.

27 Haziran 2013 tarihinde bir Ermeni anaokuluna çocuğunu kaydetmek isteyen veliyle ilgili olarak Şişli Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yazdığı bir yazı sayesinde, 1923 yılından bu yana 'vukuatlı' nüfus kayıtlarında gizli soy kodunun yer aldığı, bu bağlamda Ermeni vatandaşların soy kodunun 2 olduğu anlaşıldı, ancak bu haber de ciddi tartışmalara neden olmadan unutuldu gitti.

Yıl 2014, İsrail'in Gazze'ye yönelik haksız ve sert saldırılarını bahane eden çevreler, Yahudi düşmanlığına devam ediyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan "Af edersin, çok daha çirkin şeyler söyleyenler oldu, Ermeni dediler!" diyor...

Evet, evet “Arsızlık” dedim! Bir de şunlara göz atın... Haksız mıyım?

Hrant Dink Vakfı'nın, ‘Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Dil Mayıs-Ağustos 2014’ raporuna göre, nefret söyleminde ciddi artış var. Raporunda en çok nefret söylemi üretilen ilk üç grup sırasıyla Yahudiler, Ermeniler ve Hıristiyanlar olarak belirlendi. Nefret söylemine en fazla yer veren gazete ‘Yeni Akit’ken, onu da sırasıyla ‘Milli Gazete’, ‘Milat’ ve ‘Ortadoğu’ izliyor.

Başta Yahudiler olmak üzere ulusal, etnik ve dini grupları hedef alan 246 köşe yazısı ve haber içeriği tespit edildi. Nefret söylemine en fazla rastlanan ulusal gazeteler arasında ilk sırada yine 39 yayınlı Yeni Akit gazetesi yer aldı. ‘Yeni Akit’i takip eden ‘Milli Gazete’ 23, ‘Milat’ 13, ‘Ortadoğu’ ise 12 yayınlı nefret söylemine katkıda bulunmuş durumda. ‘Yeni Çağ’, ‘Sabah’, ‘Sözcü’, ‘Yeni Mesaj’, ‘Anayurt’, ‘Türkiye’, ‘Yeni Şafak’, ‘Yurt’ ve ‘Yeni Asya’ gazeteleri de listede yer aldı. ‘Akşam’, ‘Aydınlık’, ‘Güneş’, ‘Habertürk’, ‘Milli İrade’, ‘Önce Vatan’, ‘Sol’ gazetelerinde de birer içerikle nefret söylemine rastlandı.

Rapora göre 130 içerikte Yahudilere yönelik nefret söylemi içeriği bulunurken Ermeniler için 60, Hıristiyanlar için 30 içerik yer aldı. Onların ardından 21 içerikle Rumlar, 18 içerikle Kürtler ve 10 içerikle Suriyeli mülteciler nefret söylemine maruz kalan gruplar arasında belirlendi.

İNKÂRCI, ÖTEKİLEŞTİREN MİLLİYETÇİLİK

İnkâr ve ötekileştirme her milliyetçilik gibi İTC’den T.“C”ye uzanan “ulus-devletleş(tir)me” serüveninin mayasında vardı; bunun en vezic ifadesi de “Gâvur” sözcüğünde somutlanan anlayış(sızlık)tır.

TDK’da ‘Gâvur’ ifadesi “Dinsiz kimse”, Müslüman olmayan kimse” olarak karşılık bulmakta. Sıfat olarak da “Merhametsiz, acımasız ve inatçı” olarak kullanılıyor.

Prof. Dr Yasemin İnceoğlu’nun ifadesiyle, “Gâvur sözcüğü Osmanlı döneminde Farsça’dan girmiş ve özellikle Yunanlılar olmak üzere Hıristiyanları kastetmek üzere kullanılmış. Islahat Fermanı ile yasaklansa da sonradan yaygın olarak içinde hakaret ve aşağılama barındıran bir sözcük olarak kullanılmıştır. Söylem, dil içinde kodlanan toplumsal kökenli bir ideolojidir. İdeolojiler ise dil ile belirlenir. Dili kullananların seçtiği sözcükler, sözcük öbekleri, konuşma biçimi, anlatımı hatta cümle kurma yetileri söylemin oluşmasında çok önemli bir etkidir. Egemen ideoloji ‘bizlik’ tanımı üzerinden, söylem ve ideoloji ikilisini de yanına katarak, olumsuz, alaycı ifadeler, küfür, hakaret, aşağılama kullanarak ötekileştirdiği gruplara karşı zaten var olan önyargıları daha da çok pekiştirmektedir.”

Gerçekten de “Allah’a iman, vatana sadakat, Padişah’a ubudiyet, kanuna itaat!” düsturu, 1911’de basılmış ‘Hıristiyan Asakir-i Osmaniye’sinin ‘Taalimi

Ahlâk Risalesi'nin ilk sayfasında yer alırken; Osmanlı'nın ötekine bakışını da veciz biçimde özetler.

O zamanlardan bu günlere Türkiye'de, gayrimüslimlere yönelik olarak 90 yıldır sürdürülen soy kodu uygulamasının Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerle sınırlı olmadığı, Süryanîlere “4” ve “Diğerleri” başlığı altındaki azınlıklara da “5” kodunun verildiği ortaya çıkarken; kodlamanın Osmanlı'dan bu yana kullanıldığı ve nüfus müdürlüklerinde gizli tutulan “soy kodu”nun, talep eden devlet kurumlarına resmi bir yazıyla bildirildiği unutulmamalıdır...

Evet, bir kez daha belirteyim: İnkâr ve ötekileştirme iç içedir; birbirlerinin “olmazsa olmazı”dır.

Mesela “Gâvur”la ötekileştirdiklerinizi; adlarını “değiştirerek” inkâr edersiniz.

Yer adları bir toplumun sosyal/ kültürel yapısı ve kullanıldıkları bölgenin tarihi ve coğrafi özellikleri hakkında önemli ipuçları taşır ve toplumun coğrafi mekânla bütünleşmesinin göstergesidir. Sıradan sözcükler değildir yer adları. Taşıdıkları anlam çözüldükçe bölgenin toprak ve bitki örtüsü, hayvan türleri ve doğal kaynaklarının yanı sıra oraya yerleşmiş insanlara, halklara, yaşanmış tarihî olaylara ait bilgilere ulaşmak mümkün olabilir. İşte, yer adlarının tarihsel ve siyasi öneme sahip olduğunun idrakinde olan Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticileri de, bir coğrafyanın oraya yerleşen halklar tarafından ‘vatanlaştırılmasının’ en önemli göstergesini oluşturduğu düşüncesiyle yer adlarını değiştirmek, anlamlarını saptırmak, çarpıtmak ve ‘kendilerine mal etmek’ üzere ellerinden geleni yapmışlardır...

İlk olarak Türkçeye dönüştürülenler Ermenice, Rumca ve Aramice yer adlarıydı. Birkaç örnek verebiliriz: Bursa'da, Antranos Orhaneli'ne dönüştürülmüş, Mixalç'in adı Karacabey olmuş; Çorum'daki Dimitre köyünü Turan; Hemşin'deki Elihovit'i Yokuşayla ve Senoz Mesaxor'u da Kaptanpaşa yapmışlardır; Bayburt'ta da, Arüzgza Gökpinar'la, Aşudka Güvercindere'yle ve Balaxor da Akşar'la değiştirilmiştir.⁸

Yer adlarını “millileştirme” süreci, ittihatçıların ideolojik halefleri Kemalistler tarafından da sürdürülmüştür. Hatta cumhuriyet döneminde hız da kazanmıştır. Öyle ki, daha 1921 yılında, Meclis'te yabancı adlar taşıyan şehir adlarının değiştirilmesine yönelik kanun teklifi görüşülürken, bir milletvekili şu sözleri edebilmiştir: “Ashı, nesli ve soyu, toprağı Türk olan bir memlekete ve orada tek bir Rum olmayan bir toprağın ihtiva ettiği memlekete Rumkale kazası denmiştir. Vaktiyle Rumlardan alınmış da ne olmuş? Bu kaleye Rum diye bir nam verilmiştir. Bu gayet basit bir meseledir. Bugün bizim namusumuza, mevcudiyetimize, istikbalimize köpekler gibi saldırmak isteyen bir milletin ismini ben o memleket-

8 Atilla Tuygan, “Yer Adlarının Türkleştirilmesi - I”, Gündem, 7 Nisan 2014, s. 10.

li olmak sıfatıyla taşımak istemiyorum...” O dönemde yer adlarının değiştirilmesi çabalarında Meclis’e yurtdışından Angora veya Constatinople olarak adreslenmiş telgraf ve mektuplarının yarattığı milliyetçi refleks de rol oynamıştır.

Yine 1920’lerdeki ad değişikliklerine belli başlı örnekler olarak Nikomedia>İznikmid>İzmid (İzmit) ilinin adının Kocaeli’ne, Kırkkilise’nin adının Kırklareli’ne, Ankara’daki İstanos’un Yenikent’e, İstanbul’daki Makriköy’ün Bakırköy’e, Ayastefanos’un Yeşilköy’e, Nevşehir’deki Sineson’un Mustafapaşa’ya, Bursa’daki Tirilye’nin Zeytinbağı’na dönüştürülmesini verebiliriz. İstanbul’da başta Ermenice ve Rumca olmak üzere Türkçe olmayan sokak isimleri bile 1927’de değiştirilmiştir. Ayşe Hür’ün yazdığı gibi, örneğin Tatavla semti Kurtuluş, Frenk Kilisesi Sokağı Satırcı Sokak, Papaz Köprüsü Yaya Köprüsü, Yanaki Can Eriği, Aya Kiryaki Teşrifatçı, Papayanni Remzi Baba, Hristo Yeni Asır ve Feriköy Hamam Caddesi de Ergenekon Caddesi olmuştur. Bu arada 1923 yılından itibaren Batı Ermenistan toptan “Doğu Anadolu” diye anılmaya başlanmıştır. Burada güdülen amaçlardan biri de azınlıkların Türkiye coğrafyası üzerinde kalan izlerini de silmektir. Sevan Nişanyan, yer adlarının değiştirilmesi projesinin Cumhuriyetin en önemsedığı projelerinden biri olduğunu söylerken bunun kültürel kolonileşme olduğunu vurgulamaktadır. 15 bin yer adının kafadan üretildiğini anlatan Nişanyan, yer adlarının değiştirilmesiyle, bir coğrafyanın, kültürel çok renkli, çok sesli, çok ulusal yapısının tamamen tanınmaz hâle getirildiğini söylemektedir.

1925, 1927 ve 1936 Kürt isyanlarından sonra Kürtçe yerleşim yerlerinin adlarına gelmiştir sıra. 1940 yılında İçişleri’nin 8589 sayılı genelgesiyle ad değiştirme işlemi resmileştirilmiştir. 1957 yılındaysa “Ad Değiştirme İhtisas Komisyonu” oluşturularak sistematik bir asimilasyon politikası hayata geçirilmiş; ülkemizdeki yer adlarına Türkçe uyduruk adlar bu komisyonca verilmeye başlanmıştır. Bu komisyonda, belki de konuyla hiç ilgileri olmaması gereken Genelkurmay, İçişleri ve Savunma Bakanlıkları görevlilerinin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve TDK’nin temsilcileri yer almaktadır. Ozan Bilir’in 2009 Ağustos’unda Birgün’de yayımlanan ‘Tunceli Dersim Olsun’ başlıklı makalesine göre, bu komisyon Erzurum’da 653, Erzincan’da 366, Adıyaman’da 224, Bursa’da 136, Muğla’da 70, Afyon’da 88, Muş’ta 297, Ağrı’da 374, G. Antep’te 279, Amasya’da 99, Giresun’da (Kerasonta) 167, Niğde’de 647, Ankara’da 193, Gümüşhane’de 343, Ordu’da 134, Antalya’da 168, Hakkâri’de 128, Rize’de 105, Artvin’de 101, Hatay’da 117, Sakarya’da 117, Isparta’da 185, Balıkesir’de 110, İçel’de 112, Siirt’te 392, İstanbul’da 21, Sinop’ta 59, Bingöl’de (Çapağçur) 247, İzmir’de (Smyrna) 68, Sivas’ta (Sebasteia) 406, Bitlis’te (Badlis) 236, Kars’ta 398, Bolu’da 182, Kastamonu’da 295, Tokat’ta (Evtokiya) 245, Burdur’da 49, Kayseri’de (Kaisareia) 86, Trabzon’da (Trapezonta) 390, Kırklareli’de 35, Dersim’de 273, Çanakkale’de 53, Kırşehir’de 39, Şanlıurfa’da

(Urhay) 389, Çankırı'da 76, Kocaeli'de 26, Uşak'ta 47, Çorum'da 555, Malatya'da 217, Zonguldak'ta 156, Edirne'de 156, Mardin'de (Merdo) 647, Diyarbakır'da (Digranagerd) 555, Elazığ'da (Mamuretülaziz) 383 ve Kahramanmaraş'ta 105 yerleşim yerini yeniden adlandırmıştır. Böyle böyle 28 bin ad değiştirilmiştir. Aynı kurul 1965-1970 ve 1975-1976 yılları arasında da çalışmalar yürütmüş, 2 bini aşkın yer adını daha değiştirmiştir...

Sonuç olarak varılan nokta ülkenin doğu topraklarındaki şehir ve köy adlarının neredeyse yarısının uydurma olduğudur. Binlerce yerleşim biriminin gerçek adı, yani halk arasında kullanılan adı başkadır, resmî adı başkadır. Bu arada çirkin, küçük düşürücü, tahkir edici veya gülünç olduğu düşünülen adlar da, Türkçe bile olsalar değişikliğe tabi tutulmuştur. Kızıl, çan, kilise anlamına gelen sözcükler içeren tüm köy adları da değiştirilmiştir. 1981 ila 1983 arasında Karadeniz'in Doğu ve Batı bölgelerindeki yer adları da “bölücü unsurları” temizlemek amacıyla değişikliğe kurban gitmiştir. Örneğin Trabzon ve Rize'de, Rumca, Lazca, Ermenice, Gürcüce oldukları gerekçesiyle 495 kadar köyün adı değiştirilmiştir.⁹

Özetle “1965'ten önce Türkiye'deki tüm yer adlarının yaklaşık üçte biri değiştirildi,” notunu düşen Sevan Nişanyan'ın kaleme aldığı ‘Hayali Coğrafyalar: Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Değiştirilen Yer Adları’ başlıklı rapora göre, Türkiye'de “Türkçe olmayan” yer adlarının Türkçeleştirilmesine yönelik siyasi irade 1913-1916 yıllarında Enver Paşa'nın bayraktarlığında ortaya çıktı: “Balkan Savaşları'nı izleyen günlerde İTC'nin, Milli Mücadele esnasında da Müdafaa-yı Hukuk kadrolarının girişimiyle Rumca veya Bulgarca kökenli olan birçok yer adı değiştirildi.”

İl İdaresi Kanunu'nda 1959'da yapılan bir değişiklikle İçişleri Bakanlığı'na köy adı değiştirme yetkisi verildiğinin hatırlatıldığı raporda aynı yıl iller bazında yeni yer adı listeleri yayımlanmaya başlandığı kaydediliyor; şu saptamaların altı da çiziliyor:

“Hazırlıklar 27 Mayıs 1960 darbesinin hemen ertesinde semeresini verdi. Darbeyi izleyen dört ay içinde 10.000'e yakın yeni köy adı resmi kullanıma sokuldu.

1965'ten önce Türkiye'deki tüm yer adlarının yaklaşık üçte biri değiştirildi. Bazıları binlerce yıllık tarihe sahip olan 12.000 dolayında köy ve 4.000 dolayında bağlı yerleşim ile binlerce akarsu, dağ ve coğrafi şekil, bürokratik zihniyetin ürünü olan yeni Türkçe adlara kavuştu.”

“XX. yüzyıl Türkiye'sinde değiştirilen yer adları” tablosunda 15.585 değişim belgeleniyor. Rapora göre mükerrer değişiklikleri gösteren 538 kayıt çıkarıldıktan sonra toplam 15.047 yerleşim biriminin ad değişiminden etkilendiği görülüyor. Bu rakam veritabanımızda bulunan 41.036 yerleşim biriminin yüzde

9 Attila Tuygan, “Yer Adlarının Türkleştirilmesi - II”, Gündem, 8 Nisan 2014, s. 10.

36.5'ini, yani üçte birinden fazlasını temsil etmektedir.”

Eski adları unutturmak için son “derece katı politikalar” izlendiğine vurgu yapılan raporda, “Bu adları (parantez içinde dahi olsa) gösteren haritaların basılması, yurda sokulması ve dağıtılması yasaklandı. Bu amaçla Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde harita sansür kurulu işlevi gören Harita Genel Komutanlığı oluşturuldu. Türkiye’de her türlü harita basımı ve satışı bu heyetin iznine bağlandı. Yerel bazda eski adları tanıtan yayınlar, bazen basit bir krokiyi ‘harita’ saymak suretiyle toplatıldı.”

TÜRKÇÜLÜK = “TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR”

Siz bakmayın; “Türk kimliğini sadece biyolojik düşünmek, milli kimliğimizi ya da milliyetçiliği kısır tartışmalara kurban etmek insafsızlık olacaktır. Bu tür tartışmalar, güzel ülkemize hiçbir yarar sağlamamaktadır. Anadolu coğrafyasının kültürel markası olan ve medeniyete damgasını vurmuş bir kültürel dünyanın adı olan Türklük, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını, dinsel ya da etnik olarak ayırt etmeksizin kucaklayan bir milli kimliktir,”¹⁰ diyen Hakan Özden’in palavrasına...

Bu asılsız “tanım”, Theodor Adorno’nun “Özgün Almanın ne olduğundan çok, arzulanan Almanya ilişkin kendini beğenmişlik” diye mahkûm ettiği sakatlıktan malûldür...

Oysa ötekileştirme, inkâr ve imha ile inşa edilen Türk(eye) milliyetçiliği açısından gerçek, hiç de Hakan Özden’in palavrasındaki üzere değildir...

Hatırlatalım: Yahya Kemal’in Sorbon Üniversitesi’ndeki hocası Albert Sorel’e göre, “Tarihte keşfolunmamış iki meçhul” vardı: “Bunlardan biri coğrafya da kutuplar, diğeri tarihte Türk’tür...” demişti.

Bu cümle Yahya Kemal’in kafasında bir şimşek çaktırmıştı: “Paris’te talebe mitinglerine gidiyordum. Balkan Harbi arifesinde bizim ekalliyetler Rumlar, Bulgarlar... büyük mitingler tertip ediyorlardı. O sırada bizim Jön Türkler de Abdülhamit’i yıkmakla meşguldüler. Yoksa Türk Milleti’nden falan haberleri yoktu. Baktım, bu Rumların, Bulgarların yıkmak istedikleri Abdülhamit değil, başka şey. Bunlar Türk Milleti’ni yıkmak istiyorlar. Demek Türk Milleti diye bir şey var. Bu nasıl bir millettir? Mazisi nedir diye merak etmeye başladım. Zaten Ulumi Siyasiye Mektebi’nde tarih okuyordum. Türk Milleti’nin mazisini öğrenmek için tarih kitaplarını karıştırmaya başladım. İşte bende milliyet hissi ve milliyetçilik böyle doğdu.”

Yahya Kemal’in ‘milliyetçilik hissini keşfetme’ hikâyesi, dönemin birçok aydınının yaşadığı sürecin tipik bir örneği idi. Ancak, ‘Türkçülük’ projesinin halk tarafından benimsenmesi kolay olmayacaktı. Buna dair bir ipucu Şevket

10 Hakan Özden, “Türk Kimliği ‘Milliyetçi’ mi?”, Yeni Şafak, 24 Şubat 2013, s. 18.

Süreyya'nın (Aydemir) Suyu Arayan Adam adlı otobiyografik eserinde vardır. 17 yaşında bir talebe olarak Birinci Dünya Savaşı sırasında, Kafkas Cephesi'nde bulunan yazar, cephede Anadolu köylülerinden oluşan bir grup askerle konuşurken onlara sorar: “Bizim dinimiz nedir?” Her kafadan bir ses çıkar: Kimi “Hazreti Ali dinindeniz” der, kimi “İmam-ı Azam dininden.” Şevket Süreyya sorar:

“Peygamberimiz kimdir?” Yine karışık sesler çıkar. “Enver Paşa” diyen bile vardır. Şevket Süreyya bir adım daha ileri gider: “Hangi millete mensupsunuz?” Yine her kafadan bir ses çıkar. Yazar işi kolaylaştırmayı dener: “Biz Türk değil miyiz?” Askerler hep bir ağızdan cevap verirler: “Estağfurullah!”¹¹

Bu tabloda Mustafa Kemal, 1922 yılında Meclis'te yaptığı bir konuşmada Türk milletini Nuh'un oğlu Yafes'e kadar götürür ve “Türkler on beş yüzyıl önce Asya'nın göbeğinde muazzam devletler kurmuştur ve insanlığın her türlü yeteneği onda ortaya çıkmıştır,”¹² demekle yetinmeyip, ekler:

“Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun bireyleri ne kadar Türk kültürüyle dolu olurlarsa, o topluluğa dayanan Cumhuriyet de o kadar güçlü olur.”¹³

Devamla Ödemiş'te bir konuşma yapan Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) da, “Biz Türkiye denen dünyanın en hür ülkesinde yaşıyoruz. Mebusunuz inançlarından samimiyetle bahsetmek için buradan daha müsait bir ortam bulamazdı. Onun için hislerimi saklamayacağım. Türk bu ülkenin yegâne efendisi, yegâne sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman, hatta dağlar bu hakikâti böyle bilsinler,”¹⁴ derken; 1966 yılında Orgeneral Cemal Tural'ın ‘Kara Kuvvetleri Günü’ mesajında da haykırılır:

“Ey Mete'nin Asya'ya yayılan Ordusu/ Ey Attila'nın Avrupa'ya giren/ Fatih'in İstanbul'a mâleden, devir açan/ Dünyaya medeniyet götüren ordu/ İnsanlığa özgürlüğü aşıl原因 Ordu/ Tarihi yazan, yazdıran Ordu/ Sen milletin özü/ Sen milletin gözü/ Sen milletin sözsün!”

Bunlar böyle olunca Pontus'undan Süryanî ve Ermeni'ye uzanan tarihsel zorbalık devreye girer.

Örneğin 1968 yılında Falih Rıfkı Atay, 1915 ve sonrasını “jenosit” diye nitelendirirken; Mustafa Kemal BMM'nin açılışının ertesini günü (24 Nisan 1920'de)

11 Ayşe Hür, “... ‘İdraksız Türk’ten ‘Türk Milleti’ne”, Radikal, 27 Ocak 2013, s. 28-29.

12 Ayşe Hür, “Bir ‘Kürt Devleti’ Cumhurbaşkanlığı Forsu’na Girebilir mi?”, Radikal, 7 Nisan 2013, s. 20-21.

13 Mustafa Kemal, Aktaran: Mehmet Bayrak, Kürtler ve Ulusal Demokratik Mücadeleleri, Özge Yay., 1993, s. 526.

14 Mahmut Esat Bozkurt, Milliyet, 19 Eylül 1930.

yaptığı konuşmada hadiseyi “geçmişe ait bir fezahat (alçaklık), çok kötü bir hadise” olarak niteler. Bir radyo demecinde de, “Bir daha Ermeni kıteline benzer bir kötülük olmayacağını garantisini veririm,” der.

Fakat Gazi Paşa sonradan farklı davranır, örneğin İsmet Paşa ve Heyeti ikinci kez Lozan’a giderken “Masaya Ermeni meselesini getirirlerse, bana danışmadan konferansı terk edeceksin ve döneceksin” diye talimat verir.

Bunun nedeninin Osmanlı’nın borçlarını ödeyecek yeni devletin gayrimenkulleri müsadere edilen ve kapanın elinde kalan Ermenilerin sağ olanlarına şahsen, hayatta olmayanlarının ise akrabalarına ödenecek tazminatın fazla tutmasından çekinmek olduğunu söyleyenler vardır. Ama sonraki gelişmeler konunun bu kadar basit olmadığını göstermektedir.

Veya Cumhuriyet’in manevi olarak böyle bir suçu üstlenmesini istememiştir. Ama pek çok bakımdan reddi miras etmiş yeni devletin bu konudaki tutumu suçu üstlenmek olmuştur.

Müteakip politikalara bakıldığında, temel istikamet “Türkiye Türklerindir” şiarına uygun olduğu, İTC’nin Türkçü ve Türk merkezci çizgisiyle uyum teşkil ettiği görülecektir.

Bu temel politika Türk ulus devletinin kurulma aşamasıyla sınırlı kalmadı, nedeni ise sermayeyi Türkleştirmek olarak ortaya çıkınca daha iyi anlaşıldı.

Ulus devlet işe mübadele ile başladı, özellikle Ege ve Orta Anadolu’dan 1 milyon Rum mübadeleyle gönderildi, yerlerine Yunanistan’dan gelen 400 bin Türk yerleştirildi, gönderilenlerin gayri menkulleri kapanın elinde kaldı.

Sonra, her on yılda bir, adeta periyodik aralıklarla, Türkiye’yi (ve sermayeyi) Türkleştirme devam etti: 1934’te Trakya Yahudi tehciri, 1942’de Varlık Vergisi ırkçılığı, 1955’te 6-7 Eylül pogromu, 1964’te T.C. yurttaşı olmayan, ama buranın yerlisi olan ve 1974’te Kuzey Kıbrıs’ın işgal ve ilhakı sonrasında İstanbul’da geri kalan Rumların da kaçırılması ve 50 yıl içinde tüm coğrafyanın kadim sahiplerinden tamamen temizlenmesi Ermeni Soykırımının devamı olan etnik temizleme halkalarıdır...

Bunlara İsmet Berkan’ın, “Ülkemizde ırkçılığın yegâne hedefi Suriyeliler de değil. Başta Kürtler olmak üzere her türlü azınlık her gün bu saldırılardan ve tacizlerden payını alıyor. Sorsanız ırkçı değiliz... Riyakârlık ve bu kertede bir faydacılık ne zaman karakterimizin bir parçası hâline geldi?” saptamasını da eklemeyi geçmemeliyiz...

KEMALİST REALİTENİN ASLI!

“Bizim dinimiz, en akılcı ve en doğal dindir. Bundan dolayı en son din olmuştur,” diyen Mustafa Kemal konusunda en önemli tespiti Edirne Milletvekili Mehmet Şeref Aykut yapar. “Önder KAMÂL ATATÜRK’ün yüksek patronajı al-

tında ve kendi yüce huzurlarıyla” açıldı notu düşülen, 24 Ağustos 1936 tarihli III. Dil Kurultayı’nda Aykut tarafından yayımlanan, üst başlığı ‘Kamâlizm’, alt başlığı ‘CHP Partisi Programının İzahı’ adlı kitapta “Kamâlizm”i şöyle tanımladı: “Türk devrimini son asırların değişikliklerini hazırlayan fikirlerle ve Rasyonel, Sosyolojik, Marksist, Faşist rejim ideolojileri ile izaha çalışmak da fazla iş olur. Kamâlizm bunların üstünde yalnız yaşamak dinini aşıl原因 ve bütün prensiplerini ekonomik temeller üzerine kuran bir dindir.”¹⁵

Dikkat edin: “Kamâlizm bir dindir,” deniyorken; Kenan Evren de, 12 Eylül’ün en ateşli günlerinde Atatürk’e olan bağlılığını açık bir şekilde ilan etmişti.

3 Eylül 1980’deki Hürriyet gazetesinin manşeti şöyledir: “Atatürk yolunda devam...” O günlerde, çoğu gazete bu doğrultuda manşetler attı. Benzer manşetleri 27 Mayıs 1960 askeri darbesinde de 12 Mart 1971 askeri darbesinde de görmüştük... “En Atatürkçü” darbe ise şüphesiz 12 Eylül 1980 darbesiydi...

Kenan Evren 12 Eylül’ün en ateşli günlerinde Atatürk’e olan bağlılığını bilim adamları önünde şöyle dile getirmişti: “Atatürkçülük, çağdaşlaşma, uygarlık, bağımsızlık, özgürlük ve barış demektir. Atatürkçülük, insan sevgisi, her zaman ve her yerde ahlâk, doğruluk, iyilik ve güzellik demektir. (...) Atatürk’ün milletine ve insanlığa katkılarını yeniden hatırlamak, fikir ve düşüncelerini değerlendirmek gibi güç, ama o ölçüde onurlu bir görevi yüklenmiş bulunuyorunuz.”

Bu iki not Kemalist kültün kavranması açısından kilit önemdedir.

“Kemalist kült” dedim; emekli Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ’un, “3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Atatürk için söylediği o eşsiz ve unutulmaz cümledeki gibi, ‘Seni sevmek, milli ibadettir’,”¹⁶ dediği coğrafyamızda “Atatürk” denilen Mustafa Kemal etrafında yaratılan kült, onu ancak menâkıb ve vecizeler aracılığıyla ulaşılabilen bir insanüstülük zırhıyla çevrelemektedir.

Bu kült, sadece bir “şahıs kültü” değil, aynı zamanda bir “kurucu lider kültü”dür; bu kültün rejim devamlılığı amacıyla “zamandan bağımsız yol göstericilikle” vazifelendirilmesi, onu daha da güçlendirmiştir.

Bu bağlamda kim hangi gerekçe ile ne derse desin, nasıl sunarsa sunsun, “Atatürk’ün diktatör olduğu şüphe götürmez.”¹⁷

Evet Türk(ie) milliyetçisi Mustafa Kemal hem “kurucu baba” hem de diktatördür.

15 Ayşe Hür, “Arız, Beşe, Etil, Tokuş mu Yoksa Atatürk mü?”, Radikal, 10 Kasım 2012, s. 16-17.

16 Utku Çakırözer, “Başbuğ: Atatürk’ü Sevmek Milli İbadettir”, Cumhuriyet, 29 Ekim 2012, s. 13.

17 Editör: Erik J. Zürcher-Touraj Atabaki, Türkiye ve İran’da Otoriter Modernleşme, Atatürk ve Rıza Şah Dönemleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2012, s. 10.

Kaldı ki Mecliste oylatılarak “Atatürk” soyadını almış¹⁸ birinin siyasal kimliğinin ne olduğunu tartışmak belki de abesle iştigal olur. Ne demek “Atatürk”? Bir ulusun, bir halkın “atası” olmayı meclis kararıyla soyadı olarak alan, buna itiraz etmeyen birisi, siyasal kimliğini tartışmasız olarak zaten ortaya koymuştur. Mustafa Kemal, kimilerinin iddia ettiği gibi ırkçıların, milliyetçilerin kendisini kuşatıp yönlendirmesine ihtiyaç duymayacak bir netlikte zaten Türk şoven milliyetçisidir. Söz konusu olan Türk milliyetçiliği ise, Mustafa Kemal yönlendirilen değil, aksine yönlendiren, şekillendiren, hatta öyle ki tam bir diktatörlükle yönlendirendir. Daha ayrıntıda irdelediğimizde şunları görürüz.

Mustafa Kemal, Türk milliyetçisidir ve milliyetçiliğin ocağı İTC’nin aktif bir üyesidir. İTC’nin 22 Eylül 1909’da yapılan İkinci Kongresi’ne Trablusgarp delegesi olarak katılır. Bu kongrede, saflarında birkaç hizbi barındıran İTC’de, Mustafa Kemal bu hiziplerden birinin başını çekecek kadar da cemiyette aktiftir. Yeri gelmişken belirteyim: Mustafa Kemal bir süre sonra İttihatçılarla yolunu ayırırken fikirleriyle değil, pratik yönelişleriyle ayrı düştüğünü belirtecektir. TC Devleti’nin kuruluşunda Mustafa Kemal, Osmanlı Devleti’nin askeri ve idari yapısının yanı sıra İttihatçıların başta Teşkilât ı Mahsusa olmak üzere kadro ve geriye kalan teşkilâtlarını alır kullanır. Zaten bunlara dayanmadan yol alması da mümkün değildi. Her şey bir yana, salt bu nedenle bile TC Devleti, Osmanlı

18 Soyadı Kanunu çıktıktan sonra bir grup milletvekili Mustafa Kemal Paşa için bir isim listesi hazırlamıştı. Etel, Yazır, Beşer, Çoğuş gibi soyadı önerilerini beğenmeyen Mustafa Kemal ‘tesadüfen’ bulunan Atatürk’te karar kıldı. . .

Kanun çıktığında bir grup milletvekili de Mustafa Kemal için bir soyadı listesi hazırlamıştı. 1973 yılında M. Şakir Ülkütaşır’ın kamuoyuyla paylaştığı isimler ve anlamlarını gösteren liste şöyleydi:

“1) Etel-Etil (Türk kahramanının adı. Atilla’nın asıl adı Etel’dir. Etel-Büyük nehir, ırmak demektir. Bugün yaşayan şekli İdil-Volga), 2) Etealp Oğuzname’deki şekliyle. Bu da Altaylılarda), 3) Korkut, 4) Arız (Türk kahramanlarından birinin adı: Alp Arız); 5) Ulaş (Bir Türk kahramanının adı: Ulaş oğlu Salur Kazan), 6) Yazır (Bir Türk kahramanının adı: Yağlıkçı oğlu Yazır), 7) Emen (Bir Türk kahramanının adı: Ucen oğlu Emen Beg), 8) Çoğuş (Güneş, ışık), 9) Salır (Türk Kahramanlarından birinin adı: “Salur” Kazan), 10) Begit (Sağlam, Kavi), 11) Ergin (İrfan sahibi, mütekâmil demektir. Tarama Dergisi Cilt:2), 12) Tokuş (Bir Türk büyüğünün adı: Ertokuş-Cengâver, sahib-i seyf) ve 13) Beşe (Mümtaz, Seçkin, Tarama Dergisi)”

Ülkütaşır’a göre, Mustafa Kemal bu isimleri beğenmedi. Çankaya’da bir yemek sırasında CHP Genel Sekreteri Saffet Arıkan’ın kullandığı “Türk Ata” ve “Türkatası” adlarını yemekte bulunanların görüşüne sunmuştu. Yemekte bulunanlardan Konya Milletvekili Naim Hazım Bey (Türk Dil Kurumu’nda çalışmış bir dilbilimciydi) sözü almış ve bu iki sözcüğün yazılışta ve söylenişte tuhaf olduğunu “Türk’e her alanda atalık etmiş, Türklüğü kurtarmış, istiklaline kavuşturmuş olan Büyük Gazi’imize ‘Atatürk’ diyelim. Bu soyadını verelim. Bu bana şivemize de daha munis, daha uygun gibi geliyor” demişti.

Hâlbuki, Saffet Arıkan’ın kardeşi Baha Arıkan, 26 Kasım 1949 tarihli Ulus gazetesinde ‘Atatürk’ soyadının ağabeyi Saffet Arıkan tarafından tesadüfen bulunduğunu, seçimi ise Mustafa Kemal’in yaptığını yazacaktı. (Ayşe Hür, “Arız, Beşe, Etil, Tokuş mu Yoksa Atatürk mü?”, Radikal, 10 Kasım 2012, s. 16-17).

Devleti'nden kopuşu temsil etmez, tersine askeri, siyasal olarak da (belli yeniliklerle) Osmanlı'nın devamıdır.

Mustafa Kemal, milliyetçi olmanın ötesinde ırkçı Türk milliyetçisidir ve öyle ki bunu “bilimsel” araştırmalar konusu yapacak kadar da ileri götürür. 1930'lu yıllarda, yani TC Devleti'nin artık ayakları üzerinde durmaya başladığı yıllarda, Mustafa Kemal “Türklerin Kökenleri”ni araştırmaya ciddi ciddi yönelir ve işi “bilimsel kurumlar” oluşturmaya kadar götürür. Önce “Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi ortaya atıldıktan sonra, bu tezlerdeki görüşlere uygun olarak Türk tarihi ve Türk dili hakkında birçok araştırmalar yapılır.”¹⁹ Bu araştırmalardan biri “Kayıp Kıta Mu'dan Türklerin kökenini aramak”tır. Bu araştırma ile amaçlanan, tüm uygarlıkların “Türkler tarafından kurulduğunu” ve tüm insanların Türk ırkından türeyip yeryüzüne dağıldığını kanıtlamaktır...

Mustafa Kemal ve ekibi, başından itibaren, Kürt ulusal hareketi adına her dinamik çıkışı, hatta her küçük adımı ezip yok etmeyi ilke edinmiştir. Bu politikayı temel bir çizgi olarak izlerken, şartlar gereği bazen Kürtleri tanımış, sorumlularıyla görüşmüş, hatta varlıklarını ve ulusal taleplerini sözlü beyanlarda kabul etmiştir. Sonra gün yüzüne çıkarılmaması için her şey yapılmış olsa da Kürtlerle kimi anlaşmalar yaptığı da olmuştur... Kürtlere “Otonomi” hakkı tanıyan anlaşmaların Birinci Meclis'ten geçtiği de yine iddialar arasındadır. Ama bu ve buna benzer icraatların tümü, Kemal ve arkadaşlarınca rejimin kuruluş yıllarındaki darboğazı aşmak için gerek içte Kürtlere dönük gerekse uluslararası güç odaklarına yönelik taktik politikalarından ibarettir.

Mustafa Kemal, Türk ulusal kimlikli ve üniter yapıda bir Türk devletini kurmada yolun başındayken Kürtlere her açıdan ihtiyaç duyar, ama ince bir ayrımla, yani Kürtleri, ulusal özgürlük talep ve hedeflerinden arındırarak kazanmak ister. Bunu izlediği siyasetin her adımında görmek mümkün. Her şey bir yana, tek başına “Söylev” okunduğunda bile bunu görmek mümkündür.

Diyarbakır Vali Vekili Mustafa, 8 Haziran 1919 tarihli telgrafında, Diyarbakır'da kurulu bulunan Kürt Derneği'nin “bir Kürdistan bağımsızlığı amacını güden propaganda yapması üzerine... bu girişimler Dernekler Yasası'na aykırı olduğundan adı geçen dernek kapatılmış ve vilayette o dernekle ilgili yasal koşturmaya geçilmiştir” şeklinde durumu telgrafla rapor ediyor. Buna yanıt “3. Ordu Müfettişi Padişahın Onursal Yaveri Tuğgeneral Mustafa Kemal” imzasıyla 15 Haziran 1919 tarihinde Amasya'dan verilir. Bakın Mustafa Kemal yanıtında neler söylüyor:

“Diyarbakır Vali Vekilliğine 8 Haziran 1919. Bütün ulusun, varlık ve bağımsızlığını kurtarmak için birleştiği şu tarihsel günlerde... ülkeyi kargaşaya düşürecek her türlü derneğin dağıtılması pek vatanseverce ve zorunlu bir ödev olduğundan, Kürt derneğine ilişkin tutum ve davranışınız bence de pek uygun

19 İsmail Beşikçi, Türk Tarih Tezi-Güneş Dil Teorisi ve Kürt Sorunu, Yurt Yay., s. 177.

görülmüştür... Müdafaa-i Hukuku Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetleri'ni doğurmuş ve bu derneklere hangi siyasal zümreye bağlı olursa olsun, her Türk her Müslüman katılmış ve ulusal bilincin eylemli olarak böylece açıklanması bütün dünyaya duyurulmakta bulunulmuştur. Şu hâlde Diyarbakır ve oraya bağlı yerlerde de Müdafaa-i Hukuku Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetleri'nin oluşup kurulmasına yardımcı olmanızı öneririm. Ve özellikle Kürt derneğinin üyeleriyle bu telyazım çerçevesinde görüşerek uzlaşmak uygun olur efendim.”

Mustafa Kemal'in politik çizgisi ile ilgili farklı kaynaklardan birkaç alıntıyı aktarırsak:

Ümit Kardaş: “1921-1938 dönemini en iyi özetleyen ifade ‘Türkleştirme’ olacaktır. Türkleştirme, yukarıda yaşandığı belirtilen olayların ve yapılan düzenlemelerin yanında Türk Dil ve Tarih Kurumlarının kuruluşu, ‘Vatandaş Türkçe Konuş’ kampanyalarının başlatılması ve Soyadı Kanunu’nun kabulüyle toplumun her alanında uygulanmaya ve yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Mustafa Kemal ‘Vatandaş Türkçe Konuş’ kampanyasının başlama nedenini şu sözlerle açıklamaktadır: ‘Milliyetin çok bariz vasıflarından biri dildir. Türk Milleti’ndenim diyen insan her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse doğru olmaz.’ Bu dönemin anlayışında kuşkusuz farklı etnik kimliklere, farklı dillere, farklı dinlere ve mezheplere yer olmamıştır. Dayatılan tek etnik kimlik Türklük ve Diyanet İşleri Başkanlığı çerçevesinde devletleştirilen Müslümanlığın Sünnî-Hanefî mezhebidir. Bu temele oturtulmaya çalışılan cumhuriyetin Türkiye sınırları içinde yaşayan insanları yurttaş kılması ve eşitliği sağlaması imkânsızdı. İşte bu nedenle homojenliği sağlamanın yolu da her türlü şiddeti kullanan ırkçı, asimilasyoncu politikalardan geçiyordu. Yukarıda belirttiğimiz tüm düzenlemeler ve uygulamalar 1921-1938 döneminin anlayış ve pratiğini ortaya koymaktadır.”²⁰

M. E. Bozkurt ve Falih Rıfkı Atay’dan alıntılarla Fikret Başkaya şunları aktarır: “Hitler; o her zaman Atatürk’ten örnek aldığını söyledi, hatta Hitler ‘Mustafa Kemal’in ilk talebesi Mussolini, ikinci talebesi benim’ derken Mustafa Kemal’in şahsi rejimine verdiği önemi ifade ediyordu.”²¹

Aynı konuda İsmail Beşikçi de, “Kaldı ki Mustafa Kemal Atatürk’ün düşüncesini ve eylemini sadece ‘milliyetçilik’ kavramı çerçevesinde değerlendirmek mümkün değildir. Kemalizm Türk faşizminin kendisidir. İrkçi, sömürgeci ve emperyalist emelleri olan bir düşünce ve eylemdir,”²² derken;²³ asla unutulmaması gereken Mustafa Kemal’in bir İttihatçı olduğudur...

20 Ümit Kardaş, Taraf, 29 Kasım 2009.

21 Fikret Başkaya, Paradigmanın İflası, Resmi İdeolojinin Eleştirisine Giriş, Doz Yay., 1997, s. 92-113.

22 İsmail Beşikçi, Kürt Aydını Üzerine Düşünceler, Yurt Yay., 1991, s. 93.

23 Sinan Çiftiyürek, “1921- 38 Atatürk Dönemi Kürt Politikaları ve Günümüz”, Newroz Gazetesi, 24 Aralık 2014... <http://www.anarkismo.net/article/14525>

İTC üyesi olan, ancak Enver Paşa ile girdiği liderlik mücadelesini kaybettiği için arka plana itilen Mustafa Kemal'in, 1915 Ermeni soykırımına karışmadığı genel olarak kabul gören bir görüştür!²⁴ Önce 'İTC üyeliği' kısmına açıklık getireyim. İTC ve Millî Mücadele'nin önderlerinden Ali Fethi Okyar) kendisinin ve Mustafa Kemal'in İTC'ne girişini şöyle anlatır: "Benim cemiyete girişim, Manastır Kolordusu'nda vazifeli İsmail Hakkı Bey aracılığı ile. Enver, Cemal beylerle, daha sonra Şam'daki vazifesinden Selanik'e gelen Kolağası Mustafa Kemal'in girişleri de aynı kanaldan oldu. Benim, Mustafa Kemal'in, Cemal'in ve diğer bazı arkadaşların ordu kurmay kadrosunun kilit noktalarında oluşumuz subaylar arasında cemiyetin benimsenmesine geniş ölçüde yardım etti."

Bir başka İttihatçı Hakkı Baha'ya (Pars) göre ise Mustafa Kemal İTC'ye 29 Ekim 1907'de Hakkı Baha'nın Selanik'teki evinde yemin ederek üye olmuştu; üyelik numarası ise 322'ydi. Millî Mücadele yıllarında ve Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal'in en yakınlarından olan Falih Rıfkı'ya (Atay) göre de Musta-

24 24 Nisan 1920'de BMM'deki konuşmasında Mustafa Kemal, "Harbi Umumiye'nin (Birinci Dünya Savaşı'nın) başlangıç safhalarından bahsetmek istemem. Zaten İtilaf Devletleri'nin bahsettikleri de bittabiî maziye ait fazahat (geçmişe ait utanç verici işler, alçaklık) değildir" demişti ancak bunların taktik adımlar olduğu çok kısa sürede ortaya çıktı.

BMM, 8 Mayıs 1920'de 'tehcir suçlarından dolayı tutuklu olan' tüm sanıkların tamamının tahliyesine karar verdi. 10 Ağustos'ta Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri arasında pay edilmesini öngören Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanması üzerine, 12 Ağustos'ta tehcir suçlamasıyla 'vatan evlatları idam edilecek olursa', kendisinin de yanlarında bulunan İngiliz Yarbayı Rawlinson'u ve diğer İngiliz esirleri asacağını Ahmed İzzet Paşa'ya bildirdi. 16 Ağustos'ta Heyet-i Vekile 'tehcir vesaire' dolayısıyla İstanbul hükümetince kurulan İdare-i Örfiye Divanı Harbi'yi lağvetti.

21 Şubat 1921'de, Public Ledger-Philadelphia muhabirinin sorularına verdiği yazılı demecinde, Mustafa Kemal'in sözleri yorum yapılmayacak kadar açıklı: "İngiltere'nin sulh zamanında ve harp sahasından uzak olarak İrlanda'ya reva gördüğü muameleye hemen hemen kayıtsız bir şekilde bakan dünya efkârı, Ermeni ahâlinin tehciri hususunda almaya mecbur kaldığımız karar için bize karşı haklı bir ithamda bulunamaz. Bize karşı yapılmış olan iftiraların aksine, tehcir edilmiş olanlar hayattadır ve bunlardan ekserisi şayet İtilaf Devletleri bizi tekrar harp etmeye zorlamasa idi evlerine dönmüş olurlardı."

Dikkat edileceği gibi artık 'katliam', 'katliama katılanların cezalandırılması', 'fazahat' gibi kavramlar kullanılmıyordu. Bu söylemin hem İTC'nin Birinci Dünya Savaşı sırasında geliştirdiği 'öz savunma' söylemi ile hem de bugünkü 'resmî söylem' ile benzerliği ortadaydı. Mustafa Kemal'in 16 Mart 1923'te Adana esnafıyla konuşurken söylediği şu sözler İttihatçı zihniyetin hâlâ yaşadığı konusunda şüpheye yer bırakmıyordu: "Arkadaşımız beyanatında demişlerdi ki, Adanamızı idaresi altına alan diğer unsurlar, şunlar, bunlar, Ermeniler sanat ocaklarımızı işgal etmişler ve bu memleketin sahibi gibi bir vaziyet almışlardır. Şüphesiz haksızlık ve küstahlığın bundan fazlası olamaz. Ermenilerin bu feyizli ülkede hiçbir hakkı yoktur. Memleketiniz sizindir, Türklerindir. Bu memleket tarihte Türk'tü, o hâlde Türk'tür ve ebediyen Türk olarak yaşayacaktır (...) Memleket en nihayet yine sahibi aslilerinin elinde kaldı. Ermeniler vesairenin burada hiçbir hakkı yoktur. Bu bereketli yerler koyu ve öz Türk memleketidir..."

Mustafa Kemal'in Ermeniler hakkında hiç de olumlu şeyler düşünmediğini söylemek mümkün (Ayşe Hür, "Mustafa Kemal'in İttihatçılığı ve 1915'e Dair Tavrı", Radikal, 12 Mayıs 2013, s. 28-29).

fa Kemal 1909'daki İTC Kongresi'ne Bingazi (veya Trablusgarp) delegesi olarak katılmıştı. Kendisi de İTC üyesi olan İsmet (İnönü) Bey de Mustafa Kemal'in İTC nüfuzluları arasında Fethi Bey'le beraber ayrı bir grup teşkil ettiğini iddia eder. Şevket Süreyya Aydemir, Mustafa Kemal'in Selanik Şubesi'nin yöneticisi olduğunu; Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanlığı sırasında sekreteri olan, tarihçi Yusuf Hikmet (Bayur) ise daha ileri giderek Mustafa Kemal'in İTC'nin Genel Merkez üyesi olduğunu ileri sürmüştür.

Nitekim Mustafa Kemal, Ekim 1918'de savaşın kaybedileceğinin anlaşıldığı günlerde, İTC'nin kapatılmasına karşı tedbir olarak kurulan Osmanlı Hürriyetperver Avam Fırkası'nın yayın organı olan Minber gazetesinde "Mensup olduğum İTC için öylesine çirkin ve haksız bir neşriyat başlamıştı ki, bunları cevapsız bırakmak ve sükûtle karşılamak mümkün değildi..." diye yazmıştı. 1919'da Pera Palas'ta görüştüğü İngiliz istihbarat görevlisi Rahip Frew'e "Başlangıçtan çok zaman sonrasına kadar ben de bu cemiyet içinde bulundum" demişti. 15 Nisan 1923 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde çıkan bir mülakatında ise "Vaktiyle zaten birçoğumuz o Cemiyet'in müessisi (kurucusu) veya azasından (üyesi) bulunuyorduk" açıklamasını yapmıştı.²⁵

"CUMHURİYET" KAZANIM MIDIR?

Şimdi burada durup soralım: Kemalist "cumhuriyet" kazanım mıdır?

Bu soruya Osman Bahadır'ın, "Atatürk ne hukuki, ne de popüler anlamda diktatördür. Hukuki anlamda, demokratik olmayı hedefleyen genç bir cumhuriyetin lideri, popüler anlamda ise halkını, ulusunu seven, halkçı, ulusçu bir liderdir."²⁶

"Türkiye'de sosyalist solun bir bölümü, Kemalizmi karalamayı devrimci bir tutum olarak görüyor. Ancak gerçek şu ki, Kemalizmi ve Türk devrimini kavrayamayanlar, sosyalizmi de kavrayamaz. (...) 1923 Türk devrimi, Padişah Vahdetin'in saltanatını ortadan kaldırırken aynı zamanda onun kutsallık statüsüne de son veriyordu.

Cumhuriyet, egemenliğin sadece padişaktan (veya bir monarktan) ulusa geçmesi değil, aynı zamanda ulusun iradesinin kaynağının da dini referanslardan seküler referanslara geçmesidir. Cumhuriyet rejimini bu ikili niteliğiyle kavrayamayanlar, cumhuriyetten hiçbir şey anlamamış demektir."²⁷

Ya da Erdoğan Aydın'ın, "Cumhuriyet'in kutlanması, tarihsel olarak kü-

25 Ayşe Hür, "Mustafa Kemal'in İttihatçılığı ve 1915'e Dair Tavrı", Radikal, 12 Mayıs 2013, s. 28-29.

26 Osman Bahadır, "Atatürk Diktatör müydü?", Cumhuriyet, 23 Aralık 2012, s. 9.

27 Osman Bahadır, "Kemalizm ve Sol", Cumhuriyet Bilim Teknoloji, No: 1378, 16 Ağustos 2013, s. 12.

çümsenemez bir önem taşıyor. Çünkü o herhangi bir devlet kuruluşundan farklı olarak, bir çağ dönümünü ve gerici statükoyu parçalayan burjuva devrimci bir dönüşümü ifade ediyor. Çünkü Osmanlının monarşik yapısından cumhuriyet yönetime, görece teokratik yapısından laikliğe geçişin uygulamasıdır Cumhuriyet.

Bu kadar da değil; emperyalist tahakküm ve işgale karşı ulusal kurtuluş mücadelesiyle oluşmasının yanı sıra, çağdaş medeniyeti hedef alan büyük bir atılım hamlesi olarak şekillenmesi de, onun tarihsel değerini arttıran bir diğer özelliğini oluşturuyor.

Bütün bunlar cumhuriyetin tarihsel önemdeki erdemleri olarak kutlanması ve sahiplenilmesini gerektirmektedir,²⁸ “gerekçeleri”yle “Evet” diyenler vardır. Onların “maruzat”ları malumun ilamı ya da herkesin söylediğidir...

Rivayet edilir ki, Köroğlu bir köyden geçerken, gözleri görmeyen yaşlı bir kadının Köroğlu'na küfredtiğini görmüş. Eğilip kadına “anacığım Köroğlu sana ne yaptı da ona böyle küfrediyorsun” demiş. Kadın, yavrum Köroğlu bana bir şey yapmadı ama herkes söylüyor ben de söylüyorum demiş ya; tıpkı bunun gibi, bu akıntıya kapılan “solcu” çoktu, daha da çoğaldı!

Ancak burada altı çizilerek anımsatılması gereken Foti Benlisoy'un, “Cumhuriyet'in kimin kazanımı olup olmadığından önce cumhuriyet'in kazanım olup olmadığını düşünmelidir,”²⁹ notudur...

Hayır hiçbir şeyi abarttığım falan yok!

29 Ekim'de ilan edilen Cumhuriyeti anlamak için öncelikle Büyük Millet Meclisinin açılışını ve devrimlerin niçin yapıldığını bilmek gerek.

23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi (BMM) toplanarak, Mustafa Kemal'in ‘Meclis Başkanı’ seçilmesiyle kanlı bir tarih başladı. Mustafa Kemal ilk iş olarak, 30 Nisan 1921'de savaş suçlusu Malta sürgünlerinden 33 kişinin salıverilmesi ile ilgili bir süreç başlatmıştır. Bu süreç, savaş esirlerinin İngilizlerle değişim antlaşmasına ve davanın bitmesine neden olmuştur. Bu antlaşma İstanbul'daki Sadrazamla değil, temsilcileri olan Bekir Sami Bey aracılığında Ankara hükümeti ile yapılmıştır.

Geçerken Zeynep Tozduman'ın, “Malta Belgeleri'ni araştırmak, bir anlamda cumhuriyetin köklerinde var olan gerçeklikleri ortaya çıkarmaktır. Malta Belgeleri'nde adı geçen kişilerin izlerine baktığımızda, günümüze kadar uzanan yö-

28 Erdoğan Aydın, “Cumhuriyeti Kutlayalım, Ama Sorgulamayı da Unutmadan!”, <http://yalansz.wordpress.com/2013/10/19/cumhuriyeti-kutlayalim-ama-sorgulamayi-da-unutmadan/#more-1276>

29 Rıza Aydın, “Foti Benlisoy Cumhuriyet'in Kimin Kazanımı Olup Olmadığından Önce Cumhuriyet'in Kazanım Olup Olmadığını Düşünmelidir”, 17 Ekim 2013... <http://yalansz.wordpress.com/2013/10/17/foti-benlisoy-cumhuriyetin-kimin-kazanimi-olup-olmadigini-degil-cumhuriyetin-kazanim-olup-olmadigini-dusunmelidir/>

netim zincirinde hep yer aldığını görürüz,”³⁰ saptamasını anımsatarak ilerlersek: 1 Kasım 1922’de saltanat kaldırılarak dini ve siyasi yetkiler birbirinden ayrıldı. Saltanatın kaldırılmasının ana nedeni; ülke yönetiminde ve barış görüşmelerinde iki ayrı hükümetin bulunmasının uygun olmamasından ötürü çift başlılığı ortadan kaldırmak, TBMM’ni Türkiye’de tek yasal güç hâline getirmek, yapılacak inkılâplara zemin hazırlamak ve ekonomiyi millileştirmektir.

20 Kasım 1922 tarihinde başlayan Lozan Barış Konferansı, aslında yeni Türkiye Devleti’nin sınırlarının çizilmesi içindir. 24 Temmuz 1923’de Lozan Barış Konferansında ağırlıklı olarak siyasal, mali- ekonomik konular ve mübadele görüşülmüştür. Mübadele Sözleşmesi Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanmıştır. Türk-Yunan nüfus mübadelesi, her iki ülke için de “ulus devlet” oluşturmaya yönelik 2 milyon insanı ilgilendiren tarihsel bir trajedidir.

TBMM Hükümeti’nin mübadele isteğinin başlıca iki nedeni vardı. Öncelikli amaç, Batı’nın müdahalesine gerekçe oluşturan azınlıklardan tamamen kurtulmak, ikincisi ise Müslüman unsurların kolayca uyum sağlayabileceği düşünceyle, Misak-ı Milli sınırları içinde “ulus devlete giden yolu açabilmektir.”³¹

Bu konuda Pontus’un, Dersim’in, Kürtler’in başına getirilenleri unutmadan Mustafa Suphi ve 15’lerin katli de “es” geçilmemelidir.

MUSTAFA SUPHİ VE 15’LERİN KATLI³²

1920 yazı ve sonbaharı	TKF Reisi Mustafa Suphi ve yoldaşları Ankara’ya davet edildi. Mustafa Kemal ve Kazım Karabekir, Anadolu’da komünizmin taban bulduğu gerekçesiyle ve Rusya’nın ‘desteklediği’ gerçek TKF’nin Ankara’da varlığını bir risk olarak gördü. Hedef seçilen Mustafa Suphi liderliğindeki TKF’yi imha planını Kazım Karabekir yaptı, Mustafa Kemal onayladı.
28 Aralık 1920	Davete güvenen Mustafa Suphi başkanlığındaki TKF heyeti şarktan Anadolu’ya girdi ve heyeti Kars’ta Kazım Karabekir karşıladı.
22 Ocak 1921	Suphi ve yoldaşlarını imhadan altı gün önce 22 Ocak 1923’te Mecliste gizli oturumda Hüseyin Avni, Mustafa Kemal’i hedef aldı, ama Şark Cephesi Ordu Kumandanı Kazım Karabekir ismini verdi ve şarka tetkik için heyet gönderilmesini istedi.

30 Zeynep Tozduman, “Soykırım Sertifikalı Malta Sürgünleri”, Sol Diyalog, 28 Eylül 2013... <http://soldiyalog.com/?p=1892>

31 Zeynep Tozduman, “Katliamlar Üzerine Kurulan Bir Cumhuriyet”, <http://gomanweb.org/index.php/tum-haberler/232-manset-haberleri/7659-katliamlar-uezerine-kurulan-bir-cumhuriyet>

32 Nevzat Onaran, “Resmi İnfazlar Zinciri”, Evrensel, 3 Haziran 2012, s. 15.

28-29 Ocak 1921	İmha planı Erzurum'dan itibaren yürürlüğe kondu; Trabzon'da Suphi ve yoldaşları Karadeniz'de Yahya Kahya ve adamları tarafından öldürüldü.
3 Temmuz 1922	İmhayı yapan Yahya Kahya da, tutuklandıktan ve beraat ettikten sonra, Mustafa Kemal'in özel muhafızı İsmail Hakkı (Tekçe) tarafından kurşunlandı. Yahya Kahya'yı susturmanın itirafı 56 yıl sonra yapıldı!
27 Mart 1923	Yahya Kahya'nın, Çankaya'da Muhafız Birliği Komutanı Topal Osman'ın adamlarınca öldürüldüğünü öğrenen ve bunu çevresinde anlatan Trabzon Mebusu Ali Şükrü'yü Topal Osman boğarak öldürdü.
1 Nisan 1923	Topal Osman, Mustafa Kemal'in Muhafız Taburu Komandanı İsmail Hakkı ve askerlerle girdiği çatışmada öldürüldü!

Bir iki not daha eklersek; 10 Ekim 2012 tarihli 'Şalom' gazetesi, 1926 Edirne doğumlu Türkiye Yahudisi, şimdi ABD yurttaşı Dan Bayer'le yayımladığı söyleşide, 1934'te Edirne'de nasıl yaygın bir Anti-Semitizm olduğu, bunun devlet tarafından da beslendiği, Yahudilerin tehcir edileceği söylentileri çıkarılarak ellerinde ne varsa bir an önce satıp kaçmalarının örgütlendiği anlatılıp, Varlık Vergisi'nden de bahsedilirken; bazı Müslüman Türklerin Yahudi komşularına kol kanat gererken diğerlerinin nasıl atmaca gibi evlerin, dükkânların, malların etrafında dolandığına dikkat çekilir.

Varlık Vergisi, İnönü döneminin alnında kara bir lekedir. Ama 1934'te Trakya'da düzenlenen etnik temizlik operasyonundan dönemin tek partisiyle birlikte, onun genel başkanı olan cumhurbaşkanı Mustafa Kemal de sorumlu değil midir?

Zaten iş, bu mal-mülk yağmasına gelince, karanlık sayfaları açalım diyenlerin önemli bir bölümü hemen yan çizer. Agos gazetesi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün 1983 ve 2001'de yayımladığı iki genelgeyi hatırlattı. Bu genelgeler, 1924 Ağustosundan önce mallarına el konmuş kişilere ait tapu bilgilerinin verilmesini fiilen yasaklıyor. Mahkeme istese dahi, uyarılması ve gizli kalmasının sağlanmasını öngörüyor. Bu iki genelge, Mustafa Kemal döneminde çıkan yasaya dayanıyor.

Kazanım mı demiştiniz!?

ERMENİ SOYKIRIMI FASLI

Ayşe Kulin gibilerin "Ermenileri durup dururken kesmedik," ifadesinde somutlanan cumhuriyet'e dair "Birinci ve en büyük yanlış, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunun, "bir kopuş ya da devrim" olduğuna inanılması olmuş. Büyük bir çoğunluk bu yalana inanmış. Oysaki 1915 Ermeni Soykırımı'nı gerçekleştiren ittihatçı zihniyetle, TC devletini kuran zihniyet arasında hiçbir fark

yok. Açıkça, TC devletinin kuruluşu, Soykırımcı zihniyetin, yeni bir isim altında devamından başka bir şey değildir.”³³

İki yüzü aşkın Ermeni aydınının, evlerinden alınarak zorla sürgüne tabi tutulması ve bu aydınların yol üzerinde İTC'nin illegal örgütü Teşkilât-ı Mahsusa tarafından planlı bir şekilde katledilmesi nedeniyle, 24 Nisan 1915 Ermeni Soykırımı'nın başlangıcını sembolize etmektedir.

SOYKIRIM KURBANİ ERMENİ GAZETECİ, YAZAR VE AYDINLARIN LİSTESİ

1) Kevork Ferid, Tasvir'i Efkar gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, akıbeti bilinmiyor...
2) Hovhannes Kazancıyan, gazeteci-yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, akıbeti bilinmiyor...
3) Krikor Torosyan, Dizağik mizah dergisi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, akıbeti bilinmiyor...
4) Sarkis Minasyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ayaş, 5 Mayıs 1915...
5) Sarkis Suin (Süngüçüyan), İravunk (Hak) gazetesi, 1 Haziran 1915'te tutuklandı. akıbeti bilinmiyor...
6) Nerses Papazyan, (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
7) Harutyun Şahrigyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, milletvekili, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
8) Garabed Paşayan Khan, yazar, doktor, milletvekili, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
9) Levon Larents, Tsayn Hayrenyats (Vatanın Sesi) gazetesi, Murc (Çekiç) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
10) Simpad Pürad, Pünig gazetesi, Kağapar (Fikir) dergisi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
11) Hampartsum Hampartsumyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
12) Keğam Parseğyan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
13) Şavarş Krisyan, Marmnamarz (Beden Eğitimi) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
14) Siamoto (Adom Yarcanyan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
15) Armen Doryan, yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Ankara 1915...
16) Sarkis Parseğyan (Şamil), Aşkhadank (Emek) gazetesi, Ankara 1915...

33 Eren Keskin, “1915 Soykırımı'yla Yüzleşmek...”, Gündem, 22 Nisan 2014, s. 2.

17) Yervant Srmakeşhanlıyan (Yerukhan), gazeteci-yazar, Harput, 1915...
18) Tılgadintzi (Hovhannes Hanityunyan), gazeteci-yazar, Harput 1915...
19) Gagik Ozanyan, Merzifon Halguni dergisi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Sivas 1915...
20) Mardiros H. Kundakçıyan, Ceride-i Şarkiye gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Kayseri’de idam edildi...
21) Vıramyan (Onnig Tertsagyan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, Van, 1915...
22) Dikran Odyan (Aso), Yergir (Ülke) gazetesi, 1915...
23) K. Khajag (Karekin Çakalyan), yazar, Diyarbakır 1915...
24) Rupen Zartaryan, Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Diyarbakır 1915...
25) Karakin Gozikyan (Yesalem), Manzume gazetesi, NorGyank (Yeni Hayat) dergisi, Trabzon sürgünü, 1915...
26) E. Agnuni (Khaçadur Malumyan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Diyarbakır, 5 Mayıs 1915...
27) Krikor Zohrab, gazeteci-yazar, milletvekili, İstanbul 20 Mayıs 1915 sürgünü, Urfa, 15 Temmuz 1915...
28) Mihran Tabakyan, yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Yozgat, Ağustos 1915...
29) Hagop Terziyan (Hagter), gazeteci-yazar, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Yozgat 24 Ağustos 1915...
30) Diran Kelegyan, Sabah gazetesi yayın yönetmeni, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Çankırı, 26 Ağustos 1915...
31) Taniel Varujan, yazar-şair, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Çankırı, 26 Ağustos 1915...
32) Rupen Sevag, (Çilingiryan), Azadamard (Özgürlük Savaşımı) gazetesi, İstanbul 24 Nisan 1915 sürgünü, Çankırı, 26 Ağustos 1915...

Fakat 24 Nisan 1915, bu topraklardaki Ermeni Halkına yönelik saldırıların ilki değildir. Sultan II. Abdülhamit’in emriyle kurulmuş olan Hamidiye Alayları eliyle gerçekleştirilen 1894-1896 Katliamları ve 1908 II. Meşrutiyet’in ilanının hemen ardından gerçekleşen 1909 Adana Katliamı, kuşkusuz soykırımın öncüleridir.

24 Nisan 1915’i takip eden süreçte, Osmanlı coğrafyası devlet denetiminde gerçekleşen sistematik ve planlı katliamlar ve sürgünler ile Ermenisizleştirildi. Ermenilerin tüm birikimlerine el konurken, bütün kültürel mirası yok edildi.

Şüphesiz ki, Ermeni Soykırımı ile, yeni ulusal burjuvazi için sermaye birikiminin oluşturulması hedeflenmişti. Bu süreç zarfında Anadolu’nun diğer Hıristiyan halkları da soykırım politikasından payına düşeni almıştır. Seyfo, yani Asurî-Süryanî Soykırımı ile Pontus Soykırımı bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Bir soykırım suçunun son halkası ve suçun sürekliliğinin en önemli göstergesi, soykırımın inkârıdır. Nitekim varlığını ve sermayesini bu insanlık suçu üzerine kuran Türkiye Cumhuriyeti Devleti, imha, inkâr ve asimilasyon politikalarını sürdürmekte kararlı davranmaktadır. Kurulan yeni cumhuriyette her türlü etnik ve dinî farklılık yok sayıldı ve tektipleştirilmeye çalışıldı. Soykırımdan kaçarak kurtulan Ermeniler'in yurtlarına geri dönüşü, Cumhuriyet'in kurucu meclisi tarafından kanunlarla engellendi.

Ermenisizleştirmenin yanı sıra bölge halkları inkâr ve asimilasyon politikaları ile Türkleştirilmeye çalışıldı. Resmî ve gayri resmi politikalarla anadiller yasaklandı. Bu yasaklar "Vatandaş Türkçe Konuş" gibi kampanyalarla desteklendi.

Soykırımın en önemli sebeplerinden biri olan "Sermayenin Türkleştirilmesi" ise, doğal bir politika olarak Cumhuriyet tarihi boyunca 1936 Beynamesi, Varlık Vergisi, 6-7 Eylül Pogromu ve "Vakıflar Kanunu" gibi pratiklerle uygulanageldi. Bir diğer yandan Ermenice yer adları değiştirilip, mezarlıklar, kiliseler, okullar yok edildi. Ermeni halkının tarihsel varlığı bölge halklarına ve hatta Ermenilere dahi unutturulmak istendi. Katliam, talan ve yıkımların ardından gelen ve Beyaz Soykırım olarak adlandırılan bu asimilasyon politikaları günümüzde de sürdürülmektedir.³⁴

Özetle Ermeni soykırımını, sermayeyi Türkleştirme çılgınlığının mimarı İttihatçılara borçluyuz! Ancak günümüze dek uzanan Cumhuriyet yönelimleri de bu suçun mirasçıları ve sürdürücüleri olmuşlardır.

Söz konusu tarihi borcu ödeyip, alnımıza sürülen kararı paklamadan toplumsal çürümeyi sona erdirmek mümkün değildir. İster Ermenilerden bazı unsurların hak talepleriyle ayaklanmaları, ister dış güçlerle harekete geçirilmeleri olsun hiçbir gerekçe bu insanlık trajedisini meşrulaştıramaz. Yaşananları hukuki ve teknik bir kavram olan soykırım üzerinden tartışmak yanıltıcıdır. Mezalim ve katliam insaniyetle bağdaşmaz. İnsanlığın vicdanında mahkûm olmak, soykırımla yargılanmaktan daha haysiyet kırıcıdır. Hakikâtleri gizleme ve inkâr üzerine kurulan bir düzen, devleti ve toplumu hastalandırır ve çürütür.

Çünkü 1915'te olanı tanımak yerine ona "mazeret" ararsak hep birlikte çürürüz. Ermeni soykırımının tanınıp, -gereklilikleriyle- özür dilenmesi her şeyden önce "ahlâki" ve "insani" bir soru(n)dur. İTC ileri gelenlerinin ve bunlara bağlı kadroların, çetelerin ve çapulcuların eylemlerini sahiplenmek ve savunmak insani ve ahlâki bir tavır değildir.

1915'ten beri yüzleşilmemiş katliamlar, ödenmemiş bedeller belki şimdi bambaşka mecralarda torunlarca ödeniyor. Alınan canlar, çalınan hayatlar, talan edilen yuvalar, yıkılan kiliseler, müsadere edilen okullar, gasp edilen mallar

34 "Nor Zartonk'un Ermeni Soykırımı'nın 99. Yılına İlişkin Basın Açıklaması: Ermeni Soykırımı Hâlâ Sürüyor!", 24 Nisan 2014... www.norzartonk.org

ra mukabil edilen intizarlar, “yedi göbek zürriyetinize haram zıkkım olsun” temennileri... O dağlarca adaletsizliği biz mi ödüyoruz bir şekilde acaba? Tahsilât, yüzleşememenin bulaştırdığı yüzüzlük, müzmin haksızlığın alışkanlık hâline getirdiği ahlâksızlıkla mı tecelli ediyor? Toplumca yüzyıldır çürüyoruz, her bir yanımızdan irin akıyor sanki.

“DÜNYA BASININDA HİRİSTİYAN SOYKIRIMI”³⁵

<p>17 Haziran 1914: “Türkler 100 Rum öldürdü”</p>	<p>“Küçük Asyalı Rum göçmenler, bugün, İzmir’in 25 mil kuzeybatısındaki Foça Kasabası’nda, Türklerin gerçekleştirdiği, aralarında rahipler, yaşlılar ve çocukların da bulunduğu 100 kişilik katliamı rapor ettiler. Resmî rapora göre, kasabayı istila eden silahlı bir grup, [kasabalıların mallarını] yağmaladıktan sonra bütün binaları ateşe verdi. İlgili kimselerin Türk polisinden yardım gördükleri iddia ediliyor. Çoğu Rum olan kasaba halkı mülklerini geride bırakarak kaçtılar ve içlerinden 3800’ü Selanik’e vardı. Kasabalılar, maktullerin cesetlerinin kuyulara atıldığını ifade ettiler.”</p>
<p>11 Ocak 1915: “Türkler Hıristiyanlara kaçmalarını tavsiye ediyor”</p>	<p>“Hükümetin bütün dikkat ve endişesi, müttefik filosunun Çanakkale Boğazı’nı geçme ihtimaline odaklanmış durumda. Bu korku, hükümetin Alman kılavuzları tarafından da paylaşılıyor gibi görünüyor. Alman Başkonsolosu Baron von Wangenheim, Balkan devletlerinden birinin İstanbul’da bulunmakta olan bakanını, müttefik filosunun boğazları zorlaması durumunda, Türklerin öfkelerini Hıristiyan nüfusa yansıtarak katliam yapacakları konusunda uyardı. İstanbul’da, bakanlar, Hıristiyan tebaalarına yönelik hislerini gizleme konusunda artık hiçbir çaba sarf etmiyorlar.”</p>
<p>13 Ocak 1915: “Hıristiyanlar büyük tehlikede”</p>	<p>“Hıristiyanlar için durum büyük şehirlerde bile son derece riskli. İçişleri Bakanı Talat Bey, Türkiye’deki Rum Patrikhanesi üyesine yaptığı açıklamada, Türkiye’de bundan böyle sadece Türklere yer olduğunu belirtti.”</p>
<p>20 Mart 1915: “Bütün ova Ermeni cesetleriyle kaplı”</p>	<p>“Gelen haberler, Türkler ve Kürtlerin erkek, kadın ve çocuk katliamı yaptıkları yönünde.”</p>

35 Anadolu’daki Hıristiyan azınlığa yapılanları yansıtan ‘The New York Times’ın haberlerinden alıntılar; çok sayıdaki korkunç örneğin sadece bir kısmı... Serdar Kaya, “Dünya Basınında Soykırım”, Taraf, 29 Nisan 2012, s. 13 ve Serdar Kaya, “Dünya Basınında Soykırım (2)”, Taraf, 6 Mayıs 2012, s. 13.

22 Mart 1915: “Türklerden yeni katliamlar”	“İzmir’in kuzeyindeki bir kasabada 60 Hıristiyan aile vahşice öldürüldü.”
28 Nisan 1915: “Türkiye’ye katliamları durdurma ricası”	“Katliam haberlerinin ve yeni tehditlerin ardından, Amerika Birleşik Devletleri, Türk hükümetinden Ermeni Hıristiyanların acılarının dindirilmesi adına ricada bulundu.”
18 Mayıs 1915: “6000 Ermeni öldürüldü”	“Van’daki Türk ve Kürt vahşeti 1895’tekiler seviyesinde/ Ermeniler, kendilerine karşı birleşen Türk ve Kürtlere karşı herşeyleriyle kendilerini savunmaktalar, ancak acil yardım gerekli.”
24 Mayıs 1915: “İttifak güçleri cinayet işleyen Türkleri cezalandıracak”	“İşlenen yeni suçlar karşısında, müttefik hükümetler, Osmanlı Sadaretine, bu gibi katliamlardan bütün hükümet üyelerini... kişisel olarak sorumlu tutacaklarını bildirdiler.”
6 Haziran 1915: “Yeni Ermeni katliamları”	“Rusların Van’ı ve Türk Ermenistanı’nı işgalinin ardından, Kürt çeteler, Bitlis, Muş ve Diyarbakır’da vahşetler işlemeye devam ediyor. Hıristiyan nüfusu Kürtlerden koruma adına giderek daha fazla Ermeni gönüllü can havliyle savaşıyor.”
12 Temmuz 1915: “Türkler yerli Hıristiyanları tahliye ediyor”	“Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Hıristiyanlar, Türklerin Bizans İmparatorluğu’nu zapt etmelerinden bu yana bu denli gerilim ve tehlike altında olmamışlardı. Ermeniler ve Rumlar, sistemli bir şekilde ve toplu hâlde evlerinden çıkarılıyor, uzak vilayetlere sürülüyor ve oralarda Türk köylerine küçük gruplar hâlinde dağıtılıp İslâm’ı seçme ile kılıçla ya da açlıktan ölme arasında hemen bir seçim yapmak durumunda bırakılıyorlar. Bu esnada, komşuları ya da Makedonyalı muhacirler, evlerine ve [diğer] mülklerine el koyuyor.”
18 Ağustos 1915: “Ermeniler ölmeleri için çöle gönderildi”	“Türkler bütün [Ermeni] nüfusu yok etmeyi planlamakla suçlanıyor/ Yollar ve Fırat Nehri, sürülenlerin cesetleriyle kaplı.”
5 Eylül 1915: “1.500.000 Ermeni açlıktan ölüyor.”	[Açlık her yerde...]
21 Eylül 1915: “Bryce, Ermenistan’a yardım etmemizi istiyor”	“İstanbul’dan, [şehirdeki] bütün Ermeniler için yakalama emri gelmesi üzerine, askerler, 10.000’den fazla Ermeni’nin yaşadığı Trabzon şehrindeki Ermenileri yakalayıp kıyıya götürdüler ve denize açıldıktan sonra bütün erkekleri, kadınları ve çocukları suya atarak boğdular. Olaylar İtalyan Konsolosluğu tarafından izlendi ve tarif edildi.”

<p>24 Eylül 1915: “500.000 Ermeni’nin yok olduğu söyleniyor”</p>	<p>“[ABD Dışişleri Bakanlığının kayıtları ve Anadolu’daki Amerikan konsolosluklarındaki memurların raporları] Türklerin Ermenilere karşı bir yok etme savaşına giriştiklerine işaret ediyor./ Washington’a gelen raporlar, 500.000 civarında Ermeni’nin ya katledildiğine ya da Türk tehciri ve müteakip yok etme savaşı sonucunda hayatlarını kaybettiğine işaret ediyor.”</p>
<p>27 Eylül 1915: “Ermeni dehşet hikâyeleri doğrulandı”</p>	<p>“Bu göçmenler ve kurbanlar arasında, Amerikan okullarında ve üniversitelerinde öğrenci olanlar ve Amerikan ve Avrupa üniversitelerini bitiren ve en az bir nesildir ülkenin beyin ve girişimcileri durumunda olan öğretmenler ve profesyoneller de var.”</p>
<p>4 Ekim 1915: “Ermenistan’da gerçekleşen dehşetin anlatısı”</p>	<p>“Çaresiz bir halka karşı bir yok etme politikası uygulamaya kondu/ Haftalardır Türk Ermenistanı’ndaki durumu araştırmakta olan bir grup seçkin Amerikalıdan oluşan Ermeni Vahşeti Komisyonu, dün bu araştırmanın detaylı bir raporunu yayınladı. Rapor, son 1000 yıl içindeki hiçbir şeyin acımasızlık ve dehşet konusunda Türklerin Ermeni halkına mevcut zulümlerine eşdeğer olmadığı çıkarsamasında bulunuyor./ Rapor, Türk İmparatorluğu’nun her bölgesinden toplanan bilgilere dayanıyor./ Rapor, 15 yaşından küçük olan çocukların boğulmaları için Fırat Nehri’ne atıldıklarını, kadınların kollarındaki bebeklerini ölmek üzere yol kenarına terk etmek zorunda kaldıklarını, genç kız ve kadınların Türkler tarafından sahiplenildiklerini, saldırıya uğradıklarını, haremlere alındıklarını ya da açık arttırmalarda satıldıklarını, erkeklerin ise öldürüldüklerini ve işkenceye uğradıklarını anlatıyor. Bir Ermeni’nin sahip olduğu her şey, üzerindeki elbiseler dahi, zorbalar tarafından çalınıyor. Rapor, falaka kullanımının yeniden canlandırıldığını, kilisenin ruhani liderlerinin asıldığını, ailelerin dört bir yana dağıtıldığını, savunmasız ve perişan hâldeki binlerce insanın ardından binlerce diğerlerinin sığırlar gibi sürü hâline getirilerek aç kalmak ve ölmek üzere İmparatorluğun çöllerine sürüldüğünü ifade ediyor.”</p>
<p>7 Ekim 1915: “800.000 Ermeni’nin yok edildiği tahmin ediliyor”</p>	<p>“Vikont Bryce, Lordlar Kamarası’na Türklerin kurbanlarının sayısının muhtemelen bu olduğunu söyledi. Lordlar Kamarası, pek duygusal olmayan bir meclistir. Fakat kamara, Abdülhamid’in vahşetlerini bile önemsiz kılan dehşet</p>

	hikâyelerinin her bir detayı karşısında gerilim yaşadı. Lord Bryce, ‘Bu korkunç politika, mevcut Türk hükümetince, Abdülhamid’in hiçbir zaman yapmadığı kadar geniş çaplı gerçekleştirildi. Ermeni milleti henüz tamamen yok olmuş değil; sağ kalan perişan kimseler Kafkas eyaletlerine sığındı, bazıları Mısır’a varmayı başardı, iyi kötü silahlanan yarı aç gruplar ise, muhtemel katillerine karşı kendilerini Sason ve Kilikya dağlarında kahramanca müdafaa ediyorlar’ dedi.”
10 Ekim 1915: “Türk devlet adamı vahşetleri kınıyor”	“[Mehmed] Şerif Paşa, Jön Türklerin Ermenileri yok etmeyi çoktandır planladıklarını söylüyor.”
11 Ekim 1915: “Papa, Sultan’dan Ermenilerin canlarını bağışlamasını rica ediyor”	“İstanbul’dan gelen raporun ardından, 15. Benedict Osmanlı Sadaretine yazıyor.”
18 Ekim 1915/ The Independent:	“Bir ırka suikast”
18 Ekim 1915/ The Independent: “Dinî katliamların en büyüğü”	“Dünyanın asırlardır gördüğü dinî katliamların en geniş çaplısı ve en vahşisi, şimdi Türkiye’de gerçekleştiriliyor.”
26 Ekim 1915: “Giresun şehrindeki bütün Ermeniler öldürüldü”	[Yok edildiler...]
27 Kasım 1915: “Ermenilerin dağlardaki kahramanca direnişi”	“Erkekler, kadınlar ve çocuklar, bıçaklarla, tırpanlarla ve taşlarla savaştılar./ Neticede hepsi yok edildi./ Bazı genç kadınlar, Türklerin eline geçme tehlikesine girdiklerinde kendilerini kayalıklardan attılar -kimilerinin ellerinde bebekleri vardı.”

Kolay mı? Ermeni soykırımı, Anadolu’nun Büyük Felâketi bu topraklardaki tabuların anasıdır. Konuşulmadığı, bilinmediği, idrak edilmediği, yüzleşilmediği, hesaplaşılmadığı sürece lâneti üzerimizde olmayı sürdürecektir.

Burada Foti Benlisoy’un, “Gayrimüslimleri düşmanlaştırmak, Türk ulusal kimliğinin inşa sürecindeki beka kaygısına seslenmek, Türkiye siyaset esnafının farklı fraksiyonları için daima hayli işlevli bir söylemsel strateji oldu,”³⁶ saptamasının altını çizip; açık oturumlarda sıklıkla tekrarlanan i) Osmanlı İmparatorluğu çok dilli, çok dinli bir hoşgörü toplumuydu; ii) Türkiye nüfusunun yüzde 99’u Müslüman’dır... ifadelerini anımsatarak soralım: Birinci cümleden ikinciye; yani çok dinli bir toplumdaki yüzde 99’unun Müslüman olduğu söylenen bir topluma nasıl geldik dersiniz?

36 Foti Benlisoy, “... ‘Gayrimüslim Lobilerinin Paralel Devletleri’ mi?”, <http://gundem.milliyet.com.tr/hdp-den-kck-ya-ilk-elestiri/gundem/detay/1819827/default.htm>

İşte Ermeni soykırımı, bu soruya verilecek yanıtın en büyük yekûnunu oluşturur.

24 Nisan'ın sorumlularından Talat Paşa'nın defterindeki rakamlara göre, 24 Nisan 1915'ten önce Osmanlı İmparatorluğu'nda 1.200.000 Ermeni yaşıyordu. Ancak 24 Nisan 1915 günü, İstanbul'da yaşayan ve sayıları 700'ü bulan Ermeni sanatçı, milletvekili, gazeteci, yazarların sürülerek öldürülmesiyle başlayan ve halka yönelik tehcirle sürdürülen harekâtla en az 800.000 Ermeni'nin hayatı üç-dört ayda karartılmış olacaktı...

“Kanit” mı dediniz?!³⁷

37 İşte acı bir örnek:

Sydney'de 1997'de ölmeden önce anılarını Türkçe olarak teybe okuyan Adanalı Manuel Kırkyaşaryan Usta'nın doldurduğu son bant, oğlu Stepan tarafından bulundu. “M.K. Adlı Çocuğun Tehcir Anıları”nın 5. baskısına şimdi onu da ekliyoruz. Ekliyoruz da, 1924-25 yıllarına ilişkin bu eke sürüyle açıklayıcı dipnot koyduğum hâlde, şu öyküyü anlamadığım için es geçmiştim; ustamızın ağzından çıktığı gibi veriyorum:

“Ve dedik, burası Derzor çölüdür, devamı var, şimdik devam ediyoruz. 1925 senesiydi, vakıtlar yaz, ben ise Halep'te Topçuyanların garacında vorşopta zanaat öğreniyordum. Yani orada çalışıyordum.

“Günün birinde baktım ki, bir büyük otomobil yüklü garaca geldi. Üstü gayet yüksek çuvalarınan yüklenmiş bi şeyler vardı. Dedim, ‘Ne gadar yüklemişler bunu, ağır değil mi?’. Ve bana dediler, ‘Hayır, ağır değildir, hafiftir. Öyle çok görüküyor fakat hafiftir.’ ‘Nedir,’ dedim, ‘çuvaların içindeki?’ Bana dediler, ‘Onun içindekinler, vaktında Ermeni muhacirleri ki, Derzor çöllerine gittiler ve yani götürdüler ve orada öldürdüler, onların kemikleridir’ dediler. ‘Ne yapacaklar bunu?’ dedim. Dediler bana, ‘Bir şirket Avrupa’dan gelmiş bu kemikleri toplatıp alıp İskenderun Limanı’na götürecek ve ordan vapura yükledip Avrupa’ya yollayacaklar.’ ‘Ne yapacaklar?’ dedim. ‘Orasını bilmeyiz’ dediler.

“Heralda bir şeye kullanacaklarıdı. İki defa böyle rast geldim. Büyük otomobil yüklüydü. İşte, Evropalılar Ermenileri alet deyî gullandılar, canlarını ve kemiklerini bile alıp kendilerine menfaat için gullanıyorlar”

Derken, Devrimcikaradeniz.com’dan 2014’ün Mart ayı başında gelen bir iletiyle sersemledim. Aynı olayın Mudanya kolunu yazıyordu. Tarihçi Vlassis Agtzidis’in, Yunan kaynaklarının yanı sıra Amerikan ve Fransız gazetelerine dayanarak yazdığı kitaptan özetliyordu: Mudanya’dan 13 Aralık 1924 tarihinde Marsilya’ya hareket eden bir gemi Selanik’e geliyor. Ama yüküne ilişkin belge yok. Hamallar bu gizemli yükün insan kemikleri olduğunu fark ediyorlar. Görevliler duruma müdahale ediyor, fakat yukarıdan talimat gelince gemi denize açılıyor. Normal sayılmalı: 1924’te “Küçük Asya Felaketi”nden yeni çıkmış, bir de nüfusunun dörtte biri kadar mülteci hücumuna uğramış Yunanistan’da kim kime, dum duma. Yüğü Marsilya’dan ısmarlayanlar müdahale etmiş olmalı.

Haber, ‘The New York Times’ın 23 Aralık 1924 tarihli sayısında Paris mahreçli olarak çıkıyor: “Marsilya acayip bir hikâyeyle çalkalanmaktadır. Limana Zan adlı İngiliz bandıralı bir gemi gelmiştir ve taşıdığı yük 400 ton insan kemiğidir. Söylendiğine göre kargo Marmara Denizi kıyısındaki Mudanya’dan yüklenmiştir ve Küçük Asya katliamlarında öldürülenlerin kemikleridir. Yine dolaşan söylentilere göre bir soruşturmanın başlatılması beklenmektedir.”

Aynı haber, bu sefer Marsilya mahreçli olarak, ‘Midi’ gazetesinin 24 Aralık 1924 nüshasında çıkıyor: “Bu kemikler, Türkiye’de ve Küçük Asya’da yapılan Ermeni katliam tarlalarından gelmektedir”...

Bu “mal”ı ithal eden İngiliz ve Fransız sanayiciler bunu ne yapacaklar? Profesör bir hekim

Ermeni soykırımı hakkında canlı tanıklıkları içeren Türkçe’de birçok yapıt var. Ayrıca tanıklar da. İşte bazılarının isimleri... Onların anlattıkları elektronik ortama da aktarılmış. Buradaki isimler tek tek arama motoruna (Google) taşındıklarında söylediklerine ulaşabilirsiniz!³⁸

ANILAR, TANIKLIKLAR

Rehan Manuk Manukyan, 1910, Taron [Muş] Uratsın Köyü doğumlu...
Yeğyazar Karapetyan, 1886, Taron [Muş], Sasun doğumlu...
Khaçik Grigor Khaçatryan, 1900, Sasun, Şenik Köyü doğumlu...
Hakob Manuk Grigoryan, 1903, Sasun, Talvorik doğumlu...
Ara kel Karapet Davtyan, 1904, Sasun, Arivdem Köyü doğumlu...
Muşeğ Hovhannes Hovhannisyan, 1908, Sasun, Talvorik Bölgesi, Karavank Köyü doğumlu...
Rehan Manuk Manukyan, 1910, Taron [Muş] Uratsın Köyü doğumlu...
Tonakan Abraham Tonoyan, 1893, Muş, Bulanık, Hamzaşeyh Köyü doğumlu...
Şoğ er Abraham Tonoyan, 1901, Muş, Vardenis Köyü doğumlu...
Sedrak Abraham Harutyunyan, 1904, Muş, Arınckus Köyü doğumlu...
Satenik Nazar Petrosyan, 1908, Muş, Gümgüm Köyü doğumlu...
Arşak Stepanyan, 1908, Muş doğumlu...
Hrant Hovhannes Gasparyan, 1908, Muş doğumlu...
Hıraç Yeğyazar Hovhannisyan, 1915, Muş, Havatorik Köyü doğumlu...
Khaçatur Harutyun Çukasyan, 1898, Bitlis, Havarik Köyü doğumlu...
Taguhi Antonyan, 1900, Bitlis doğumlu...
Sokrat Hake Mikırtıçyan, 1901, Bitlis Vilayeti, Khılat [Ahlat] Bölgesi, Pırkhus Köyü doğumlu...
Hımayak Boyacıyan, 1902, Bitlis, Khaltik Köyü doğumlu...
Ağavni Mikırtıç Mikırtıçyan, 1909, Bitlis doğumlu...
Sırbuhi Mikırtıç Muradyan, 1911 Bitlis Vilayeti, Khizan Bölgesi, Surb Khaç Köyü doğumlu...
Nıvard Mikırtıç Muradyan, 1912, Bitlis doğumlu...
Hakob Murad Muradyan, 1903, Siirt Sancağı, Fındık Köyü doğumlu...
Andreas Yesayi Gülanyan, 1905 Şatak [Çatak] doğumlu...

arkadaşıma sordum, o tarihlerde zambak, jelatin, gözlük çerçevesi yapılmış. Bir de, çok affedersiniz, hayvan yemi. (Hayvan yeminde kemik kullanımını şimdi AB yasaklamış, deli dana hastalığı yüzünden). Avrupalı sanayici için maliyeti çok düşük bir “hammadde”.

“İhracatçı” kim, peki? Devrimcikaradeniz.com’un manşet altında “Alıcı: Fransız ve İngiliz Sabun Firmaları” diye yorum yapıyor. (Baskın Oran, “Ermeni Kemikleri İhracatı...”, Radikal İki, 16 Mart 2014).

38 Yalçın Yusuf oğ lu, “Ermeni soykırımı: Soykırımdan Kurtulanların Anıları (4)”, Sesonline.net, 6 Mayıs 2014... http://www.sesonline.net/php/genel_sayfa_yazar.php?KartNo=58336-&Yazar=Yal

Hayrik Manuk Muradyan, 1905, Şatakh, Cınuk Köyü doğumlu...
Edvard Margar Daştoyan, 1907, Şatakh doğumlu...
Sahak Mirzo Bazyan, 1913, Şatakh, Cınuk Köyü doğumlu...
Tovik Tovmas Bağdasaryan, 1901, Van, Hayots Dzor, Hindistan Köyü doğumlu...
Manvel Marutyanyan, 1901, Van, Berdaşen Köyü doğumlu...
Ağasi Garegin Kankanyan, 1904, Van doğumlu...
Simbat Davit Davıtyan, 1905, Van, Narek Köyü doğumlu...
Sirak Mesrop Manasyan, 1905, Van doğumlu...
Varsik Abraham Abrahamyan, 1905, Van doğumlu...
Siranuş Simon Tütüncüyan, 1906, Van doğumlu...
Patrik Avetis Saroyan, 1906, Van doğumlu...
Makruhi Mihran Sahakyan, 1907, Van, Bijinkert Köyü doğumlu...
Artsrun Martiros Harutyunyan, 1907, Van doğumlu...
Yervand Simon Şirakyan, 1907, Van doğumlu...
Ğazar Ğazar Gevorgyan, 1907, Van, Hayots Dzor, Hindistan Köyü doğumlu...
Nişan Sukyas Abrahamyan, 1908, Van, Alcavaz (Artske) Bölgesi, Ziraklu Köyü doğumlu...
Azniv Aslanyan, 1908, Van, Arcak Bölgesi, Kharakonıs Köyü doğumlu...
Kacberuhi Avetis Şahinyan, 1908 Van doğumlu...
Silva Hovhannes Büzandyan, 1908, Van doğumlu...
Sargis Badalyan, 1909, Van, Vospitak Köyü doğumlu...
Varazdat Martiros Harutyunyan, 1909, Van doğumlu...
Artsvik Galust Terziyan, 1910, Van doğumlu...
Lusik Sahak Balasanyan, 1910, Van doğumlu...
Vardges Melik Aleksanyan, 1911, Van doğumlu...
Ağavni Barseğyan, 1911, Van, Aralez Köyü doğumlu...
Şoğik Hovnan Mıkırtçıyan, 1911, Van, Intsak Köyü doğumlu...
Varduhi Margar Potikyan, 1912, Van doğumlu...
Derenik Avetis Saroyan, 1912, Van doğumlu...
Armik Galust Terziyan, 1912, Van doğumlu...
Ğukas Abro Karapetyan, 1901, Mokka Bölgesi, Arnabat Köyü doğumlu...
Kamsar Harutyun Khaçatıryan, 1898, Bayazet doğumlu...
Evelina Hakob Kanayan, 1909, İğdır doğumlu...
Tsağik Gevorg Çinimyan, 1910, İğdır, Koğb Köyü doğumlu...
Hrant Geğam Khondkaryan, 1911, İğdır doğumlu...
Andranik Aziz Simonyan, 1902, Alaşkert, Karakilisa doğumlu...
Paruyr Gevorg Khaçatıryan, 1908, Alaşkert, Yerets Köyü doğumlu...
Lusik Arşak Martirosyan, 1909, Alaşkert doğumlu...
Mihran Hakob Bağdasaryan, 1909, Alaşkert doğumlu...

Nıvard Avetis Gevorgyan, 1910, Alaşkert doğumlu...
Varduş Hovhannes Kirakosyan, 1911, Alaşkert doğumlu...
Gurgen Abgar Muradyan, 1914, Alaşkert, Gülzetkan Köyü doğumlu...
Natalya Avetis Barseğyan, 1909, Kars, Tsıpnı Köyü doğumlu...
Annıman Hambardzum Arakelyan, 1903, Kars, Tsıpnı Köyü doğumlu...
Peprone Andranik Tumasyan, 1910, Kars doğumlu...
Siranuş Lazar Petrosyan, 1910, Kars doğumlu...
Armenuhi Balabek Yeğikyan, 1910, Kars doğumlu...
Parandzem Kostan Ter-Hakobyan, 1912, Kars doğumlu...
Khanuma Cındı Calil, 1912, Kars, Ğızılğula Köyü doğumlu...
Ağası Arşak Karoyan, 1913, Kars, Tsıpnı Köyü doğumlu...
Emma Harutyun Asatıryan, 1914, Kars doğumlu...
Stepan Martiros Hovakimyan, 1910, Ardvın, Tandzot Köyü doğumlu...
Nektar Hovnan Gasparyan, 1910, Ardvın, Tandzot Köyü doğumlu...
Arşaluys Küreğ Ter-Nazaretyan, 1905, Baberd, Lusonk Köyü doğumlu...
Masis Nikoğos Kocoyan, 1910, Baberd doğumlu...
Mıkırtıç Khaçatıryan, 1907, Şebinkârahisar doğumlu...
Hakob Terziyan, 1910, Şebinkârahisar doğumlu...
Hambardzum Karapet Sahakyan, 1898, Sebastia doğumlu...
Suren Sargısyan, 1902, Sebastia doğumlu...
Karapet Sahak Faraşyan, 1906, Palu doğumlu...
Sargis Grigor Saroyan, 1911, Palu, Piran Köyü doğumlu...
Arşaluys Taşçıyan, 1908, Malatya doğumlu...
Mari Stepan Vardanyan, 1905, Malatya doğumlu...
Vergine Ruben Nacaryan, 1910, Malatya doğumlu...
Grigor Ekizyan, 1921, Malatya doğumlu...
Hovhannes Köroğlıyan, 1904, Tigranakert [Diyarbakır] doğumlu...
Karapet Mıkırtıçyan, 1910, Tigranakert doğumlu...
Yeva Topalyan, 1909, Merdin, Derik Köyü doğumlu...
Maryam Akhoyan, 1909, Merdin, Derik Köyü doğumlu...
Maryam Karacyan, 1903, Adıyaman doğumlu...
Khaçer Hakob Ablaputyán, 1893, Yedesya [Urfa], Kamurc Köyü doğumlu...
Khoren Ablaputyán, 1893, Yedesya [Urfa] doğumlu...
Nıvard Petros Ablaputyán, 1903, Yedesya [Urfa] doğumlu...
Haykanuş Ter Petrosyan, 1910, Yedesya [Urfa] doğumlu...
Nıvard Şirinyan, 1909, Yevdokya [Tokat] doğumlu...
Gürce Harutyun Keşişyan, 1900, Zeytun doğumlu...
Hovsep Bıstıkyan, 1903, Zeytun doğumlu...

Karapet Tozluyan, 1903, Zeytun doğumlu...
Yeva Manuk Çulyan, 1903, Zeytun doğumlu...
Sedrak Gaybakyan, 1903, Zeytun doğumlu...
Samvel Sarkis Arcikyan, 1907, Zeytun doğumlu...
Gayane Aturyan, 1909, Zeytun doğumlu...
Harutyun Alboyacıyan, 1904, Fındıcak doğumlu...
Aharon Mankıryan, 1903, Hacın doğumlu...
Yervand Karamyan, 1903, Hacın doğumlu...
Yebruhi Sargis Cırdıkhyan, 1906, Hacın doğumlu...
Vergine Mayikyan, 1898, Maraş doğumlu...
Makruhi Halacyan, 1900, Maraş doğumlu...
Levon Sargis Evrengecyan, 1908, Maraş doğumlu...
Aram Momcıyan, 1909, Maraş doğumlu...
Gevorg Yeğya Karamanukyan, 1900, Ayntap doğumlu...
Hakob Cırcıyan, 1900, Ayntap doğumlu...
Nuritsa Kürkçüyan, 1903, Ayntap doğumlu...
Karapet Karamanukyan, 1907, Ayntap doğumlu...
Movses Panosyan, 1885, Musa Dağ doğumlu...
Movses Balabanyan, 1891, Musa Dağ doğumlu...
Hovhannes İprecyan, 1896, Musa Dağ doğumlu...
Tonik Gabriyel Tonikyan, 1898, Musa Dağ doğumlu...
Asatur Sahak Supukyan, 1901, Musa Dağ doğumlu...

Bir şey daha: Falih Rıfki Atay 1968’de Dünya Gazetesi’nde yazdığı bir makalede Ermeni tehciri için “Bu bir jenosittir,” diyordu. ‘Çankaya’ anılarında Teşkilât-ı Mahsusa şeflerinden ünlü İttihatçı Dr. Nazım’la bir görüşmesinden söz ederken “Bu katiller ordusu hakkında ne diyeceğimi şaşırdım” diye yazıyor.

Halide Edip Adıvar ise 1926’da yayınladığı ‘Memoirs of Halide Edip/ Halide Edip’in Anıları’ başlıklı yapıtında olay hakkında “Pazarları Türk ve Almanlara bırakmak için Ermenilerin iktisadi hâkimiyetini nihayete indirecek sebepler vardı,” diye ekliyordu.

Ermeni soykırımından söz edenlere “vatan haini” diye saldıran bilumum gericiiler Falih Rıfki Atay’a ne diyecekler? Sultanahmed Mitingi’nin hatibesi Halide Edib Hanıma ne diyecekler?³⁹

Tüm bunlar böyleyken; tarihin en büyük trajedilerinden biriydi 1915 ve dün-

39 Yalçın Yusufoglu, “Ermeni Soykırımı: ‘Yokluğum Türk Varlığına Armağan Olsun’ (3)”, Sesonline.net, 3 Mayıs 2014... http://sesonline.net/php/genel_sayfa_yazar.php?Yazar=Yalyuzde25E7yuzde25FDnyuzde2520Yusufyuzde25F0lu&KartNo=58332

ya âlem bilir ki Ermenilere yaşatılan acılar bir “Büyük Suç”tur.

Ermeniler 1894-1896’da başta Doğu Vilayetleri olmak üzere pek çok yerde ya da 1909’da Adana’da başlarına gelenleri tanımlamak için ‘chart’ (katliam), ‘vojir’ (suç), ‘aksor’ (mülksüzleştirme), ‘voghperkutian’ (trajedi), ‘nakhjir’, ‘potorig’ (fırtına) gibi terimler kullanmışlardı. ‘1915’ için ise daha çok ‘yeghern’ ve ‘aghed’ terimlerini kullanmışlardı. Bu iki terimin izini Ermeni sözlüklerinde sürsek: 1769 tarihli Haygazyan Sözlüğü’nde ‘yeghern’in Türkçesi olarak “fesad, bela” deniyor, aghed ise yine bela ve fesad olarak tanımlanıyordu. Konunun uzmanları birincisinin daha çok insanlar eliyle gelen belalar için, diğerinin ise doğadan gelen belalar için kullanıldığını belirtiyor. İz sürmeye devam edersek, benzer tanımlamalar, 1836 tarihli Yeni Haygazyan Sözlüğü’nde, 1843 tarihli Somalyan Sözlüğü’nde, 1844 tarihli Peştamalciyan Sözlüğü’nde, 1846 tarihli Camcıyan Sözlüğü’nde de yapılıyor. Ancak, 1908 tarihli Minasyan Sözlüğü’nde ‘aghed’de bir yenilik yok ama ‘yeghern’ kelimesinin karşısında eskiden olmayan bir açıklama okuyoruz: “Kabahat, cinayet, cürüm”... 1974 tarihli Bohçalyan Sözlüğü’nde ise ‘yeghern’in artık tek anlamı var: ‘Cinayet’!

Bu terimlerden ‘aghed’ yukarıda da söylediğim gibi esas olarak doğal afetleri, felaketleri anlatan bir terim olduğu hâlde, Setrag Shahan’in 1917 tarihli The Suffering Ones adlı kitabı ile Teotig’in Hushartzan Abril Dasnemegui (11 Nisan Anıtı) adlı kitaplarında 1915’te yaşananları tanımlamak için kullanılmış. Aghed, başına Medz (Büyük) sıfatını alarak daha sonra da defalarca kullanılmış (Bazen Metz, bazen Meds olarak da yazılıyor).⁴⁰

Özetle ‘Medz Yeghern’le yüzbinlerce insan, çoğu çocuk yaşta insanlığın gördüğü en büyük kıyımlardan birine maruz kaldılar. Ölüm o kadar pervasız ve meşru kılınmıştı ki neredeyse ölüleri gömmeye yetecek kadar canlı insan bulunamaz olmuştu.

İnsanlık, binlerce yıl biriktirdiği tüm değerleri ayaklar altına almış, hemcinslerine karşı vahşi bir yok etme dürtüsünden başka bir his üretmez olmuştu. Aklın, zamanın, vicdanın tükendiği bir uğursuzluktu 1915.

O günden bugünlere değişen bir şey oldu mu? Hayır!

Dokuz Eylül Üniversitesi ‘Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü’ öğretim üyesi olan Yrd. Doç. Dr. Türkan Başyigit, Hukuk Fakültesi birinci sınıf öğrencilerine, yaklaşık iki aylık bir sürede hazırlamaları için “Ermeni sorunu, ortaya çıkışı ve sözde kırım iddialarına karşı, Türkiye’nin soykırım yapmadığını belgelerle açıklayan” ödev verirken!⁴¹

40 Ayşe Hür, “1915’e Ad Ver(eme)mek: Aghed, Medz Yeghern, Soykırım”, Radikal, 20 Nisan 2014, s. 18-19.

41 Emre Döker, “Üniversitede ‘Soykırım Ödevi’ Tartışması”, Cumhuriyet, 19 Aralık 2014, s. 15.

Kafkas Üniversitesi'nin 'Tarih Boyunca Türk İdaresinde Ermeniler Sempozyumu' için "Tarihte Türk milleti kadar ana yurdundan farklı coğrafyalara yayılarak devletler kuran başka bir millet yoktur" cümlesiyle başlayan sempozyum çağrısıyla, "Bu uzun tarihî süreçte ve geniş coğrafyalarda kurulan Türk devletleri farklı etnik ve dinî unsurları hâkimiyeti altına almış ve kendisine has yüksek bir medeniyet anlayışı ile yönetmiş ve bugüne kadar varlıklarını korumuştur," denip; metinde Anadolu coğrafyasında yaşayan ve yaşamış, Ermeniler de dahil, halkları kasteden bir bölümde ise "Bu kavimler adeta varlık ve kimlik sebeplerini Türk düşmanlığı üzerine bina etmiş bulunmaktadır. Oysa tarih, bütün taraflar için bütün yönleriyle ortak olarak yaşanmış bir vakıadır," görüşlerine de yer verilirken!⁴²

Gazi Üniversitesi ile Azerbaycan Büyükelçiliğinin düzenlediği afiş yarışmasının açıklama metninde Ermenilerin Türklere soykırım yaptığı, Türklerin şefkatine rağmen Ermenilerin ihanet içinde olduğu öne sürülür, 'Ermeni Zulmü Uluslararası Afiş Yarışması' açıklama metnine göre, "Asıl soykırımı Ermeniler Türklere yaptı," denilip, yarışmanın sonucunun Hrant Dink'in ölüm yıldönümü olan 19 Ocak'ta açıklanacağı ilan edilirken!⁴³

Batman'ın Kozluk ilçesi'ndeki Gümüşörgü Jandarma Karakolu'nda askerlik yaparken öldürülen Er Sevag Şahin Balıkçı davasında, Balıkçı'nın öldürülmesi eyleminin kasıtlı yapıldığına dair yeterli ve ikna edici delil bulunmadığı bildirilip; Er Balıkçı'nın annesi Ani Balıkçı, "Bu bir kaza değil, gözdağıydı. Oğlum 24 Nisan'da öldürüldü. Bu yorumu asla kabul etmiyoruz. Ben mahkemede 'Bizi başka ülkeye muhtaç etmeyin' demiştim. Ama herhâlde edecekler. Şahsen utanıyorum,"⁴⁴ diye haykırırcen!

"Solcu, Ermeni ve sivriyim,"⁴⁵ diyen Sevan Nişanyan, Başkanlık Sarayı kaçak olan bir ülkede, "imar suçlusu" olarak zindana kapatılmışken!

Ve Tayyip Erdoğan, çifte kanallı bir TV mülakatında "Benim için bir ara neler dediler. Gürcü dediler. Affedersin daha çirkinini söylediler, Ermeni dediler. Ama ben Türküm," deyip,⁴⁶ Ermeni olmayı "zûl" kabul ettiğini ilan ederken; bin kez "Hayır" elbette; değişen bir şey yok!

42 Arif Koşar, "Ermeni Sempozyumu'nda 'Bilinen Konu'ya Red", Evrensel, 19 Mart 2014, s. 6.

43 Serbay Mansuroğlu, "Gazi Üniversitesi'nde Ermeni Nefreti", Birgün, 28 Eylül 2014, s. 3.

44 İsmail Saymaz, "Er Sevag Balıkçı'nın Annesi: Oğlumun Öldürülmesi Kaza Değil, Gözdağıydı", Radikal, 9 Nisan 2014, s. 9.

45 Okan Konuralp, "Sevan Nişanyan'a CHP Ziyareti: Solcu, Ermeni ve Sivriyim", Radikal, 26 Nisan 2014, s. 11.

46 Oysa, "Ben Gürcüyüm" diyen kendisidir. 2004'de Gürcistan'ı ziyaret ettiğinde "Ben de Gürcü'yüm, ailemiz Batum'dan Rize'ye göç etmiş bir Gürcü ailesidir," demişti.

“SEYFO”NUN SÜRYANİLERİ

Ve Ermeniler gibi 1915 mağduru Süryanîler...

Bir geçmiş taraması yaparak Süryanîlerle ilgili kimi ipuçlarını sıralarsak: Süryanî, Keldanî ve Nasturîler 30’lu yılların Filistinlileri idi. On yıllar boyunca çadırlarda kaldılar. Uluslaşma çabası içinde olan hareket Asurî adını tercih ederken, daha dindar olan kesimler ise Süryanî adının devamında ısrarlı idi.

Bilindiği üzere, Suriye bir Roma vilayeti idi, kökü Asur ülkesinden gelir; Süryanî sözcüğü de aynı kökten gelmekte. Ama daha sonra farklı içeriklere dönüşmüşler. Batı dillerinde de bugün “Syriac”, Süryanî’nin karşılığı. Assyriac ise Asurî’nin. Tarihsel olarak orijin ise, kadim Asur devleti...

“İskender’in zamanından beri ‘belki daha erken-, Süryanîlerin adı Suriye bölgesindeki en önemli ulus için kullanılmaya baş(ıyor). Böylelikle’ aslında siyasi/coğrafi olan terim, yerli Aramileri kapsayan etnik bir terim ol(uyor)”,⁴⁷ “Selçukluların Yukarı Mezopotamya’ya gelmesi, oradaki Süryanî Ortodokslara baskıyı artır(ıyor)” “1662 yılında Halep’te ilk Süryanî Katolik Patrik kutsan(ıyor).” “Yüzyıllardır kendilerini sadece Süryanî olarak tanıyan bir halk, ulusçuluğun yükseldiği XIX. yüzyılda kökenini aramaya baş(ıyor)”; “1878 Berlin Kongresinde Osmanlı Hıristiyanlarının durumları başlıca sorun olarak ele alın(ıyor)”; “1882 Süryanîlerin millet olarak tanındığı bir dönem” artık.

“XVIII. yüzyıla kadar ve XVIII. yüzyıl boyunca bölge halkları arasında, küçük boyutlu kavgalar dışında, göze batan büyük olaylara rastlanm(ıyor). Süryanîce kılıç ya da kılıçtan geçirilme anlamına gelen Seyfo olayının temelinde ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenler yat(ıyor)”; “Süryanîlerin tabiriyle ‘Seyfo’, birkaç etkenin aynı anda bir araya gelmesiyle gelişen ve tamamen denetimden çıkan olaylar bütünü”; “XIX. yüzyılın sonuna kadar Tur Abidin’deki seksen köyde, Müslüman bulun(mazken) XX. yüzyılın başında bu görüntü açık biçimde de(ğişiyor)”; “Özellikle 1894-1896 olayları toprak üzerindeki mülkiyet ilişkilerinin dengesini Müslümanlar lehine boz(uyor)”; “Bu çatışmalar sonucu ise, büyük bir Süryanî kitlesi ya bölgeden sürül(üyor) ya da öldürül(üyor)”; “XIX. yüzyılda başlayan süreç, homojen Süryanî köyü bırakmamaya devam e(diyor)”; “Yirminci yüzyılın başından beri devam eden Süryanî göçü Güneydoğu’da Süryanî nüfusunun önemli boyutta azalmasına neden ol(uyor)”; “ASALA gündemdeyken Ermeni, Kıbrıs gündemdeyken Rum sayılan ve baskıya uğrayan Süryanîler, yerlerinden, yurtlarından, önce İstanbul’a, sonra Avrupa’nın de(ğişik) ülkelerine göç e(ttiriliyor).”⁴⁸

Süryanî (Asurî, Arami, Keldanî, Nasturi) halkının 1915’te yaşadıklarını ta-

47 Theodor Nöldeke’den, Mutay Öztemiz’in, Süryanîler, Ayrıntı Yay., 2012, s. 8.

48 Mutay Öztemiz’in, Süryanîler, Ayrıntı Yay., 2012, s. 19-9-36-38-36-46-37-45-46-47-72-73.

nımlamak için kullandıkları “Seyfo” Süryanîce “kılıç” anlamına geliyor. ‘Kılıçtan geçirilerek katledilme’yi ifade etmek için kullanılan kelime, Ermeniler arasındaki “Medz Yeğern” yani “Büyük Felaket” gibi soykırımı işaret eder. Süryanî tarihinin en karanlık sayfalarından birisi olarak adlandırılan dönemde Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde yaşayan Süryanî nüfusunun üçte ikisini kaybettiği belirtilir.

İTC zihniyetinin önderlerinden Mehmet Talat Paşa katliamlarını gerçekleştirirken Ermeni, Rum ve Süryanî farkı gözetmemişti. O önemli bir tehdit unsuru olarak gördüğü bu halkları imha etmenin kararını önceden almıştı. O, bu halkları nerede toplayacağını, nasıl tehcir edeceğini, nerelerde öldüreceklerinin, mallarının nasıl dağıtılacağını, nüfuslarının nasıl azaltılacağını bütün hesaplarını yapmıştı. Ona göre; Balkanlar’da kaybedilen savaşların intikamı ancak böyle alınırdı.

24 Nisan’da Ermeni aydınlarının toplanıp sürgün edilmesiyle başlayan katliam süreci daha sonra Süryanîlerin de yaşadığı en ücra köylere kadar uygulandı. Süryanîlerin yoğun olarak bulunduğu Mardin, Hakkâri, Siirt, Antep, Urfa, Diyarbakır ve Adıyaman’da insanlar katliamın, vahşetin yaşanmasına engel olamadılar. Süryanîler, Ermeniler kadar aydın ve işadamlarına sahip değillerdi. Nüfus olarak da sayıları Ermenilerden azdı. Yani o günün şartlarına göre Ermeniler kadar güçlü ve politik olmadıkları için sisteme karşı önemli bir güç unsuru olarak görülüyorlardı. Batı illerinde Ermeniler kadar Süryanî de yoktu...

Süryanîlerin Mardin, Midyat ve Diyarbakır bölgelerinde yaşayanlar katliamı ‘Seyfo’ (kılıçtan geçirme) olarak adlandırırken Malatya, Adıyaman bölgesinde yaşananları ise ‘Kalfe’ ya da ‘Prodayışı Gâvura’ (Hıristiyanların toptan imha edilmesi, yok etme, vurma, kesme) olarak adlandırırlar. Bu kavramlar günümüzde halk arasında hâlen kullanılmaktadır.

Dönemin hükümet ve askeri yetkilileri Adıyaman’da birçok köydeki Ermeni ve Süryanîleri imha etmeye başlarlar. Sıra Adıyaman’ın Wank Köyü’ndeki Süryanîlere gelince köye doğru hareket eder ve ilk önce köyün ağasıyla görüşürler. Köyün ağası Şeyho Bey’in jandarmaya “Bu köy Ermeni köyü değildir. Burası Süryanî köyüdür” demesine karşılık olarak komutan şunu söyler: “Bizim için soğanın kabuğunun rengi önemli değil, kokusu önemlidir. Soğan soğandır.” Böylece köydekilerin Ermeni ya da Süryanî olmalarının önemli olmadığını, kendileri için bunların Hıristiyan olmasının yeterli olduğunu belirtmiştir...

Mardin, Midyat, Diyarbakır, Urfa, Antep, Malatya ve Hakkâri köylerinde yaşayan Süryanîler de katliamlardan kurtulamadılar.

Genelde Süryanî soykırımı deyince; ülkemizde aynı halka mensup olan Asur/Süryanî ve Arami/Süryanî soykırımı bilinmektedir. Sanki Nasturîler ve Keldanîler başka bir halkmış gibi algılanır ya da hiç bilinmez.

Günümüz Asurî/ Süryanî halkı kadim Asur, Kalde ve Babil uygarlıklarının mirasçısıdır. Bugün Turabdin (Mardin ve civarı) bölgesi hâlen en eski Hıristiyanlığın mirasçısı durumundadır.

Nasturîlere (Doğu Süryanîleri, Asurlar) yönelik ilk katliamlar 1843-1846 yıllarında yapılmıştır. Bu kitlesel katliamlar, Cizre-Botan Miri Bedirhan ve Hak-kârî Miri Nurullah tarafından Osmanlı'ya gözdağı vermek amacıyla yapılmıştır. Asurların, Ruslar ve İngiliz'lerle işbirliği yaptıkları "gerekçesiyle" imha eylemleri dünya savaşı sırasında hiç bir engelle karşılaşmadan tüm halka yönelik olmuştur.

Nurullah Bey, Kürt ve Türk savaş güçlerinin de içinde yer aldığı bir askeri güçle Asurları yendi ve patrikhaneyi ateşe verdi. Türk birliklerinin destek vermediği ve bunun için de Nurullah Bey'in Bedir Han'a başvurmak zorunda kaldığı ikinci bir askeri harekâta ise 10 bin Asur'un yaşamını yitirdiği çok sert anlar yaşanmıştır. Bunu Osmanlı ordusunun Emir'e karşı daha çok da İngiltere ve Fransa ile hesaplaşma mahiyetinde olan bir cezalandırma hareketi izlemiştir ve harekât aynı günlerde Emir ile yapılan bir anlaşma ile sonuçlanmıştır.

Asurlar bu tür katliamlarla köklerinden kopartılmaya çalışılırken, altta alta gerçekleşen baskılara 1907'de İran topraklarında bir saldırı daha eklendi. Türk-İran sınır savaşları bağlamında, Türk ve Kürt Birlikleri sadece İran savaş güçlerini sınır bölgesinden sürmekle kalmayıp ayrıca İranlılarla işbirliği yapan Tergavar'daki (Çok sayıda Hıristiyan köyünün olduğu bölge) Asurlulara da saldırdılar. Hayatta kalan Asurlar ise Urmiye'ye kaçtı.

Bugün unutulmuş olan bu ilk katliamlar ne kadar korkunç olsa da Birinci Dünya Savaşı'nda yaşananlar bunları gölgede bırakmakla kalmayıp, bu gün Türkiye'nin güney doğusunda ihmal edilmiş tarihi kalıntılardan ibaret Apostolik Doğu Asur Kilisesi'ne bağlı tek bir kişinin bile kalmaması sonucunu doğurmuştur. Rus Birliklerinin 1915'te İran'ın kuzey batısından çekilmesiyle sonraki beş ay boyunca süren Türk-Kürt işgali süresince sayısız Hıristiyan'ın kılıçtan geçirilmesine, sürülmesine ve kaçmasına sebep olmuştur.

Gawar'lı Asur erkekleri, Urmiye'de her şeyden yoksun bir şekilde hapsedilip, İsmail (Simko) Ağa'nın Qalla köyü'nde "kılıçtan geçirildiler". Dilman'daki 12 yaşından büyük erkek çocukları katledilip, kadınlar Müslüman olmaya zorlanıp ve zorla Müslümanlarla evlendirilmişlerdir. Travma içindeki yetim ve öksüz çocuklar ise Kürt ailelere verilmiştir. Rusya'ya ve Tebriz'e kaçanlar ise açlık ve hastalıktan kırıldı.

İmha eylemleri Keldanîleri (çok önemli bir Metropolit olan Adda-i Şer de öldürülenler arasındaydı.), Ortodoks Süryanî Hıristiyanları ve nihayetinde Katolik ve Protestanları da kapsıyordu. Dağlarda yaşayan yaklaşık 70 bin Süryanî, sonunda İran'daki tarafsız Urmiye'ye kaçıp kurtuldular. Halkın bir kısmı Ruslar

tarafından Kafkaslar'a götürüldü. Patrik Şemun ise Kürt önder Simko tarafından Kürt gelenek ve törelerine aykırı bir şekilde 140 adamıyla birlikte arkadan vurularak hunharca katledilmiştir. Kürtler'in gerçekleştirdikleri sürekli saldırılar nedeniyle epeyce kayıplar veren halk, İngilizlerin bulunduğu Hamadan'a doğru çekildi ve buradan Bakuba'ya gönderildiler. 1918'de savaşın bitiminden sonra yurtlarına dönme çabaları ise kanlı bir şekilde sonuçlandı.

Sevr'e katılan Asur delegeleri, Asurlu Hıristiyanların güvenliğini güvence altına almak amacıyla bir Asur devleti talebinde bulundular.

Ancak Sevr'de görüşmelere katılan diplomatlar, savaş sırasında Asurlularla ittifak yaptıklarını inkâr ettiler. Bunun yerine Sevr Antlaşması'na gelecekte "Asur-Kıldanîlerin güvenliği için" tam garanti sunması gereken bir otonom Kürdistan'ın kurulmasını içeren 62. madde eklendi. Süryanî halkı için Sevr kurtuluş olmadığı gibi Lozan'da tanınan haklardan da günümüze değin yararlandırılmadılar.

T.C. kurulduktan sonra ilk eylemlerinden biri anayurdu Hakkâri olan Süryanîlere (1-28 Eylül 1924) "Nasturî Ayaklanması" gerekçesiyle te'dip ve tenkil uygulamaları olmuştur. Kemalist iktidar Batı Ermenistan'ı "Ermenisizleştirildikten" sonra ilk hedefi Nasturîleri bastırmak oldu. Resmi tarih literatüründe "Nasturî Ayaklanması" olarak geçen 12-18 Eylül 1924'de olan olay; özünde bir ayaklanma. Kemalist cumhuriyetin, Lozan'da tescil ettirdiği Misak-ı Milli sınırında homojenleşmek için yaptığı "iç genişleme" harekâtıdır. Nasturîlerin Hakkâri dışına sürülmesi operasyonu içeride yapılan bir yeniden işgal, yerli Hıristiyanları yurtsuzlaştırma ve sürgün politikalarının bir devamıdır. Harekâta katılan ordu birlikleri içinde Kürt subaylar da vardı. 18. Alayın içinde Azadi örgüt üyesi olan yüzbaşı İhsan Nuri (ki, daha sonra Ağrı İsyanını başlatan Hoybun örgütünün askeri kanadının komutanı) de vardı. Bu harekât sırasında 3 teğmen ve 350 Kürt asker birlikleriyle firar edip 3-4 Eylül 1924'te TC.'ye karşı, Beytulşebab isyanını başlatmıştır. Türk ordusunun sürdürdüğü askeri harekât sonucunda 12-18 Eylül arasında Nasturîler Hakkâri dışına çekilmeye zorlandılar. Ne kadar insan hayatı kaybedildiği bilinmemekle birlikte Tiyar vadisinden onlarca köyde yaklaşık 20 bin Nasturî, Kürt aşiretlerinin de desteğiyle, yurtlarından koparılarak Irak ve İran içlerine sürülmüşlerdir.

Trajedî burada bitmedi: Asurların 1925 yılında Kanada'ya göç ettirilmesi projesinin yanı sıra, umutsuz geri dönüş ve sınır geçme çabaları, ayrıca yer yer medeniyetten uzak Habur Nehri havzasına yerleşmeleri gibi planlar, başka katliamlara ve en sonunda da 1933'te Irak'taki Simele katliamına yol açtı. Asurluları öldürmek Irak ordusunun ilk icraatı oldu. 7 Ağustos 1933'ten itibaren Katolik, Yakubî ve barışçıl Asur erkeklerini bir araya toplayıp katlettiler.

'Gabriele Yonan/ Unutulan Bir Holocaust' 1915-1916 yıllarındaki sadece Hakkâri dağlık kesiminde katledilenlerin sayısını 20 ile 30 bin, Musul ve Dicle

bölgesindekilerin sayısını ise 45 bin olarak vermektedir. Nasıl hesaplanırsa hesaplanırsa, kurban sayısı en az 200 bin ile 300 binden aşağı değildir. Bunu da o dönemin kilise vaftiz kayıtlarından anlıyoruz.⁴⁹

Bu tabloda Mezopotamya'nın kadim halklarından Süryanîler, bugün yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Oysa yüz yıl önce Mardin, Diyarbakır, Urfa, Antep, Malatya, Van, Adıyaman, Hakkâri vb. gibi yerleşim birimlerinde çok yoğun olarak yaşıyorlardı.

Onlar için kötü günler 1915 yılında başlar. Onbinlerce insan katliamdan geçirilir. "Seyfo"dan sonra sağ kalanları ise "zor günler" bekliyordu. Bazıları göç ettirildi. Kalanlar ise büyük baskılar gördüler. Bu "zor zamanlara" rağmen pek çok Süryanî evlerini terk etmedi.

İnatla ve büyük bir özveriyle ata topraklarında yaşamaya devam ettiler. Yazık ki önlerinde "iyi bir hayat" yoktu. Gün geldi buralarda yaşamaları iyice zorlaştı. 1980 askerî darbesi onlar için bir dönüm noktası olmuştu. Süryanîler o günlerde "özel zulme" tabi tutuldular. Bölgede işlenen faili meçhul cinayetler onları da vurdu.

50 civarında Süryanî katledildi. Üstelik bir tanesinin bile katili yakalanmadı. Hedefte çoğunlukla "seçkinler" vardı. Doktorlar, din adamları, muhtarlar... Süryanîleri sindirmek için ne gerekiyorsa yapılmış. Bütün bir halka karşı tehdit ve baskı uygulamışlar. Askerler, Köy Korucuları, Derin Devlet... Toplu göç kaçınılmaz olmuş. Avrupa ülkelerine gidenler, İstanbul'a yerleşenler...

Süryanîler, anayurtlarına köylerine dönmeye başladıklarında karşılarında işgal edilen arazi sorunlarını buldular. Arazileriyle ilgili sorunlarını bazıları çözerken bazı arazi, ev problemleri hâlen devam etmektedir.

Sonra kendileri için kutsal sayılan 1600 yıllık Mor Gabriel Manastırı arazielerine hazinenin el koymasıyla sarsıldılar. İstanbul'da açmayı düşündükleri ana sınıfı da azınlık olmadıkları gerekçesiyle geri çevrildi... 10. sınıf Tarih ders kitabının 65-66 sayfasında ihanet etmekle suçlandılar...

Süryanîlerin Lozan antlaşmasından 5 yıl sonrasına yani 1928 yılına kadar nüfusu yoğunlukta bulunan Mardin ve Diyarbakır'da okulları açıldı. Faaliyette bulunan bu okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlıydılar. Matematik, Dini Bilgiler, Coğrafya, Tarih, Sağlık Bilgisi ile; Osmanlıca, Türkçe, Süryanîce, Arapça, İngilizce olmak üzere 5 dilde eğitim görüyorlardı. Mezun olan öğrencilere bakanlık onaylı diplomalar verilmekteydi. Bu okullar Lozan'dan 5 yıl sonrasına kadar eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu okullar eğitim kalitesi açısından da diğer okullarla yarış hâlindeydiler. Bu okulların kapanma sebepleri

49 Zeynep Tozduman, "Doğu Süryanî Soykırımını", <http://www.gelawej.net/index.php/seid-ve-roj/11607-2013-08-06-11-40-59.html>

açıklanmamıştır.

Süryanîce şu anda hâlâ konuşulan dünyanın en eski üç dilinden biri olup kutsal sayılmaktadır. Bu dil VII. yüzyılda da çok önemli roller üstlenmiş, Yunanca eserler (Eflatun ve Homeros'un) önce Süryanîceye oradan da diğer dünya dilelerine çevrilmiştir. Dönemin en önemli çevirmenleri Süryanîlerdi. Bu çevirmenler İslâm kültürü ve edebiyatına da büyük katkılar sunmaktaydılar. Süryanî eğitimci, yazar Naum Faik Türkçede 2000'e yakın Süryanîce kelime olduğunu ileri sürer. Örnek vermek gerekirse; Ağustos, Eylül, Temmuz ve Haziran aylarının isimleri Süryanîce'dir.

Süryanîce'yi konuşan kişilerin sayısı her gün azalmaktadır. Bu dil günümüzde yok olma riskiyle karşı karşıya kalan diller arasındadır. Sadece kilise çatısı altında kullanılmaktadır.

Süryanîlerin azınlık olup olmadığı konusundaki iddialara gelince; 13 Mart 2013'te dönemin Cumhurbaşkanı Gül İsveç parlamentosunda yaptığı konuşmada konunun gündeme gelmesi üzerine "Süryanîler azınlık değildir. Azınlık haklarından gönüllü olarak vazgeçmişlerdir," demiştir. Ama bu konuyla ilgili hiçbir belge, kanıt, kayıt bulunmamaktadır. Bu bir şehir efsanesinden ibarettir.

"73 FERMAN"LI ÊZİDÎLER

Tanzimat ve İslahat hareketlerine kadar Êzîdîler, ehli kitap dinlerden birine mensup olmadıklarından dolayı ne İslâm hukuku ne de azınlık hukuku sistemi içine dahil edilmiştir.

Şeyhülislâm fetvaları ile kanı helal, katli vacip topluluk olarak gösterilen Êzîdîlerin, ancak Musul'da Batılı misyonerlerle kurdukları iyi ilişkiler sayesinde sorunları az da olsa çözülmüştür. Özellikle İngiltere ve Fransa'nın Musul konsoloslukları aracılığıyla Êzîdîlerin sorunlarının hem payitahta hem de dış basına iletilmesiyle azınlıkların sahip olduğu haklardan yararlanmaya başlamıştır. Ancak kısmi olan bu haklar da ara ara kesintiye uğramış ve hiçbir zaman kalıcı olamamıştır.

Mezopotamya'nın bu kadim halkı, İslâm tarihinde kötü şöhretiyle bilenen Muaviye oğlu Yezit'le ilişkilendirilmelerinin önüne geçmek için özellikle Avrupa'daki diasporanın çabaları sonucu baştaki "y" harfi düşürülerek Êzîdî olarak anılmaya başlanmıştır. Kürtçe konuşan ve etnik olarak Kürt oldukları bilinen Êzîdîler, tarihte yoğun olarak Musul'un batısında Cebel Sincar'da yaşadılar.

Evlîya Çelebi'nin anlatımına göre IV. Murad döneminde Diyarbakır Valisi olan Silahtar Melek Ahmed Paşa, Sincar'da yaşayan Ezîdîlere saldırır. 1639 ve 1640 yıllarında gerçekleşen saldırılar neticesinde mağaralara sığınan Ezîdîler top ateşle katledilir. Katliamla birlikte 13 bin Ezîdî'nin öldürüldüğü ve bir o kadar Ezîdî'nin ise esir alındığı söylenir.

Geri kalan Êzîdî nüfus ise Halep, Diyarbakır, Kilis ve G. Antep'te yoğunlaşmıştır. Türkiye'de Êzîdîler Siirt, Batman, Mardin, Diyarbakır, G. Antep ve Ş. Urfa illerinde ve bu illere bağlı köylerde yaşamaktadır.

Osmanlıların son zamanlarında 1912'de yapılan nüfus sayımında 37 bin, 1923'teki sayımda 18 bin olarak tespit edilen Êzîdîlerin sayısı, aynen Süryanîler gibi gördükleri baskılar nedeniyle 1980'den itibaren kitlesel göçler nedeniyle 2 binin altına düşmüştür. Dünya genelinde ise 1.5 milyon civarında oldukları tahmin ediliyor.

Şeref Han, "Şerefname"de Êzîdîlerin Musul ve Şam bölgesinde aşiretler hâlinde yaşadıklarını, bu aşiretlerin başlıcalarının da Besyani, Bohti, Mahmudi, Dunbılı ve Dasni aşiretleri olduğunu söyler. XV. yüzyılda Musul'dan Zap vadisine, Van'dan bugünkü İran sınırları içerisinde kalan Urumiye gölünün batısına ve Nahçevan'a kadar uzanan bir bölgeye kadar yayılmışlardır. XVI. yüzyılda Êzîdîlerin yaşadığı bölgeler Osmanlı İmparatorluğu ve Safevi devleti sınırları içerisinde kalmıştır.

Osmanlı-Safevi gerginliğinin tırmanması bölgedeki diğer etnik ve inanç toplulukları gibi Êzîdîleri de olumsuz yönde etkilemiştir. Êzîdîlerin tarafsız kalma ya da güç dengesine göre iki tarafı da idare etmeye dayanan politikaları, her iki devleti de memnun etmemiş ve sonuçta Êzîdîler taraf olmadıkları için hem Safevi hem Osmanlı hanedanları tarafından bertaraf edilmişlerdir. Dunbılı aşireti Safevilerin, Mahmudi aşireti de Osmanlı'nın hışmına uğramıştır. Etnik olarak Kürt olsa da Müslüman Kürt aşiretleriyle araları tarih boyunca pek hoş olmamış, birbirleriyle kanlı mücadelelere girişmişlerdir. Özellikle Êzîdî Dasni aşireti ile Müslüman Soran aşiretinin aralarındaki sorunlar hiç bitmemiştir. XVI. yüzyılda I. Selim (Yavuz) Êzîdî Dasni aşireti reisi Hasan Bey'e Erbil ve çevresini tumar olarak verince Soran aşiretine mensup Erbil Valisi Mir Seyfettin, Safevilerin safına geçerek Dasni aşiretine savaş açar. Mir Seyfettin Êzîdî Dasni aşiretinden 500 kişiyi öldürür.

XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde kalan Êzîdî bölgeleri asayiş bakımından her dönemde başağrısı oldu. Erbil ve Musul bölgesinde, o dönemde pek çok Kürt ve Türkmen aşireti gibi çapul faaliyetlerine girişen Dasni aşiretine yönelik Sultan Ahmet, IV. Murat ve II. Mahmut döneminde birçok sefer yapılır. En büyük sefer 1655 yılında Melek Ahmet Paşa tarafından gerçekleştirilir. Evliya Çelebi'ye göre Sincar Dağı'ndaki mağaralara sığınan 9 bin Êzîdî top ateşiyle öldürülür.

Tanzimat sonrasında Osmanlı tebasından Müslüman olmayanların yurttaşlık hakları yeniden düzenlenirken ne gayrimüslim ne de Müslüman tebaadan sayılan Êzîdîlerden, azınlıkların sahip oldukları haklar esirgenmiştir.

Hiçbir hukuki güvenceleri bulunmayan korumasız Êzîdîler, bölgedeki diğer

toplulukların da hedefi olmaktan kurtulamamıştır. Müslüman Kürt aşiretleri, kâfir olarak gördükleri Êzîdîlere yönelik katliamlara girişmiştir. Êzîdîlere yönelik katliamların en kanlılarından biri, 1846 yılında Bedirhan Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Botan bölgesinde Osmanlı'ya karşı isyan çıkaran Bedirhan Bey, bir Kurban Bayramı'nda topladığı yüzlerce Êzîdîyi din değiştirmeye zorlamış, kabul etmeyen 400 Êzîdîyi bizzat kendi elleriyle keserek katletmişti. Êzîdîler Bedirhan Bey'den intikamlarını, Bedirhanoğlu isyanını bastırmak isteyen Osmanlı birliklerine destek kuvvet vererek almışlardır. Bedirhan Bey teslim olmak zorunda kaldı ve Girit'e sürgün edildi.

Bedirhan Bey isyanından sonra bölgedeki aşiretler üzerine otoritesini pekiştirmek isteyen Osmanlı idaresi, diğer aşiretler gibi orduya asker vermelerini istedi. Hiçbir vatandaşlık hakkından yararlanamayan Êzîdîlere, vergi ve asker verme zorunluluğu getirildi. Ancak Êzîdîlerle iyi ilişkiler kuran İngiltere'nin Musul konsolosu H. Layard'ın da girişimleriyle gerek Abdülmecit gerekse Abdülaziz döneminde Êzîdîler diğer gayrimüslim teba gibi bedel ödeyerek askerlikten muaf tutuldular.

Sultan Abdülhamit bölgede otoritesini sağlamlaştırmak için Kürt süvarilerinden oluşan Hamidiye Alayları'nı kurmuştu. Kürt aşiretlerinden asker toplanırken Êzîdîlerin de asker vermesi istendi. Êzîdîliğinden bedel ödemek suretiyle askerlikten muafiyetleri geçmişte kalmıştı. Abdülhamit 50 Osmanlı altını yanında üç ay zorunlu askerliğin gerekliliğine karar vermişti. Êzîdîlerin bölgedeki İngiliz, Amerikan ve Fransız konsolosluklarından yardım istemesi ve bu konsolosların devreye girmesi de sonucu değiştirmede. Üstelik tam tersine Abdülhamit'i Êzîdîlere karşı daha da sert yaptırımlar uygulamaya yöneltti.

Êzîdîleri “dinsiz ve sapık” olarak gören Abdülhamit, Êzîdîler eğer İslâmiyeti kabul etmezlerse askerliğin yanında ayrıca ödenmemiş iki yıllık vergi borcunu peşin ödemelerini istedi. Bu sorunu görüşmek üzere 1891'de Êzîdî aşiret reisleri hükümet tarafından Musul'a çağırıldı. Askerlik görevinden hiçbir şekilde muaf tutulmayacakları kendilerine bildirildi. O an kura çekimi yapılarak Kürt beylerinden 22'si askere seçildi. Bunlar arasında yaşı hayli ilerlemiş Êzîdî beyleri de vardı. Bunlar hemen barakalara götürülerek dinen yasak olan mavi üniformalar kendilerine zorla giydirildi.

Bu olay Êzîdîler üzerinde olumsuz etkiler yaptı. Askere gitmeme konusunda dirençlerini sürdürdüler. Abdülhamit, Êzîdîleri cezalandırmak için olağanüstü yetkilerle donattığı Ömer Vehbi Paşa'yı Musul'a gönderdi. Musul'a gelen Ömer Vehbi Paşa ilk iş olarak huzuruna çağırıldığı Êzîdî Seyhan beylerine vergilerini ödemeleri ve buna ek olarak da İslâmiyeti kabul etmeleri dayatmasında bulundu. Laleş Dağı'ndaki kutsal tapınakları Şeyh Adil türbesini kapattı. Kutsal Melek Tavus heykellerine ve diğer eşyalarına el koydu. Şeyhan Emiri Mirza Bey ile bazı Êzîdî ileri gelenleri Müslüman olmayı kabul ettiler. Direnenler ise Ömer Vehbi

Paşa tarafından sert bir şekilde cezalandırıldı. Binlerce Êzîdî katledildi.

Özetle Osmanlının millet sisteminde Êzîdî cemaatlerinin yeri yoktu. Çünkü inançsız sayılıp dışlanmışlar, Müslümanların ve cihadın hedefi hâline getirilmişlerdi. Ölümünden kurtulanlar zorla asimile ediliyorlardı. Kürt beylerine bağlı olduklarından II. Mahmut dönemindeki ayaklanmalardan çok etkilendiler. II. Abdülhamid de Hamidiye Alayları'na katmak istediği Êzîdîleri Müslüman yapma politikası izlemişti.

1960'lara kadar Êzîdîler hep Müslüman komşularının tehdidi altında kırsal kesimde tarım yaparak yaşadılar. Türkiye'de Êzîdî diasporasının tarihi 12 Eylül 1980 askerî darbesinden sonra ivme kazandı. Türkiye'de çok az kalmış Êzîdîler, Türk Ordusu ile PKK arasındaki çatışmadan etkilendiler. Sol gruplara yakınlık gösteren Êzîdîler, PKK'ya karşı korucu olmayı da ret edince doğrudan devlet düşmanı sayıldılar.

Cumhuriyetin Kürtlere uyguladığı asimilasyon politikası Êzîdîleri de kapsıyordu. Çünkü Êzîdîler de Kürtçe konuşuyorlardı ve Kürtlerle bazı bakımlardan kültürel benzerliklere sahiptiler.

Devlet, Êzîdîlere vatandaşlık hakkı tanımış değildi. Nüfus cüzdanlarının din hanesine "dinsiz" yazdırmak istememeleri nedeniyle çarpı işareti konuluyordu. Bu işaret, Êzîdîlerin inançsız ve Allahsız olduklarının kabul edildiğini vurgulayan bir damgalamaydı. Zındık (Zerdüşt'ün kitabı Avesta'dan ayrılıp, onun tefsiri olan Zend'e bağlı Manilere verilen ad-zandık) sayılmak toplumsal ve siyasi hareket imkânlarını sınırlıyordu. Damgalayarak tecrit etme ve hedef gösterme Êzîdîleri İslâmlaştırmanın bir yolu olmuştu. Bir Êzîdî'nin ifade ettiği gibi Êzîdîlerin yurttaş olarak kabul edilebilmesi için adeta öldürülmeleri ve yeniden Türk olarak doğmaları gerekiyordu. Êzîdîlerle ilgili algılama Kürtlerden de kötüydü. Çünkü onlar hem Kürt hem de Müslüman değildiler.

Bilgi Üniversitesi'nden Amed Gökçen, "Êzîdî'yle Yezîdî ayrı şeyler. Yezid, Hasan ve Hüseyin'i öldüren Muaviye bin Yezid'e yönelik negatif bir içeriğe sahip bir tabirdir. İslâm'ı sürekli bölmüş, hatta İslâm'ın gerilemesine neden olmuş 'lanetli' bir kişilik olarak görülür. Êzîdîlere de bir hakaret olarak söylenir... Êzîdîlerin güneşe, ateşe tapmasıyla uğraşmayalım, güncel bir yanışı söyleyeyim: Bu adamlara Kürtçü, bölücü diyorlar ya, büyük kısmı AKP'ye oy veriyor," vurgusuyla ekliyor:

"Kürt halkı içerisinde İslâm dışı olan ve tarihsel olarak XII. yüzyıla dayanan bir topluluk. Mitolojik olarak kökenleri Adem'e gidiyor. Rivayet o ki, Adem ve Havva kimin üreyeceği üzerine tartışır ve ikisi de ruhlarını çıkarıp küplere koyar, 40 gün sonra küpler açılır. Adem'in küpünde Seyid bir Car vardır, yani 'küpten gelen çocuk', Havva'nınkinden ise börtü, böcek, kuşlar vardır. Ve Melek Tavus küpten gelen çocuğa cennetten bir huri getirir ve bunların birlikteliğinden Êzîdî

soyu ürer. Êzîdîler, huri ve insanın birlikteliğinden, geri kalan bütün milletler ise iki insandan dünyaya gelmiştir. Şimdi insanları korkutuyorlar ya Êzîdîlikle, kimsenin korkmasına gerek yok, çünkü kimse çatlasa da Êzîdî olamaz. Anne - babanın Êzîdî olması lazım ki, sen de Êzîdî olasın. Tam tersine Êzîdîlik'ten çıkmak o kadar kolay ki!

Bir Müslüman ya da Hıristiyanla birlikte olmak, dinden çıkmak anlamına gelir. Sevgili bile olamazsınız. Yani Êzîdîlik Ortadoğu'da yayılacak diye, paniğe gerek yok. Ayrıca bu insanların topluluğu genişletmek, yaymak ya da hadi bir devlet sahibi olalım, kendimizi yönetelim gibi bir dertleri yok. Êzîdîlerin derdi var olan cemaati korumak.

Hıristiyanların çan saatleri güneşle eşit, Müslümanların namaz saatleri de. Êzîdîler de güneşin hareketlerine göre bir ibadet tarzı benimsemişler: Ama ayrıca güneşe ayrı bir anlam da addetmişler.

Êzîdîler, doğadaki bazı varlıkların ruhları olduklarına inanır. Ve bu ruhlar belli kişilerde suret bulur. Güneş, Êzîdîlerin önemli kutsal kişiliklerinden biri Şeyh Şems'in kendisidir. Ve dolayısıyla Êzîdîler, güneşe dönerek, Şeyh Şems'e döner ve ona bu duaların Tanrı'ya iletilmesini isterler. Çok yanlış bilinen şeyler var mesela Êzîdîlik, radikal bir tektanrı dindir. Yoksa 'kötülük meleğine' tapma ya da o meleğin tanrıya karşı çıkması mümkün değil. Tam tersine Tanrı, dünyanın ve kainatın yegâne yaratıcısıdır. Êzîdîlerin bu kadar kötü belenmesinin sebebi, meleklerin farklı anlatılması. Êzîdîlere göre Melek Tavus'un Adem'in önünde secde etmemesinin sebebi Tanrı'nın ilk söylediği söze sadık kalmasıdır. O yüzden Melek Tavus, baş melek oldu ve kötü değil aksine iyidir ve dünyayı iyi bir şekilde yönetiyor şu anda.

Hakkâri'den başlayıp Musul'a kadar bir bölgede Êzîdîlik var olmuş ve oradan yayılmış. Diyarbakır, Batman, Mardin, Urfa, Antep, Tunceli, Erzurum, Erzincan, Muş, Van, Kars; ayrıca Suriye'de var olmuşlar. 1970 sonrası ise Türkiye'dekiler, 400-450 kişi hariç, Almanya'ya gitmiş. Osmanlı döneminde ise XVIII. yüzyıl sonunda 240 bin gibi bir nüfus olduğu söylenir. Ama nüfus sayımında sadece erkeklerin sayıldığını ve Êzîdîlerin göçebe gruplar olduğunu unutmamak lazım... O dönem de iki temel sıkıntıları var: Birincisi vergi vermemek, askere gitmemek.

1844 sonrasında Êzîdîlerin de asker olması isteniyor, ondan önce yok. Ama Êzîdîler eğitimden de kaçıyorlar. Çünkü eğitim ve askerlikle Müslümanlaştırılmaktan korkuyorlar. Êzîdîlere uygulanan katliamların nedenlerinin başında da askere gitmemeleri ve vergi vermemeleri var. Hep devletin görmeyeceği yerlerde yaşamaya gayret ediyorlar. Yerleşik oldukları tek yer Musul'daki Laleş. Fakat bu görünürlük Türkmen, Kürt aşiretlerinin ve Osmanlı'nın düzenli olarak Laleş'e saldırmasına, yakıp yıkmasına, kadınlarını alıp ağalara beylere vermesine neden olmuştur; tıpkı bugünün IŞİD'i gibi...

Yeri geldi anımsatmadan geçmeyelim: “İslâm Devleti mücahidi Ezîdî kadınları ister cariye olarak haremine alabilir, isterse satabilir,”⁵⁰ diyor IŞİD... Makalede Êzîdîlerin “Allah’a şirk koşanlar” olarak hiçbir hakka sahip olmadığı ve dolayısıyla IŞİD’in her türlü tasarrufuna açık oldukları, Ezîdî kadın ve çocukların IŞİD savaşıları arasında şeriata göre bölüştürüldüğü yazıyor.

‘BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin Ezîdî raporuna göre ağustos başından itibaren en az 5.000 erkek IŞİD tarafından katledildi, 4800’ünün adı tespit edilmiş hâlde 7000 civarında kadın ve kız kaçırıldı, 350.000 Ezîdî yerinden edildi. Toplu katliamların yanı sıra kadınlara cinsel ve fiziksel şiddet uygulandı, onlarca kadın IŞİD’in eline düşmemek için intihar etti. Yüzlerce çocuk açlıktan öldü.⁵¹ Sadece Tel Afer’deki beş kampta, 3500 kadın ve çocuk zapt ediliyor. Kaç-

50 “Vakit Gelmeden Köleliğin Yeniden Kurulması,” IŞİD Dergisi Dabiq, No: 4, s. 14-17... https://ia801403.us.archive.org/0/items/Dabiq04En/Dabiq_04_en.pdf

51 Êzîdîler IŞİD’in yaşattığı zulmü anlatırken, “Bir anda geldiler. Her yerden geldiler. Abilerimizi, ablalarımızı aldılar, 500 kadını toplayıp götürdüler. 200 çocuğu meydanda toplayıp gözümün önünde kurşunladılar,” (Nagehan Alçı, “200 Çocuğu Kurşuna Dizdiler!”, Milliyet, 28 Eylül 2014, s. 18) dediler.

“Erkekleri öldürüp kafalarını kestiler, kadınları götürdüler. Kucaktaki bebekleri fırlattılar, annelerini aldılar. Şu gördüğünüz bizler de canımızı kurtaranlarız,” diyen 20 yaşındaki Seno Süleyman, IŞİD’in kocasının ailesinin evine saldırdığını, ertesi gün kocasına telefon ettiğinde telefonu açan IŞİD üyesinin, “Gelip kocanın kafasını alabilirsin” dediğini söyledi (Gülden Aydın, “IŞİD: Gel Kocanın Kafasını Al”, Hürriyet, 15 Ağustos 2014, s. 18).

Êzîdîlerden Bekir İlyas da, 500’e yakın kadın ve kızlarının IŞİD’li teröristler tarafından kaçırıldığını belirterek şunları söyledi: “Kimi esir alındı, kimi kuma olarak satıldı. Genç kızlarımız ise Arap yarımadasına götürüldü. Burada zenginlere 5 bin dolar gibi paraya satılmaya başlandı. Bu dramı hiç kimse görmüyor mu? IŞİD’liler halkın arasına karışarak çok sayıda kadın ve çocuğu öldürdü. Kadınlarımızın çoğunu kaçırdı. 3 gün boyunca Şengal Dağı’nda kaldık. Yemek ve su yoktu. Taşların üzerinde yatıyorduk. Biz kurtulduk ama kaçırılan kızlarımızın kadınlarımızın akıbetini bilemiyoruz.” (Mehmet Selim Yalçın, “IŞİD Kızlarımızı 5 Bin Dolara Araplara Satıyor”, Milliyet, 14 Ağustos 2014, s. 23).

‘Reuters’a konuşan Irak İnsan Hakları Bakanı Muhammed Şia el Sudani, IŞİD’in kentteki en az 500 Êzîdî’yi öldürdüğünü, aralarında kadınların ve çocukların da olduğu bazı insanların diri diri toplu mezarlara gömdüğünü söyledi. Êzîdîlere yönelik İslâm’ı seçmemeleri hâlinde öldürüleceklerine dair uyardılar. Sincar’dan kaçan Êzîdîlerin başlarına gelenleri anlattıklarını söyleyen Sudani, IŞİD’in en az 300 Êzîdî genç kadını köle olarak esir aldığını söyledi. (Ferit Aslan- Bayram Bulut- Halil Coşkun, “Kadın ve Çocukları Diri Diri Gömdüler”, Hürriyet, 11 Ağustos 2014, s. 24).

‘Avrupa Êzîdîler Federasyonu’ Eşbaşkanları Leyla Feyman ile Ali Atalan, Rojava bölgesinde yaptığı inceleme raporunu Diyarbakır’da açıkladı. Dr. Leyla Feyman, IŞİD’in saldırılarına sessiz kalınmaması gerektiğini belirterek, “IŞİD, ele geçirdiği bölgelerde 1500 kadını kaçırdı. Bu kadınlar Musul’daki pazarlarda 20 ile 50 dolar arasında satılıyor” dedi.

IŞİD’in katliamlarını soykırım olarak değerlendirdiklerini belirten Ali Atalan ise, katliamlar için başka bir tanımlamanın kabul edilmeyeceğini söyledi. Şengal’da buldukları sırada dağlarda, yollarda hâlâ defn edilmeyen cenazeler gördüklerini belirterek, IŞİD saldırılarını nedeniyle 600 bin insanın göç etmek zorunda kaldığını ifade ederek ekledi: “Bizim edindiğimiz bilgiler ve halk tarafından söylenen bilgilere dayanarak en az 5 bin kişi katledilmiş. En az 5 bin kişi de kaybolmuş. Bu en az asgari rakamdır 5 bini öldürülmüş, 5 bini

mayı başaranlar, kadınlardan bazılarının yaşlı ve yüksek rütbeli IŞİD üyeleri ile evlenmeye zorlandığını, pek çoğunun ırzına geçildiğini ve akrabalarının yaşadığı vahşete tanıklık etmeye zorlandığını belirtiyor.⁵²

Bu zulümle dayanışmayı “paganlık övgüsü” olarak niteleyen Süleyman Seyfi Öğün’ün “zırva”sına gelince bakın ne diyor:

“Bir kampanya filmi dikkâtimi çekti. 35 aydın elbirliği yapmışlar ve Êzîdîlerin yaşadığı felâkete tepki vererek, ‘Şengal’e Bir Ses Ver’ sloganıyla bir kamu spotu hazırlamışlar. Öncelikle bu girişim için kendilerini kutlamak gerektiğini düşünüyorum...

Gelin görün ki, söz spotun içeriğine ve kullanılan söyleme geldiğinde söz konusu spota dâir izlenimlerim ve duygularım hayli değişti. Söylemde, yer yer, Êzîdîlerin ‘insanlık’ temelindeki savunusunun yerini, Êzîdîliğe dâir ölçsüz bir övgüye bıraktığını gördüm. Meselâ ‘aydınlarımızdan’ birisi şöyle diyordu:

‘Êzîdîler günde üç kez güneşe döner, dua ederler. Belki de insan soyunun şimdiye kadar söylediği en güzel dualar onlarındır’. Başka bir ‘aydın’ ise Êzîdîlerin felsefesinde düşmanlık ve kin olmadığını, Tanrı Azda’nın intikam peşinde olan bir Tanrı olmadığını vurguluyordu. Hâsılı ipin ucu kaçırılmış, Êzîdîlerin savunusu, Êzîdîlik savunusu ile karıştırılmıştı. Hâlbuki buna hiç gerek yoktu.

de kaçırılmış diyebiliriz.” (“IŞİD 1500 Kadını Kaçırıyor Pazarda Satıyor”, Cumhuriyet, 6 Eylül 2014, s. 8).

IŞİD’in Êzîdî kenti Sincar’da (Şengal) yaptığı katliam ve tecavüzlere ilişkin her gün yeni bir detay ortaya çıkarken; IŞİD’in elinden kurtulan bir Êzîdî kızının anlatımları yaşananların boyutunu ortaya koydu. Êzîdî kızı, IŞİD üyelerinin önce, “Müslüman olursunuz, kardeş oluruz, evlilikler yaparız” dediklerini daha sonra genç kız ve kadınları Telafer’e götürüp tecavüz ettiklerini, her türlü insanlık dışı uygulamayı yaptıklarını anlattı. “Bizi sürekli taciz ettiler. IŞİD emiri üç kız alıp götürdü” diyen Êzîdî kızı, yanlarından alınan kızların önce şeyhe sunulduğunu daha sonra satıldığını söyledi (Namık Durukan, “IŞİD Militanları Tecavüz Etti”, Milliyet, 1 Eylül 2014 s. 12).

Federal Kürdistan Parlamentosu’ndaki kadın vekiller, Êzîdîlere binlerce yıldır farklı kesimlerin uyguladığı soykırımların kendi deyişleriyle 73’üncüsünde erkeklere ölüm, kadınlara ise savaşın ve soykırımın en ağırının düştüğünü ifade etti. IŞİD’in kaçırıldığı kadınların ne sayısının, ne de akıbetinin bilinmediğine vurgu yapan parlamenterler, “Tek bilinen Müslümanlaştırılarak pazarlarda satıldıkları. Kadınların pazarlarda satılması sadece savaş ganimeti olarak düşünülmemelidir. Tecavüze uğrayan kadınlar Êzîdî inancına göre dinden çıktıkları için artık çocukları da Êzîdî kabul edilmiyor. Soykırım öldürmediği kadınların kimliğini yok ederek doğuracağı çocukları da yok etmiş oluyor,” sözleri kaydedildi. (Burcu Cansu, “Êzîdî Kadınların Payına Düşen Sürgün, Ölüm, Tecavüz ve Kölelik”, Birgün, 18 Eylül 2014, s. 11).

IŞİD’den kaçan Êzîdîlerin sığındığı Roboskî’de insanlık dramı yaşanıyor. 60 yaşlarında ki bir Êzîdînin açlık ve yorgunluktan ölümü yeterli sağlık hizmeti verilmediğini ortaya çıkardı. Urfâ’da ise prematüre doğduğu belirtilen 6 aylık bir bebek öldü (Selin Görğüner, “Roboskî Çabalıyor, Devlet Seyrediyor”, Cumhuriyet, 27 Ağustos 2014, s. 8).

52 Cengiz Aktar, “Êzîdî Soykırımı”, Taraf, 28 Ekim 2014... <http://www.taraf.com.tr/yazilar/-cengiz-aktar/Êzîdî-soykirimi/31181/>

Modern entelektüellerin kısm-ı âzâmının, açık ya da örtük olarak neo-pagan bir zihin ikliminde yaşadığını düşünüyorum... Modern entelektüel, kurumsal ya da tarihsel dinlerden ise hiç hoşlanmaz. Bu konuda o kadar önyargılıdır ki, kurumsal dinlerin tarihine getirdiği-bence de haksız olmayan- eleştirilerini çoğu kez ölçsüzleştirir... Türkiye’de modern aydınların paganlık övgüsünü her şekilde görmek mümkündür. Konu İslâmîyet olduğunda, hırsla İslâmîyet’in pagan yorumlarına sarılırlar. Aslında her paganlık övgüsü, bir uygarlık olarak İslâmîyet’in, toptan örtük eleştirisi ve reddidir...

‘Êzîdîlerin günde üç defa güneşe dönüp, insanlığın en güzel duasını ettiklerini’ söylemek, paganlığa övgüdür. Bu vurgunun Êzîdîlerin dramı ile hiçbir ilişkisi yoktur.”⁵³

Gerçekten de Êzîdîleri, kendinden görmeyenler onlara olmadık zulmü dayatırken; Kürt Êzîdîlerin hatıralarında, günlük hayata sinmiş ağır ayrımcılık hikâyeleri var. Êzîdî bir kadının mayaladığı yoğurdu haram saymaktan her nevi Êzîdî malını redde, verilen selama baş çevirip arkasından bin türlü hurafe yaymaya kadar...

Bugünden bir şey daha: Devlet eliyle boşaltılan köylerine dönmek isteyen Êzîdîler, topraklarını geri alamazken, buralara yerleşenlerin tehditleriyle karşı karşıya kalıyor. Güvenlik gerekçesiyle devlet tarafından 90’ların başında boşaltılan bölgelerden biri olan Mardin’in Nusaybin ilçesine bağlı Efsê köyüne yıllar sonra geri dönmek isteyen Êzîdîler, AKP Nusaybin İlçe Başkanı Osman Doğru tarafından tehdit edildiklerini söylüyorlar. Devletin baskısı sonucu o yıllarda topraklarını bırakıp Avrupa’ya giden yaklaşık iki bini aşkın Êzîdî, 2004 yılında Meclis Genel Kurulu’nda kabul edilen “Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Kanunu” kapsamında köylerine dönmek istediklerine dair ilgili kurumlara başvuruda bulundular. Ancak döndükleri topraklarında rahat edemediler...”⁵⁴

Êzîdîler’in hâli hâlâ böyle...

“ETNİK TEMİZLİK” KURBANİ RUMLAR

‘Balıklı Rum Hastanesi Vakfı’ Başkanı Dimitri Karayani, “Biz Rumlar çok çektik,” derken; ‘Mehmetçik Vakfı Dergisi’nde yer alan söyleşisinde Rum ses sanatçısı Fedon Kalyoncu da, gençliğinde deniz subayı olmak istediği vurgusuyla, “Bağnaz kafalar beni çok üzdü. Askerde de boynum bükük kaldı. Gayrimüslim askerde sadece piyade olur,” diyerek Türkiye’deki azınlıklara yönelik ayrımcılığı dile getirmekte sonuna kadar haklıdırlar. Çünkü onlar anayurtlarındaki etnik

53 Süleyman Seyfi Öğün, “Êzîdîler ve Aydınlar”, Yeni Şafak, 29 Eylül 2014, s. 5.

54 Tunca Öğreten, “Türkiye’ye Dönen Êzîdîlere Tehdit: Şengal’den Beter Ederiz”, Taraf, 23 Eylül 2014, s. 2.

temizliğin kurbanlarıdır... .

Etnik temizlik, kimi somut durumlarda “jenosit”, “soykırım” gibi kavramlarla ilişkilendirilebilecek de olsa “özdeş” değildir. Etnik temizlik, genelde “göç ettirmeyi” (tehcir) hedefler ve bu amaç doğrultusunda hedef gruba yasal, siyasal, ekonomik, kültürel baskılar uygulanır, korkutma yöntemlerine başvurulur.

Etnik temizlik, Osmanlı topraklarında ilk kez İTC iktidarı döneminde 1914 yılında özellikle Trakya’da yaşayan Rum nüfusa karşı uygulanmıştır.

Konuya ilişkin olarak Dr. Ahmet Efiloğlu’nun, ‘Osmanlı Meclisinde Rum Göçü ve Rum Tehciri Tartışmaları’ başlıklı çalışmasında ele aldığı, Meclis-i Mebusan’daki özel görüşmelerde Rum mebusların konuşmalarına göz atarsak:

“Sözü 1914’teki Rum göçüne getiren Trabzon Mebusu Yuvanidis Efendi, ‘çetevi ve cinai bir siyaset’ ile 150 bin Rumun tehcir veya teb’id (sürgün-y.n.) ile ülkeden atıldığını, mallarının yağma edildiğini söylüyordu. Rum mebuslar hırs ve kinle göç ve tehcir meselesini ele aldıklarından ayrıntıları çok fazla önemsemiyorlardı. Bundan dolayı da en azından göç ile alâkâlı verdikleri rakamlar birbirini tutmuyordu. Mesela Yuvanidis Efendi önce 150 bin derken daha sonra bu sayıyı 200 bine çıkarmıştı. Verdiği soru önergesi ile bu konuların konuşulmasına kapı aralayan Aydın Mebusu Emanuelidis Efendi soru önergesinde göç eden veya ettirilen Rumların 250 bin olduğunu söylemişti. Fakat daha sonradan fikir değiştirerek 300 bin rakamını veriyordu. Tekfurdağı (Tekirdağ) Mebusu Dimistoklis Efkalidis Efendi Yunanistan’a göç eden Rumlarla alâkâlı 300 bin rakamını veriyordu.”⁵⁵

Sayılar kesin olmamakla birlikte Meclis-i Mebusan eski reislerinden Halil Mentеше etnik temizlik olgusunu, “Talât Bey, Balkan Harbi’ndeki hıyanetleri tebarüz eden anasırdan memleketi temizlemeyi ön safa almıştı... Fakat bu çok ihtiyat isteyen bir işti. Zira yeni bir harbi doğurabilirdi. Alınan tedbirler şu oldu: Valiler ve diğer memurin resmen işe müdahale eder görünmeyecek, cemiyetin teşkilâtı işi idare edecek. Bir vaka ihdas edilmeyecek, yalnız Rumlar ürkütülecek; bu talimat dâhilinde harekete başlandı. Balkan Harbi’ndeki hıyanetlerinin tepkisi ile maneviyatı bozulmuş olan Rum halkı gitmek üzere ayaklandı,”⁵⁶ diyerek onaylamaktadır.

Aslı sorulursa Osmanlı’da Hıristiyan nüfusa yönelik ilk ciddi boyutlu katliamlar, 1894 ila 1896 yılları arasında II. Abdülhamid tarafından gerçekleştirilir. Amaç, Doğu Anadolu’daki Ermeni ve Süryanî nüfusu budamaktır. Pek çok kaynak, Hamidiye Alayları aracılığıyla gerçekleştirilen bu katliamlardaki ölü sayısını 100.000’in üzerinde verir. Ancak, İttihatçıların 1913 sonrasında yaptıkları, bu

55 Alıntılar: Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri; Celse 1, 11 Kânunuevvel 1334/11 Aralık 1918

56 Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Mentеше’nin Anıları, Hürriyet Vakfı Yay., 1986, s. 165-166.

katliamları dahi gölgede bırakır. Yıllara yayılan bir Hıristiyan Soykırımının ilk mağdurları Rumlar olur.

Her şey, 1914 ilkbaharında, (yani I. Dünya Savaşı başlamadan önce) Batı Anadolu'daki Rumların göçe zorlanmalarıyla başlar. 1914 yazında yetişkin Rum erkekler (muafiyet bedelini ödedikleri hâlde) askere alınır ve amele taburlarında çok ağır işlerde çalıştırılırlar. Bu kimselerin çoğu ölür. Erkekler askerdeyken savunmasız kalan Trakya ve Ege bölgesindeki Rum köyleri, (İttihatçı hükümetin yönlendirdiği) çetelerin şiddetli saldırısı altında kalır. Gasplar, cinayetler, tecavüzler bitmek bilmez. Bunları gerçekleştiren çetelerin önemli bir kısmı Rumludur ve hâlbuki kısa bir süre önce Balkanlar'da kendileri benzeri çirkinliklere maruz kalmışlardır.

Yaşananlara Avrupa'dan büyük tepki gelir. Ancak Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra, benzeri uygulamalar bu sefer doğrudan devlet eliyle (ve hatta müttefik Almanların da desteğiyle) gerçekleştirilir. Sonu gelmeyen vahşet, tecavüz ve yağma olayları neticesinde yüz binlerce Rum ölür, yüz binlerce diğeri de Anadolu içlerine tehcir edilir. Tehcirin bir adı da kansız kıtaldır. Bu ölüm yürüyüşlerinde çok sayıda Rum, açlık, hastalık ve soğuktan ölür.

Bazı ekonomik hesaplar da yapılmıyor değildir. Konunun bu yönüyle Celal Bayar ilgilenir ve yok edilen Rumların mallarının Müslüman nüfusa aktarılması işini yönetir.

Soykırımın Karadeniz ayağı ise, 1916 kışında başlar. Son dalga ise, Yunanların 1919'da İzmir'e çıkmalarından sonra gelir. Neticede, İzmir'e çıkan da, Giresun'da köyünde oturan da aynı millettendir. Biriyle savaşırken diğeri sağ bırakmak olmaz...

1914 ila 1922 arasındaki sekiz yıllık dönemde takriben 750 bin civarında Rum ölür. Sürgün edilenlerin sayısı ise, hem Türk hem de dünya kaynaklarında 400 ila 500 bin civarında verilir. Bu şekilde, Batı Anadolu, Trakya ve Karadeniz bölgeleri Rumlardan büyük ölçüde "temizlenmiş" olur.

İttihatçı liderler, bu insanlık suçlarından yerel yöneticilerin sorumlu olduklarını iddia ederler. Bir diğeri İttihatçı klasiği ise, operasyon sona erdiğinde, mensupları katledilen kimliğe ait eserlerin (Türk olmayanlar sanki Anadolu'da hiç bulunmamışlar gibi) tahrip edilmesidir.

Aslında bütün bunları biliyoruz. Mesela, Topal Osman'ın Karadeniz bölgesinde mağaralara insanları doldurup yakan gözünü dönmüş bir canavar olduğu Kemalist kaynaklarda dahi açıkça belirtilir. Peki, hiç sormak gelmez mi aklımıza: Topal Osman ve çetesinin mağaralarda yaktığı insanlar tam olarak kimlerdir? Onlardan böyle şeyler yapmalarını kim istemiştir? Bu kimseler, nasıl olup da bir şehirden diğeri ellerini kollarını sallaya sallaya gidip katliamlar yapabilmekte ve bir noktadan sonra birden B.M.M. Başkanı'nın muhafız kıtasına dahil olabil-

mektedirler?

Bu bir “sır” değildir! Celal Bayar’ın örgütleyicilerinden olduğu 1913’te başlayan Ege’deki ‘Rum kaçırması’na ilişkin marifetleriyle İTC, bölgede, devlet için bir risk veya tehdit kabul edilen Hıristiyan varlığını asgari ölçüye indirmek için harekete geçmişti.

Zorunlu göçler 1914 Mart’ından sonra sistematik hâl aldı ancak gerek büyük devletlerin, gerekse Yunanistan’ın ve Osmanlı Devleti’ndeki Rum cemaatinin tepkisi üzerine Hükümet, Talat Paşa başkanlığında bir delegasyonu, çeşitli elçiliklerden birer memur eşliğinde, inceleme yapmak amacıyla Ege bölgesine yollamak zorunda kaldı.

1 Temmuz 1914’te Osmanlı kabinesine bir rapor sunan Talat Paşa, raporunda bölgede Rumlara terör ve şiddet uygulandığını itiraf ediyordu. Sadece Haziran 1914’te Foça’da meydana gelen katliamda Amerikan ve Alman kaynaklarına göre sadece bir hafta içinde 50 kişi katledilmişti. 25 Haziran 1914 tarihli bir başka rapora göre, bu dönemde İzmir ve civarında katledilenlerin sayısı ise 500-600 civarındaydı.

Her ne kadar, “1914’teki Rum tehciri hem Yunanistan’ın yaptığı Müslüman tehcirine tepkidir hem yaklaşan savaş bakımından Batı Anadolu’yu da Balkanlar gibi kaybetmemek için alınmış bir savunma tedbiridir,” diyen Taha Akyol’un “mazereti”yle geçiştirilmeye kalkışılrsa da durum tam anlamıyla bir faciaydı.

Ve bu da Nikolaos Stelya’nın, “1922 yılının ekim ayında İstanbul ve Anadolu Rumları birçok cephede yaşamsal öneme sahip, devasa sosyo-ekonomik problemlerle karşı karşıyaydılar. Küçük Asya’da Yunanistan’ın askeri ve siyasi stratejisinin iflası ve TBMM ordusunun kazandığı zafer, milyonlarca Rumu sosyal felakete sürüklemişti. Türkiye’nin batı kıyılarında milyonlarca Osmanlı İmparatorluğu tebaası artık çok çetin bir yaşam mücadelesiyle karşı karşıya kalmıştı. Anadolu’nun batı kıyılarından her gün kalkan kayıklar Ege adalarına binlerce insan taşımaktaydı. Küçük Asya’da büyük bir tarih başlığı kapanmak üzereydi. Küçük Asya Rumları vatanlarını, bir daha geri dönmek üzere terk etmekteydiler. Aynı durum Doğu Trakya ve Karadeniz için de geçerliydi. Birkaç ay içerisinde, Trakyalı ve Karadenizli Rumlar vatan olarak bildikleri topraklardan kopmak zorunda kalacaklardı,”[57] diye tarif ettiği şeye yol açmıştı...

PONTUS FACİASI

Soykırımlar ile binlerce yıldır bu topraklara kök salmış olan Rum halkı öldürüldü, işkence ve zulüm gördü, malı mülkü yağmalandı, sağ kalanları da atalarının topraklarından kovuldu. Üstelik bu işleri yapan Topal Osman gibi ka-

57 Nikolaos Stelya, “Cumhuriyetin İstenmeyen Evlatları: Rumlar”, Radikal, 29 Ekim 2013, s. 11.

tiller, birer “millî” kahraman olarak yüceltildi, anılarına heykeller dikildi. Yahya Kaptan isminde bir başka soykırımcının adını taşıyan mahalleler kuruldu, okullar inşa edildi.

Balkan kökenli bir çeteci olan Yahya Kaptan, ilk gençliğini emperyalizmin Balkan halkları arasına ektiği nifak tohumlarının arasında geçirdi.

Böyle bir ortamda bir çeteci olarak büyüyen Yahya, 1913 yılındaki kuruluşundan itibaren Teşkilât-ı Mahsusa'nın önde gelen üyelerinden biri oldu. Örgüt adına Bulgaristan ve Sırbistan'da çeşitli görevler yerine getirdi ve “komutan” anlamına gelen “Kaptan” unvanını kullanmaya başladı. Bu faaliyetleri esnasında Teşkilât-ı Mahsusa'nın artık Harbiye Nezareti'nde bir daire olan başkanlığı ile ilişkileri tanıdık bir isim, Mustafa Kemal sağlıyordu. Mustafa Kemal bu dönemde Sofya'da askeri ateşe olarak görev yapıyordu, ancak görünüşe göre gizli görevlerinden biri Teşkilât-ı Mahsusa'nın ilişkilerini de düzenlemektir.

Yahya Kaptan bu dönemde Mustafa Kemal'in İTC içindeki muhalif fikirlerinden etkilendi. Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilât-ı Mahsusa'nın pek çok üyesi gibi, Ermeni soykırımında etkin rol aldı.

Birinci Dünya Savaşı yenilgisiyle Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçerek daha önce kurulmuş olan Kuvay-ı Milliye derneklerini örgütlemeye ve birleştirmeye başladı. Esas amacı ulus devlet projesini tamamlamaktır; bu projenin önünde engel olarak görülen Hıristiyanların katli ise onun döneminde de aynı hızla devam etti. 19 Mayıs 1919 sabahı Samsun'a çıktığında, ilk görüştüğü kişilerden birinin kanlı katil Topal Osman olması bir tesadüf değildi.

Yahya Kaptan, o dönemde Erzurum'da olan Mustafa Kemal'e bir telgraf çekerek emrinde olduğunu bildirdi. Mustafa Kemal de cevaben bulunduğu yerde güçlü bir örgüt kurmasını ve hazır beklemesini bildirdi. Aldığı bu emir üzerine Yahya Kaptan hızla örgütlenmesini tamamlayarak Kocaeli Yarımadası'ndaki Rum nüfusun üzerinde müthiş bir baskı uygulamaya başladı. Topal Osman'ın Karadeniz'de yaptıklarını İzmit ve bölgesinde yapıyor, Rum halka kan kusturmak suretiyle bölgeden kaçıp gitmelerini sağlıyor, buna yanaşmayanları katliyordu. Bir süre sonra uyguladığı zulüm ayyuka çıkınca, Mustafa Kemal'e şikâyet telgrafları yağmaya başladı. Mustafa Kemal, Nutuk'ta da ayrıntılı bir şekilde anlattığı üzere, Yahya Kaptan'ı aklamak için müthiş bir çaba içine girdi.

Topal Osman'dan Yahya Kaptan'a uzanan Karadeniz'deki icraatlar şahsında 19 Mayıs, Türkiye'deki anlamının çok dışında, dünyanın belli yerlerinde, özellikle Yunanistan'da yas anlamı taşıyor.

19 Mayıs 1919 tarihi Karadeniz halkları açısından yeni bir tarihin başlangıcıdır. Bu tarihe kadar İTC'nin 1915'de Ermeni Soykırımı ile başlayan “Anadolu'yu Müslüman olmayanlardan temizleme operasyonu”nun Pontos Rumlarına karşı bu kez daha “deneyimli” olarak devamının, yani “ikinci etap”ın başladığı

tarihtir. Bu tarih Pontos Soykırımı tarihidir.

Bu tarihte XX. yüzyılın başında Pontuslu Rumlar, 353.000 kurbanla ikinci büyük soykırıma maruz kalmışlardır. 1922 yılına kadar katledilenlerin 134.078'i Amasya, Samsun ve Giresun'dan; 27.216'i Niksar'dan; 38.434'ü Trabzon'dan; 64.582'si Tokat'tan; 17.479'u Maçka'dan; 21.448'i de Şebinkârahisar'dandı...

Pontuslu Rumlar açısından soykırımda dini motif tayin edici olmuştur. Hıristiyan olan Pontuslu Rumlar ya imhayı ya da İslâmiyet'i seçmek zorunda bırakılmışlardır.

Pontos halkı, Trabzon'un düşüş tarihi 1461'den bu yana Osmanlı egemenliği altında, katliamlara, sürgünlere, köleleştirilmeye, akla gelebilecek bütün insanlık dışı muamelelere maruz kalmıştır. Bu politikanın doruk noktası, XX. yüzyılın soykırımıydı.

Soykırıma varacak olan yol, 1908'den kısa bir süre sonra İTC tarafından belirlenmiştir. 1919'dan 1923'e kadar da, Mustafa Kemal tarafından uygulanmıştır.

Bu cinayetin işlenişinde önemli bir kavrama, "sistematik" kavramına dikkat etmek gerekir. Küçük Asya'nın bütün alanlarını Türkleştirmek ve İslâmlaştırmak için İttihatçılar ve ardılları Kemalistler tarafından uygulanan plan ve yöntem bunun en açık kanıtıdır. Pontos halkının erkeklerinin köle olarak çalışma kamplarına sokulması sonucu bütün köyler ateşe verilmiş, sağ kurtulanlarsa, İslâm dinine geçmeye zorlanmıştır. Kadınlar ve yaşlılar yollarda öldürülmek maksadıyla sürgüne gönderilmişlerdir.

Hıristiyanlara ait ne kadar dini okul, kilise vb. sosyal kurum varsa tümü ya yakılmış, tahrip edilmiş ya da camiye dönüştürülmüştür.

Osmanlı ordusunun namılı komutanlarından Vehip Paşa. Alman danışmanlarıyla birlikte bir askeri güvenlik planı hazırladı.

Askere çağrılan Rumların büyük bir bölümü orduya katılmak yerine dağlara çıkarak firari olarak yaşamayı tercih etmişlerdi. 1915 yılında yaşanan Ermeni Soykırımı'nın ardından sıranın kendilerine geldiğini düşünen, Pontos (Karadeniz) Rumları partizan örgütlenmeleri oluşturmaya başladılar.

İşte bu koşullarda Osmanlı Devleti "Ermeni Tehciri"nin ardından ikinci bir tehcir kararı aldı. Hükümet "savaş alanlarına, askeri tesislere yakın ve casusluk faaliyetlerinin görüldüğü Rum yerleşim bölgelerini öncelikli tahliye edilecek bölgeler" olarak belirledi.⁵⁸

58 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH. ŞFR. Dosya No: 51, Belge No: 71; Dosya No: 52, Belge No: 121.

1916 RUM TEHCİRİNİN YAPILDIĞI BÖLGELER

İSTANBUL VE GÜNEY MARMARA:	Boğaziçi (Yeni Mahalle), Şile, İmralı Adası, Bandırma (Marmara Adası, Kapıdağ Yarımadası, Paşalimanı), Erdek, Karacabey, Bursa, Mudanya.
EĞE:	Ayvalık, İzmir (Kilizman ve Ayasuluğ), Akhisar, Söke, Kuşadası, Milas, Bodrum.
AKDENİZ:	Antalya, Kaş, Fethiye, Alanya, Tarsus, Mersin, Adana.
PONTOS:	Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Bafra, Samsun, Çarşamba, Giresun (Tirebolu), Trabzon.
İÇANADOLU:	Konya.
KÜRDİSTAN:	Erzincan.

“Sevkiyat” diye bahsedilen sürgün Karadeniz’de, 1916 yılının Kasım ayı ortalarında hayata geçirildi. Soğuk ve karlı bir kış yaşanmaktaydı ve bu çetin kış koşullarında Rumlar çoluk, çocuk, yaşlı, genç tümüyle yerlerini yurtlarını bırakıp, üstelik yanlarına taşıyabilecekleri birkaç şeyden fazlasını da almalarına izin verilmeksizin güneye doğru yollara çıkarıldılar. Emrin istisnası yoktu; ne hastalara, ne yola çıkamayacak kadar yaşlı insanlara anlayış gösterildi.

Yola çıkarken akıllarındaki tek şey, bir yıl önce dere boylarında kesilip atılan ya da kiliselere doldurulup, canlı canlı yakılan Ermenilerdi. Şimdi sıra onlara gelmişti işte.

“Yerlerinden, yurtlarından sökülüp yollara vurulan bu insanların ayrıldıkları köy ya da kasabalara dalan Teşkilât-ı Mahsusa denetimli çeteler, önce yağma harekâtına girişecekleri; ardından gidenlere ait tek bir iz kalmayacak şekilde ortalığı yakıp yıkacaklardır. Karadeniz’in ünlü fırtınaları ve sağanak yağmurları da yanıkları temizleme işine soyunacak, bir süre sonra bu yerlerde Rumlara ait en küçük bir işaret dahi kalmayacaktır. Sanki Tirebolu’dan Samsun’a kadar olan bölgede asırlardır Müslüman halktan başka kimse yaşamamıştır.”⁵⁹

Dağlara sığınanların dışında, gidenlerin büyük çoğunluğu bir daha geri dönemeyecekti. İttihatçıların onlara hazırladığı kader bununla sınırlı değildi. Bu sürgünde varılacak yer ölümdü. 50 km. güneye çekilmeleri kararı alınmasına rağmen kat edecekleri yol kimi zaman 200 km. olmuştu.

Yol boyunca soğuktan donmuş, hastalıklardan kırılmış, açlıktan bitkin düşmüşlerdi. Sürgün öncesi katliamlardan kurtulanlar ya da sürgüne gönderildiği hâlde koşullara direnerek yaşayabilen ve bir biçimiyle yurtdışına çıkmayı başaranlar, olayların canlı tanıklığını yapmışlardı. Ama bu insanların seslerini duyurabilmeleri, doğal olarak çok zaman almış, İttihatçıların bu kanlı planının işleyişine engel olamamıştı.

59 Pervin Erbil, Anadolu’ya Ağlıyordu Niobe, Sorun Yay., 2001, s. 35.

Tarihçilerin “Beyaz Ölüm” olarak adlandırdıkları bu plan sonuna kadar büyük bir serinkanlılık ve “başarı” ile uygulanmıştı. 1916 yılının Kasım ayında Karadeniz’de 150 bin Pontos Rum’unun katline sebep olan Beyaz Ölüm, Karadeniz Rumlarına yönelik planın sadece birinci adımıydı.

İkinci adımı Mustafa Kemal tamamlayacaktı. Tarih Mayıs 1919’u gösterdiğinde Mustafa Kemal ve 34 arkadaşı Samsun’a doğru yola çıkmak üzere İngiltere Başkonsolosluğu’ndan vize almışlardı. Aynı tarihte İstanbul Meclisi de Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Samsun’a gidişini onaylamıştı...

Resmi tarihin anlattığı gibi yıkık dökük bir gemiyle İstanbul Hükümeti’nden ve İngilizler’den gizli olarak Samsun’a gidilmiyordu. Oldukça lüks döşenmiş ve dönemin teknolojisine uygun olan Bandırma Vapuru limandan demir aldığı anda, bir ulusu yok edecek ve bir ülkenin tarihini kanla baştan yazacak bir süreç başlıyordu...

Bandırma Vapuru Mustafa Kemal’in 9. Ordu Müfettişi olarak resmen Karadeniz’deki Rum köylerine yapılan tecavüzleri engellemek ve asayişi düzeltmek için yola çıkmıştı. Ancak ilk işi Topal Osman ve çeteleriyle görüşmek oldu. Topal Osman ve çeteleri mağaralara doldurdukları insanları içeriye gaz verip boğarak öldürürken, tehcirler de Ermeni, Rum ve Süryanî halktan her yaşta genç, ihtiyar, çocuk ve kadınların açlık, soğuk ve özel çetelerin saldırılarıyla yol açmıştı.

Kurulan İstiklal Mahkemeleri, sorgusuz sualsiz öğretmen, mühendis, sanatçı, sporcu, yüzlerce Rum aydınına idam etti. Topal Osman ve çeteleri aracılığıyla Pontoslu Rumlara karşı yürütülen saldırı ve imha operasyonları yeterli sonuç vermeyince, Mustafa Kemal başına Nurettin Paşa’yı geçireceği merkez ordusunu kurdu. Merkez ordusunun görevi Karadeniz’deki bütün Rumları imha etmektir!

Söz konusu güzergâhta 353 bin Pontoslu Rum, 1914-1918 tarihleri arasında İttihatçılarca, 1919-1923 yılları arasında Mustafa Kemal’in emriyle; ölüm yürüyüşlerinde; Mustafa Kemal’in sadık katilleri Topal Osman, İpsiz Recep gibilerinin oluşturduğu çetelerin, ya da Nurettin Paşa’nın Merkez Ordusu’nun işkence, ev ve köy yakmalarıyla; kadınlara ve kızlara tecavüz edilerek; mağaralarda boğdurularak; kiliselerde diri diri yakılarak; İstiklal Mahkemeleri’nin kararlarıyla idam edilerek katledildi.

1 milyon 250 bin Pontoslu Rum “mübadele anlaşması” ile Anadolu’dan sürgün edildi. Bütün Karadeniz’de 1920’lerin başından itibaren hızla asimilasyon politikaları hayata geçirildi. Geride kalan Rumlar zorla Müslümanlaştırıldı/Türkleştirildi, daha önce Müslümanlaştırılanlar da Türkleştirildi (Lazlar gibi⁶⁰).

60 Lazların yaşadığı yerleşim alanının merkezi Artvin, Rize, Trabzon’dur. Lazca konuşan iller Artvin, Rize, Trabzon’dur. Ardeşen’de yüzde 80, Çamlıhemşin’de yüzde 45, Fındıklı’da yüzde 80, Arhavi’de yüzde 100, Hopa’da yüzde 50, Borçka’da yüzde 5, Pazar’da yüzde 80, Lazca konuşulan kasabalardır.

Lazlara, Gürcülere ve Ermenilere (Müslüman Ermeniler/ Hemşinliler) Türkçe öğrenmeleri dayatıldı, şarkı sözleri, öyküleri, fıkraları Türkçeleştirildi. Türkçe dışındaki bütün diller yasaklandı. Şehir, kasaba ve köy isimleri değiştirildi, Türkçe isimler verildi. Her kesimden muhalifler istisnasız imha edildiler...⁶¹

Özetle Resmi bellekte Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkararak Kurtuluş Savaşı'nı başlattığı gün olarak yer alan 19 Mayıs, Türkiye'de 'Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı' olarak kutlanırken, Yunanistan Parlamentosu, 24 Şubat 1994'te Pontus bölgesinde yaşayan Rum nüfusun 1914-1923 kesitinde katline, tehcirine atıfta bulunan önerenin akabinde 19 Mayıs gününü 'Soykırım Kurbanlarını Anma Günü' olarak kabul etti.

YAKILAN İZMİR!

Nihayet yakılan İzmir!

İzmir'de, "Kültürpark" ya da "İzmir Fuarı'nın kurulduğu yer" olarak bilinen alan, İzmir'in yangın yeridir; Ermeni ve Rum mahallesidir.

Lazlar Müslümanlığı sonradan kabul ediyorlar. 1580 yılından sonra büyük bir çoğunluk Hıristiyanlıktan vazgeç(tiril)erek Müslüman oluyor. 1983'de yapılan araştırmaların iddiasına göre 250 bin kişi Lazca konuşmakta.

Lazlardan, "Laz" adıyla ilk bahseden I. yüzyıl tarihçisi Plinius olmuştur. II. yüzyıl tarihçisi Arrianus zamanında, Lazlar Sohumi'den başlamak üzere Trabzon'a kadar olan bölgede yaşamaktaydı (Ali İhsan Aksamaz, Dil-Tarih-Kültür-Gelenekleriyle Lazlar, Sorun Yay., İstanbul, 2000).

Lazlar, Kafkasya orijinlidir. Megrelce ve Gürcüce'ye akraba olan dillerini (Lazuri Nena) günümüze kadar korumuşlardır. Lazca konuşanların sayısı ile ilgili resmi istatistik veriler bulunmamasına rağmen, bütün olarak bu dili konuşanların sayısı 250.000'den daha fazla gözüküyor. Türkiye'nin Doğu Karadeniz kıyıları boyunca olan yerleşimleri, Batı Anadolu'daki bazı muhacir köylerini, Türkiye'nin büyük çaptaki diaspora'yı ve Gürcüstan'da yaşayan az sayıdaki halkı kapsar.

"Laz" terimi yabancılar tarafından Pont halklarını topluca ifade etmek için kullanıldı. O yörede yaşayanlar tarafından da, tamamen Bizanslaşmış, Grekçe konuşan Pontikliler'den (Rhomaioi) ayırt etmek üzere, yeterli derecede Bizans kültürü alamamış Lazoileri işaret etmek için kullanıldı.

Laz teriminin ilk yüzyılları, onların Hıristiyanlığa geçirilmelerine tanık oldu, ama bu bile onların Bizans İmparatorluğuyla birleşmelerine yol açmadı. Bizanslılar ve Persler arasındaki husumet nedeniyle yüzyıllar boyunca, Lazların bir derece bağımsızlıklarını korumuş oldukları gözüküyor. VII. yüzyıldan sonraki Laz tarihi Bizanslaşmış ve ardından da Türkleşmiş bir azınlığın tarihidir. Lazların yaşadığı bölge daha sonra Trabzon İmparatorluğu'na dahil edildi. Trabzon'un 1461'de Türklerin eline geçmesinden sonra bile bir dereceye kadar otonomilerini sürdürmeyi başardılar ve yerel derebeylerinin yönetimi altında kaldılar.

Pontik Türk toplumunun teşekkülü, yerel halkın İslâmiyete geç(iril)mesiyle ardarda ilerledi. Muhtemelen Hemşinlilerde XV. yüzyılın başlarından, Lazlarda XVI. yüzyılın sonlarından başlamak üzere gerçekleşti. Gayri-müslim tebaadan istenen vergiler (haraç) ödemede halkın zorlanması, Lazları din değiştirerek İslâmiyete geçmeye zorladı...

61 Tamer Çilingir, "19 Mayıs 1919 Pontos/Pontus Rum Soykırımı", Devrimci Karadeniz, 18 Mayıs 2014... <http://devrimcikaradeniz.com/2014/05/18/19-mayis-1919-pontos-pontus-rum-soykirimi/>

İzmir yangınında ne hikmetse Frenk, Rum ve Ermeni mahalleleri baştan aşağı yanmış, gene ne hikmetse Türk ve Yahudi mahallelerine hiçbir şey olmamıştı (Nasıl olabilirdi ki? Nurettin Paşa çıkışlara asker döşemiş, ne Rum ve Ermeni'lerin kaçmalarına ne de yangının sıçramasına izin veriyordu!).

Yangın bölgesinin enkazı, on yıl kadar öylece kaldı. Bu kesim, yıkıntılarını eşeleyen, özellikle “gömü” arayan ve işlerine karışana bıçak çeken lumpenler yüzünden tehlikeli, geceleri yaklaşılmaz, karanlık bir bölge oldu.

Frenk ve Rum mahallelerinde, özellikle Kordon'da kimi binalar zaman içinde restore edildi, çoğunun yerine yenisi yapıldı. Kraemer Palace otelinin enkazı temizlendi, o boşluk bir meydan olarak bırakıldı ve ortasına da kocaman bir Atatürk heykeli kondu. Aya Fotini katedralinin yerine de Büyük Efes oteli...

Ermeni mahallesi de temizlendi ve şehrin göbeğinde kalan o kocaman boşluk da fuar alanı oldu böylelikle!

Resmî zirvaları bir kenara bırakırsak;⁶² “Neden” ve “Nasıl” mı?

Bunun yanıtı için biraz öncelere dönmek gerek: XVII. yüzyıldan itibaren şehir ahalisi beş mahallede toplandı. Türk/Müslümanlar Kadifekale eteklerinde yaşıyorlardı. Yahudilerin iki toplu mahallesi vardı. Biri Kokaryalı'nın (bugünkü Güzelyalı) Salhane bölgesinde, diğeri İkiçeşmelik'in 'Agora'sındaydı. 1648'de, 22 yaşındayken beklenen Mesih'in kendisi olduğuna inanan, 1665'te Osmanlı devletine karşı harekete geçen, 1666'da yargılanması sırasında Müslümanlığı kabul ettiğini açıklayan Sabetay Sevi de bu mahallede doğmuştu. Bugün Bahribaba Parkı diye bilinen yer (1916 yılına kadar) Yahudi mezarlığı, yani Maşatlık idi.

Ermeniler bugünkü fuar alanından Alsancak yönünde Lunapark'ı içine alan, oradan Kahramanlar yönüne doğru kıvrılarak Gar'ın kuzeyinden Hilal'e uzanan bölgede (Haynots'ta) yaşıyorlardı. Rumlar, İtfaiye ve Alsancak arasındaki bölgede (Mortakiya'da) oturuyorlardı. Avrupalılar (Levantenler) ise bugünkü Bornova, Buca ve Seydiköy'de oturuyordu.

Gayrimüslim mahallelerinde şık konutlar, kiliseler, tiyatro salonları, kafeler, lokantalarda şen ve müreffeh bir hayat yaşanıyor. 1867'de San Francisco'da yayımlanan Daily Alta California için Quaker City adlı gemiyle Avrupa'ya ve

62 “Türkiye’yi 1914’ten beri tanıyan ve Çanakkale muharebelerinde savaşmış olan Yakındoğu’daki Fransız donanmasının komutanı Amiral Charles Dumesnil, kendi hükümetine gönderdiği sayısız raporda, kundakçıların Ermeni ve Yunan olduğunu savundu... Buna ilave olarak İzmir’in geri alınışı öncesinde, Fransa Başkonsolosu Michel Graillet dahil olmak üzere ‘bütün Fransızlar’ Hıristiyan milliyetçilerinin şehri ateşe vermekle tehdit ettiklerini duymuşlardı. Dumesnil ile birlikte yürüttüğü soruşturmasını tamamlayan Graillet, şehrin ‘Ermeniler ile Yunanlılar’ tarafından yakıldığını sürekli yazdı (hiçbir zaman ‘Yunanlılar ve Ermeniler’ dememesine dikkat çekmek isterim.) Graillet, yangınların suçunu Türklere yükleyen ‘görgü şahitlerini’ de şehri panik içinde terk etmeye çalıştıkları için ‘güvenilemez kaynak’ saymıştır.” (Maxime Gauin, “İzmir’i Kim Yaktı?”, Cumhuriyet, 2 Ekim 2012, s. 2).

‘Kutsal Topraklar’ı kapsayan bir geziye çıkan ünlü Amerikalı hiciv yazarı Mark Twain, gezi sırasında uğradığı İzmir’in Türk, Yahudi, Levanten ve Ermenilerden oluşan çokkültürlü atmosferinden çok etkilenmişti örneğin.

Şehrin kalbi ise Frenk Sokağı’nda atıyordu. Bu sokakta, Manchester’dan gelen pamuklular, Lyon’dan gelen ipekliler, St. Etienne taftaları, St. Quintin muslinleri, Roubaix ve Reims yünüleri, Bohemya’da dikilen fesler, Milano’dan gelen hintyağı, İtalya ve Almanya’dan gelen kinin ve sülfat, Londra’dan gelen baharat alınıp satılıyordu. İzmir Limanı, XX. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu’nun değil, Akdeniz’in, hatta dünyanın en önemli ticaret limanlarından biri olmaya devam etti. Şehrin kozmopolit yapısı da aynen sürdü. Bu yıllarda İzmir’de 35 basımevi, 30 gazino, 57 otel, 150 okul, 81 eczane, 15 hastane ve 269 meyhane vardı. 3’ü Osmanlıca, 3’ü Rumca, 4’ü Fransızca, biri İspanyolca olmak üzere 11 gazete ile bir Ermenice, 1 Rumca dergi yayımlanıyordu.

Osmanlı İmparatorluğu asırlarca İzmir’in bu çokkültürlü, çokdilli, çokmilletli, çokdinli yapısına saygıyla yaklaştı ama 1909’daki 31 Mart Olayı’ndan itibaren iktidara yavaş yavaş ağırlığını koyan İttihatçıların kafasını en çok “İzmir’in hakiki sahibi kim?” sorusu meşgul etti. Aslında hedef Ayvalık’taki 120 bin, Çanakkale’deki 90 bin, İzmir’deki 190 bin, Urla ve Çeşme’deki 130 bin Rumun kaçırılması ve bölgenin tamamen Türkleştirilmesi, Müslümanlaştırılmasıydı.

İTC’nin yeraltı kolu Teşkilât-ı Mahsusa’nın liderlerinden Kuşçubaşı Eşref’e göre: “Ege havalisindeki temizleme işini, ordu olarak Pertev Paşa’nın (Demirhan) kumandasında olan Dördüncü Kolordu’nun Erkânı Harbiye Reisi Cafer Tayyar Bey (Eğilmez), mülki amir olarak İzmir Valisi Rahmi Bey, İTC Fırkası namına da mes’ul murahhas Mahmut Celâl Bey (Bayar) ifa edeceklerdi. Plan uyarınca Kuşçubaşı Eşref’in yönetimindeki çeteler Rum köylerine baskınlar yaptılar, eli silah tutan Rum gençleri, Amele Taburları’na sevk edildi. Kaçışı hızlandırmak için ‘Gâvur’ İzmir’in camilerinde hocalar gayrimüslimlerden mal alınmasını boykot için vaazlar verdiler. Geceleri Rum dükkânları renkli boyalarla işaretlendi, yerli-yabancı tüm kurumlara Rum çalışanları işten çıkarma emri verildi ve hedefe ulaşıldı. Rum kaçırmasının başındaki isimlerden, Galip Hoca namı Celal Bayar, 1967’de yayımlanan hatıratında Birinci Dünya Savaşı öncesi sadece İzmir ve civarından 130.000 dolayında Rumun zorla Yunanistan’a göç ettirilmiş olduğunu yazmıştı...

Celal Bayar ‘Ben de Yazdım’ başlıklı anı-kitabında Teşkilât-ı Mahsusa’nın önde gelen ismi Kuşçubaşı Eşref’in İTC merkezine verdiği rapora dayanarak, Birinci Paylaşım Savaşı başında kendisinin “İzmir’i fethetmeye” gönderildiğini yazar. Görev kısmen başarılı, yüz bini aşkın Rum terör estirilerek yerlerinden sürülür. Ama “yarım fetih, fetih değildir!” Nihayet İzmir 9 Eylül 1922 günü “Feth” edilir!

Celal Bayar şöyle devam eder anılarında: “Bu mücadele bir şehri (İzmir)

kurtarmak savaşı değildi... ticareti reayanın (Hıristiyan uyrukların)... elinden kurtarmak savaşı idi. Tedbirler soyut askerî ve idarî alanda kalmış olsaydı, istenen amaç asla gerçekleşmeyecekti... Gâvur İzmir'in Türkleştirilmesinde bu hareket, idarî egemenliğe rağmen, bir toprağa gerçekten sahip olmanın anlamını bizlere ancak bugün anlatabiliyor.”

Cumhuriyet'in “Üçüncü Adam”ı, üçüncü cumhurbaşkanı İzmir'i “kurtarmak” diye bir derdimiz yoktu diyor açıkça!

Böylelikle 15 Mayıs 1919 günü çıkarma yapan Yunan askerlerine ilk kurşunu atarak Milli Mücadele'yi başlatan İzmir, 9 Eylül 1922'de Milli Mücadele'nin bittiği şehir oldu aynı zamanda. Ama şehrin kurtuluş sevinci çok kısa sürdü; çünkü 13 Eylül 1922 günü resmi tarihçilere göre Haynots'ta başlayan ve aralıklarla 30 Eylül'e kadar süren korkunç yangında sadece Haynots değil, Mortakiya ile Frenk Mahallesi'nin bir bölümü de yandı. Ne hikmetse Türk mahallesinin sınırında duran yangında yaklaşık 25 bin ev, işyeri, kilise, hastane, fabrika, depo, otel ve lokanta yok oldu.⁶³

13 Eylül'de pek çok noktadan birden başlayan yangın, o ana kadar denizden esen hâkim rüzgâr imbatın yerini, güney-güneydoğu yönünden esen rüzgârın almasıyla 14 Eylül'de batıya doğru yayılmıştı. Yangın 15 Eylül'de kontrol altına alındı ama ancak 18 Eylül'de söndürülebildi. 23 Eylül günü Hisar Camii arkasında yeni bir yangın başladı. Şehrin tekrar güvenli hâle gelmesi 30 Eylül'ü bulacaktı. Bu tarihe kadar Ermeni, Rum mahalleleri tamamen, Avrupalıların yaşadığı Frenk mahallesi ise kısmen yanmıştı. Muhtemelen 15 Eylül'de rüzgârın tekrar imbata dönmesi sayesinde Türk ve Yahudi mahalleleri zarar görmemişti.

Mustafa Kemal'in yaveri Salih Bozok'un anlattığına göre alevler ‘Gavur İzmir’i bir kül yığına dönüştürürken, ileride Mustafa Kemal'in kayınpederi olacak Uşakizade Muammer Bey'in Göztepe'deki köşkünde bir ziyafet verilmekteydi. Bozok şöyle devam eder:

“Gazi, terasta kurulmuş olan sofraya Fevzi ve İsmet paşalardan başka beni, Muzaffer'i ve ev sahibimiz Latife Hanım'ı aldı. Fevzi Paşa Hazretleri'nden başka herkes önündeki kadehleri zevkle doldurdu. Mezeler çeşitli ve nefisti. Fevzi Paşa içki içmediği hâlde kalamar tavadan tabağına öbek öbek alıyor, ‘Bu İzmir'in kalamarı da pek başka oluyor, aman pek özlemişim’ diye afiyetle yiyordu. Velhasıl herkes son kertesine kadar sofradan ve başlayan geceden memnundu.⁶⁴

Gerçek Falih Rıfkı'nın şu satırlarında gizlidir:⁶⁵ “Gâvur İzmir karanlıkta alev alev, gündüz tüte tüte yanıp bitti. Yangından sorumlu olanlar, o zaman bize

63 Ayşe Hür, “Hem ‘Gâvur’ Hem ‘Güzel’ İzmir!”, Radikal, 31 Mart 2013, s. 22-23.

64 Aktaran İsmet Bozdağ, Atatürk'ün Başyaveri Salih Bozok Anlatıyor, Truva Yay., 2005, s. 8-9.

65 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Kral Matbaası, 1984, s. 324-325.

söylendiğine göre, sadece Ermeni kundakçıları mı idi? Bu işte o zamanki ordu komutanı Nureddin Paşa'nın hayli marifeti olduğunu da söyleyenler çoktu. Atatürk'ün Nureddin Paşa'yı eskiden beri sevmediği Nutuk'unda görünür. (...) Kibirli, dar kafalı, zulüm ve ceberut düşkünü bir kimse idi. Bu yüzden bir zamanlar Millet Meclisi kendini harp divanına verip mahkûm bile ettirmek istemişti. (...) Nureddin Paşa'nın biri İzmir'de, biri İzmit'te tertip ettiği iki linçin hikâyesi gene o vakitler, bizi ikrah içinde bırakmıştır (iğrendirmiştir). Bunlardan biri İzmir metropoliti Meletyos [Hrisostomos], öteki de Peyam-ı Sabah yazarı Ali Kemal'dir.

Bildiklerimin doğrusunu yazmaya karar verdiğim için o zamanki notlarımdan bir sayfayı buraya aktarmak istiyorum: Yağmacılar da ateşin büyümesine yardım ettiler. En çok esef ettiğim şeylerden biri, bir fotoğrafçı dükkânını yağmaya giden subay, bütün taarruz harpleri boyunca çekmiş olduğu filmleri otelde bıraktığı için, bu tarihi vesikaların yanıp gitmesi olmuştur. İzmir'i niçin yakıyorduk? Kordon konakları, oteller ve gazinolar kalırsa, azınlıklardan kurtulamayacağımızdan mı korkuyorduk? Birinci Dünya Harbi'nde Ermeniler tehcir olunduğu vakit, Anadolu şehir ve kasabalarının oturulabilir ne kadar mahalle ve semtleri varsa, gene bu korku ile yakmıştık. Bu kuru kuru tahripçilik hissinden başka bir şey değildir. Bunda bir aşağılık duygusunun da etkisi var. Bir Avrupa parçasına benzeyen her köşe, sanki Hristiyan ve yabancı olmak, mutlak bizim olmamak kaderinde idi. Bir harp daha olsa da yenilmiş olsak, İzmir'i arsalar hâlinde bırakmış olmak, şehrin Türklüğünü korumaya kâfi gelecek miydi? Koyu bir mutaassıp, öfkelenendirici bir demagog olarak tanımış olduğum Nureddin Paşa olmasaydı, bu facianın sonuna kadar devam etmeyeceğini sanıyorum. Nureddin Paşa, ta Afyon'dan beri Yunanlıların yakıp kül ettiği Türk kasabalarının enkazını ve ağlayıp çırpınan halkını görerek gelen subayların ve neferlerin affedilmez hınç ve intikam hislerinden de şüphesiz kuvvet almakta idi.”⁶⁶

Nihayet İzmir yangını esnasında bizzat İzmir'de, hatta Mustafa Kemal'in yanında bulunan Falih Rıfkı'nın bu tanıklığı, bu güne kadar herhangi bir devlet kurumu tarafından yalanlanmış değil. “Falih Rıfkı yalancıdır”, “söyledikleri gerçek değildir”, “bunu şu şekilde kanıtlayabilirim” iddiasıyla ortaya çıkan bir kimse de yok. Dolayısıyla, Falih Rıfkı'nın anlattıklarına itibar etmemek için bir neden de yok. “Çankaya” kitabının yeni baskılarından İzmir yangınıyla ilgili bölümlerin çıkarılmış olduğu gerçeği ise olsa olsa bir ‘suçu kabul’ ifadesi olabilir.

Dört gün süren yangının ardından, İzmir'in önemli bir bölümü harap oldu. Yangında yaklaşık 2.6 milyon metrekaarelik bir alan, 25 bin ev, işyeri, kilise, hastane, fabrika, depo, otel ve lokanta yok oldu. Türk ordularının önünden İzmir'e doğru sürülen Rum ve Ermeni sayısının İzmir'de yaşayanlarla birlikte 500 bin kadar olduğu tahmin ediliyordu. Bunların yaklaşık 320 bin kadarı gemilerle ve

66 Ayşe Hür, “1922'de ‘Gâvur İzmir’i Kim Yaktı?”, Radikal, 9 Eylül 2012, s. 28.

bulabildikleri her şeyle canlarını kurtarmak için denize açıldılar. Bu zoraki göçmenlerin bir kısmı Atina'ya yerleşerek "Nea Smyrna" semtini kurdular. Geriye kalan 180 bin Rum ve Ermeni ise yangın öncesinde ve esnasında hayatlarını kaybettiler.

VE MÜBADELE...

Yılmaz Karakoyunlu'nun, "Bugünün şartları itibariyle baktığımızda Türkiye'nin nüfusun yüzde 80'i göçmen," notunu düştüğü coğrafyamızda tüm bunlarla birlikte Ömer Şahin'in, "1 milyon 300 bin Rum, Ermeni ve Yahudi'yi Anadolu'dan gönderdik. 800 bin Müslümanı da yerlerine aldık. Adına da 'mübadele' dedik. Ne gelenler unuttu ne gidenler doğduğu toprakları... Siz hiç doğduğunuz topraklardan sürüldünüz, yıllarca birlikte olduğunuz komşularınızdan koparıldınız mı? Sonra da boşalttığınız yerlere yine sizle aynı kaderi paylaşanlar yerleştirildi mi? Ne acı bir durum değil mi? İşte 'mübadele' dediğimiz olay bu," diye tarif ettiği trajedi yaşandı/ yaşatıldı...

Osmanlı Devleti 1912 yılında, Balkan Savaşı sonrasında Rumeli'deki topraklarının neredeyse tamamına yakını kaybeder. Böylece Osmanlı tebaasıyken bir anda başka bir devletin azınlık statüsündeki vatandaşları konumuna düşen yüz binlerce "Müslüman Türk" kalmıştır geride...

Ayrıca 1922'de Yunan ordusunun Anadolu'dan mağlup ayrılmasının ardından Rumlar da artık Anadolu'da can ve mal güvenliğini kaybettiğini düşünür. Bunun üzerine Lozan'da 30 Ocak 1923 tarihinde, Türkiye ile Yunanistan arasında mübadeleyle öngören sözleşme imzalanır. 1923 yılında imzalanan Lozan anlaşmasının nüfus mübadelesi (değişimi) gereğince iki ülke arasında o tarihten itibaren din esasına dayanan zorunlu bir göç yaşanır.

Sözleşme 19 maddeden oluşur. Sözleşme gereği 1 Mayıs 1923 tarihi itibariyle Türkiye topraklarındaki Rum Ortodoks nüfus ile Yunanistan topraklarındaki Müslüman nüfus arasında zorunlu göç uygulaması şarta bağlanmış olur. Birçok kentte, kasabada "yerli nüfus" Rumlarla, Ermenilerle birlikte bir yaşam sürdürürken, Rumlar beklemedikleri ve unutulmayacak dramlar, trajediler içeren köklü bir değişimle sarsılırlar. Beklenmedik bir anda büyük bir göç dayatılır. Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan nüfus değişimi anlaşması ile Rumlar zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Göç eden Rumların yerine "oraların yeni sahipleri" yerleştirilir.

Mübadelede (değişim), Yanya, Selanik, Drama, Kavala, Vodina ve Girit'ten Türkiye'ye gelen nüfus Doğu Trakya ve Batı Anadolu'da Rum azınlığın ayrılışı ile boşalan yerlere iskân edilmişlerdi. Sözleşmenin 14. maddesi gereği "göçmenlere yeni geldikleri ülkede geride bıraktıkları mallara eş değer nitelikte ve değerinde mal verileceği" belirtilmiştir.

Ulus devletin mübadele zorbalığıyla, öz topraklarından, köklerinden koparılmış fidanlar gibi, zorla göçe ve acı dolu serüvenlere sürgün edilenlerin travmaları bugünde hâlâ canlıdır...

Mesela... İzmir doğumlu mübadil şarkıcı Angela Papazoğlu'nun anılarında şunları diyor:

“Şarkı söylediğimi gören, acı çekmediğimi zanneder. Hâlbuki ben şarkılarla acımı dindiriyorum. İzmir’deyken, hep şarkı söyledim. Şimdi İzmir’i kalbimde taşıyorum. Yetmiyor... Rüyalarımıza ne oldu acaba? Yine İzmir’deyken ‘Bornova gemisi beni Atina ve Pire’ye götürmek için kaç para istersin’ şarkısını söyledim... Ne Atina’sı? Ne Pire’si? Biz burası için mi hasret duyup şarkılar söyledik? Ben denizle konuşuyorum! Bana ne diyor, biliyor musun? ‘Canlı kalmak istiyorsan, unutma. Unutmak günahtır!’ İzmir’de tüm sıkıntılarımızı şarkılarla anlattığımızı unutmuyorum. En büyük efkârımızın ne olduğunu biz de bilmiyorduk? Neydi biliyor musun? En büyük efkârımız her şey seni yok etmek için uğraşırken, tekrar dünyaya geldiğinde ve sana nereli olmak istersin sorusunu sorduklarında, sen çekinmeden yine İzmirli dersin. Ve yine adının Angela Papazoğlu olmasını istersin. Tekrar öldüğümde ise, acı defneyaprağını tekrar ağzıma sokun, gocunmam! Yeter ki İzmirli olayım...”

“İzmir’de rembetikodan, batı şarkılarına kadar her türden çalıp söyledik. Şarkılar, türküler, Girit şarkıları, Trakya ezgileri, Yanya havaları, Çiftlerin dansı eşliğinde vals geceleri... Aklınıza ne gelirse, her telden çalıp söyledik. Operalardan bile... Müşterilerimizi memnun etmek için her milletten en az bir şarkı bilirdik. Yahudice, Ermenice hatta Arapça bile söyledik... Herkesi sevdiğimiz gibi, herkes de bizi severdi. Şarkılarımızı çıkar amaçlı söylemezdik. Şarkı söyleyip dans etmek bizim için ruhun özgürlüğünü var etmek demektir.”

“İzmir’in şarkıları çoktur. Günlerce okusan bitmez. Herkes ve her şeyle ilgili bir şarkı yazılmıştır. İnsanlar, semtler, meslekler... İzmir şarkıları ada şarkılarını geçirdi... Sayısız şarkılarımız vardı... Bir insanın üçyüz bin şarkı bildiği söylenirdi. Nasıl hatırlayayım ki? Her seferinde aklına ne gelirse... Ağzına atıp denediğin bir zeytin gibi...”⁶⁷

Mesela... Ömer Asan’ın ‘Kardeş Nereye: Mübadele’ belgeselinin ilk gösterimi sırasında kalabalığın arasından orta yaşlı biri ayağa kalkıyor: “Ben Samsunluyum” diyor “Yunanistan’ın herhangi bir şehriden daha rahat ediyorum Samsun’da.” İşi ilginç kılan, bunu söyleyen kişinin Yunanistan’da yaşıyor ve Yunanca konuşuyor olması. Ama ısrarla Samsunluyum diyor. Çünkü o bir mübadil çocuğu. Geldiği yeri unutamıyor ve unutmaya da niyeti yok...

‘Kardeş Nereye: Mübadele’ belgeselini çeken Ömer Asan, “Sizi en çok et-

67 Murat Yaygın, “Bir Ayrılık Şarkısı: Mübadele”, Birgün, 19 Aralık 2013, s. 17.

kileyen hikâye neydi?” sorusuna şu yanıtı veriyor: “Ordu’dan göç eden bir aile, Drama’ya geliyor. Drama’da onlara teslim edilecek evde hâlâ Müslümanlar var. O evin boşaltılması gerekiyor ki onlar oraya yerleşsin. O Müslümanlara da henüz gidin denmemiş. Üç odalı evin iki odasını boşaltıyorlar, gelenler o iki odaya yerleşiyor. Bir sene birlikte yaşıyorlar. O ailenin çocuğu yıllar sonra Ordu’ya babasının köyünü görmeye gidiyor. Ordu’da babasının evini soruyor. Türkiye’ye gelen bir mübadille tanıştıyorlar onu. Konuşuyorlar ve aynı evde kalan o iki ailenin çocukları çıkıyorlar. Sarılıp ağlıyorlar. İki masum halkın dramatik hikâyesini en iyi anlatan bölüm buydu bence...”⁶⁸

Mesela... 7 yaşında Selçuk’tan ayrılmak zorunda kalan 98 yaşındaki Dimitrula Kostaoglou, “Türklerle Rumlar kardeş gibiydi. Savaş ayırdı bizleri” derken; 10 yaşına kadar Tokat’ta yaşayan ve asker olan ağabeyini Türkiye’de bırakıp Yunanistan’a göç etmek zorunda kalan 107 yaşındaki Despina Savidou da, “Muharebe bizi bu hâle getirdi. Bir daha muharebe olmasın,” diye ekliyor Türkçe...⁶⁹

Nihayet Girit’in Resmo (Rethimnon/Rethymno) kentinde 1918 yılında doğup, altı yaşındayken mübadele gerçeğiyle karşılaşan Ali Onay’ın ifadesiyle, “Türkiye’ye hareket günü geldiğinde ailece limana indik ve Türkiye gemisine bindik. Annem, babam, iki kardeş, halam, halamın eşi ve kızı, yedi kişi Cunda’ya geldik. Türkiye sahillerinde ışıklar görüldüğünde herkes geminin sahil tarafına hücum edince gemi yalpaladı. Kaptanın yolcuları uyardığını hatırlıyorum. Doğrudan doğruya Cunda’ya geldik. Gemi fenerlerin dışında demirledi. Biz takalarla karaya çıktık. 24 Mayıs 1924 Cumartesi günü yeni vatanın topraklarına ayak bastık. Karaya çıktığımızda daha önce Midilli’den Cunda’ya gelenlerle, Girit’ten Türkiye gemisinin ilk seferiyle gelen hemşehrilerimiz davullarla karşıladı. Cunda’ya inince mübadilleri, o zamanlar Papazın Sarayı diye anılan yerde 15 gün karantinada tuttular. Karantinadan çıktıktan sonra evlerin dağıtılmasına başlandı. Hükümet bize Girit’teki mal varlığımıza karşılık bin kök zeytin ağacı, beş altı dönüm de arazi verdi. Ama verilenler Girit’te bıraktıklarımızın yüzde 40’ı kadardı. Cunda’daki hayata alışmak zor oldu. Buraya herkes uyum sağlayamadı. Çok zengin aile çocuklarının burada sefalet içinde öldüklerine tanık oldum. Aradan çok uzun yıllar geçtikten sonra iki defa doğduğum topraklara gittim. Resmo’da çocukluğuma ait iz bulamadım. Bu beni çok üzdü. Doğduğum evi görmek istiyordum, onu da bulamadım,”⁷⁰ diye tarif ettiği hâle yol açtı mübadele zorbalığı!

YAHUDİLERE YAŞATILANLAR!

14 Haziran 1934 günü TBMM’nde kabul edilen 2510 sayılı İskân Kanunu, “Tek dille konuşan, bir düşünen, aynı hissi taşıyan bir memleket (yaratmak ama-

68 Nazan Özcan, “Gitmek mi Zor, Kalmak mı?”, Radikal İki, 22 Mayıs 2011, s. 17.

69 “98’lik Rum Nineden Selçuk’a Selamlar”, Milliyet, 8 Haziran 2013, s. 11.

70 İskender Özsoy, “Cunda’da Bir Mübadele Müzesi”, Cumhuriyet, 31 Ağustos 2011, s. 9.

cıyla)” ülkenin “Türk kültürlü nüfusunun yoğunlaşması istenen mıntikalara”, “Türk kültürünü temsili istenilen nüfusun nakil ve iskânına ayrılan mıntikalara” ve “yer, sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleri ile boşaltılması istenilen, iskân ve ikamete ayrılan” mıntikalara göre yeniden yapılanmasını öngörmekteydi.

Daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki Kürtler için hazırlanmış bu yasa, “fiili olarak” önce Trakya Yahudileri aleyhine kullanılmaya başlandı.

O yıllarda Nihal Atsız, Edirne Erkek Lisesi’nde edebiyat öğretmeni (11 Eylül - 28 Aralık 1933) idi. O tarihlerde Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) ile birlikte Çanakkale’ye bir gezi yapmıştı. Bu geziden edindiği izlenimleri, MTTB’nin yayın organı ‘Birlik’te şöyle anlatıyordu:

“Şehirde ne kadar çok Yahudi, ne kadar çok Çingene, ne kadar da Rum bozuntusu var!” Hezeyanlarını, “Türk bünyesini mikroptan temizleyecek en güzel tedavi usulü: Katliam’dır!” diyecek kadar ileri götürmesi üzerine öğretmenlikten alındı.

Bir süre sonra İbrahim Tali Öngören bölgeye “Trakya Umum Müfettişi” olarak atandı. Öncesinde Trakya’da bir inceleme gezisi yapmış, 90 sayfalık bir rapor hazırlayarak bunu CHP yönetimine ve hükümete sunmuştu. Bir bölümünü okuyalım: “Trakya (Yahudi)si göze batacak kadar ahlâkî fesat ve karaktersizlik içindedir. Muzırdır. Son asırda diğer muhtelif kanlarla mütemadi ihtilât neticesinde zahirî bir ıstıfaya uğrayarak Yahudiliğin bünyevî esas karakterini tamamen denecek derecede kaybetmesine rağmen (Yahudiliğin) yılışık hilekâr, zamirini gizler, kuvveti daima alkışlar, altına tapar, yurt sevgisini kovar karakterini olduğu gibi muhafaza etmiş ve hatta bu sahada beşeriyete ıstırap verecek kadar zararlı bir şekilde yeni inkişafıya da mazhar olmuştur.(...) Yahudi terbiyesinde şeref ve haysiyetin yeri yoktur. Trakya Yahudisi harplerin Türk unsuru üzerinde yaptığı tahripkâr tesirleri üzerinde yükselmiş, zenginleşmiş ve kuvvet bulmuştur...”

Bu arada Nihal Atsız, ‘Orhun’ dergisini yayımlamaya başlamıştı. O da aynı düzeyde yazılar kaleme alıyordu. Derginin 1934 yılında çıkan 7. sayısındaki bir paragrafta şunlar deniyordu:

“Yahudi denilen mahlûku dünyada Yahudi’den ve sütü bozuklardan başka hiç kimse sevmez. Çünkü insanlık daima kuvvete, kahramanlığa ve iyiliğe tapındığı hâlde Yahudi zilletin, korkaklığın, kötülüğün ve seciyesizliğin örneği olmuştur. (...) Onlara yapılacak ihtar şudur: Hadlerini bilsinler. Sonra biz kızarsak Almanlar gibi Yahudileri imha etmekle kalmaz, daha ileri giderek onları korkuturuz. Malum ya ataların sözüne göre Yahudi’yi öldürmektense korkutmak yektir.”

Öngören partiyi ve hükümeti kışkırtırken, Atsız da halkı kışkırtıyordu. Ve beklenen/istenilen oldu. Yahudi cemaatinin önde gelen üyelerine ölüm tehditleri içeren mektuplar gelmeye ve halkı Yahudi tüccarları boykot etmeye davet eden

bildiriler dağıtılmaya başlandı.

İlk olaylar 21 Haziran 1934 günü Çanakkale’de patlak verdi. Çanakkale’de Yahudilere yapılan ekonomik boykotun dozu kaçınca fiziki saldırılara dönüştü. Yağma, dayak, ırza geçme, imzasız tehdit mektupları gönderme olayları oldu. Kırklareli’nin valisi bu sırada tatildeydi ve Çanakkale’de olanların aynısı bu şehirde de oldu. Kırklareli’nden kaçan Yahudilerin bir kısmı Edirne’ye varınca olayın ciddiyetini anlayan Edirneli Yahudiler de mallarını mülklerini bırakıp İstanbul’a kaçtılar. Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale, Uzunköprü, Silivri, Babaeski, Lüleburgaz, Çorlu ve Lapseki’de olayların aynı gün içinde başlamasından, bu işin birkaç çapulcunun işi olmadığı anlaşılıyordu.

Bu olaylardan sonra Trakya’daki Yahudi nüfusu azaldı, çoğunluğu İstanbul’a ve bir kısmı da yurtdışına göçtü. Kesin rakam belli olmamakla birlikte Trakya’dan ayrılan Yahudilerin sayısının 13.000 ile 15.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir.⁷¹

‘Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-36’ başlıklı yapıtta⁷² Yahudilerin Trakya’dan yok edilmelerinin belgeleri var. Raporun bir yerindeki şu paragraf çok ilginç:

“2510 ve bunu tadil eden (değiştiren) 2848 sayılı İskân Kanunları, Türkçeden başka dil kullananlar hakkında idari tedbirler alınmasını emretmekte, Vilayetler İdaresi Kanunu’nun 68. maddesi bu hususta salahiyet vermekte olduğundan, bu hükümlere dayanılarak Trakya’da planlı harekâta başlanması düşünülmüş ve hazırlıklar yapılmıştır.”

Trakya’da kim yaşıyordu o tarihlerde? Tabii ki bir azınlık olarak Yahudiler! Aslında o tarihe kadar da çok işler olmuştu. Nazilerin Almanya’da iktidara gelmesi, Türkiye’de de anti-Semitizmi hortlatmış ve ırkçı dergiler ve gazetelerde kışkırtıcı yayımlar almış başını gitmişti.

O dönemde Trakya’da Yahudilere yönelik saldırılar, tehditler arttı ve Yahudilerin önemli bir kısmı Trakya’yı terk etmek zorunda kaldı.

Aslında bu gelişmelerin arkasında bir devlet iradesi bulunuyordu. Mecburi İskân Kanunu adı verilen 2510 Sayılı Kanun’da şunlar yazıyordu: “14 Haziran 1934 tarih ve 2510 Sayılı Mecburi İskan Kanunu’na göre: 1) Türk ırkından olmayanlar, hükümetten yardım istemeseler bile hükümetin göstereceği yerde yurt tutmağa ve hükümetin izni olmadıkça buralarda kalmağa mecburdurlar. 2) Anadili Türkçe olmayanlardan toplu olmak üzere yeniden köy ve mahalle, işçi ve sanatçı kümesi kurulması veya bu gibi kimselerin, bir köyü, bir mahalleyi, bir işi

71 Deniz Kavukcuoglu, “Trakya 1934 ya da Tarihle Yüzleşirken”, Cumhuriyet, 30 Kasım 2011, s. 15.

72 Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936, Yayına hazırlayan: Bülent Varlık, Dipnot Yay., 2010.

veya bir sanatı kendi soydaşlarına inhisar ettirmesi (tekeline alması) yasaktır. 3) Türk ırkından olmayanların köylere ve ayrı mahalle veya küme teşkil etmeyecek şekilde kasaba veya şehirlere iskânı (yerleştirilmesi) mecburidir.”

Bunların yanında bir de Struma utancı var!

Tarih 1942'nin 24 Şubat'ı. İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye büyük bir cinayete ortak oldu. Tabii diliniz gitmezse buna “dram” ya da “felaket” demeniz de mümkün. Ne dersenez deyin, bildiğimiz ve sustuğumuz onlarca cinayetten biriydi o da...

1940'ların başında Romanyalı Yahudiler, tüm Avrupa ülkelerinde de olduğu gibi Nazi tehdidi altındaydı. 46 metre uzunluğundaki insan taşıyan yük gemisi Struma 12 Aralık 1941'de, bu tehditte kaçan 769 Yahudi yolcusu ve mürettebatıyla Köstence'den umuda doğru bir yolculuğa çıktı. İstanbul'a ulaştı. 15 Aralık'ta Sarayburnu açıklarına zorunlu demir attı. Çünkü bu köhne geminin motoru Boğaz'a gelmeden bozulmuştu, römorkörle çekilerek Sarayburnu'na getirildi. Motoru sökülerek Haliç'teki bir atölyeye tamire götürüldü, ama tamir “edilemedi”. Struma'nın rıhtıma yanaşmasına da izin verilmedi.

Struma artık motorsuzdu. Gece gündüz kontrol altında tutuluyordu. Tam 769 insan 72 gün boyunca deniz ortasında açlığa, hastalığa, sefalet ve ölüme hapsedildi. Struma yolcuları, geminin iki tarafına üzerlerinde büyük harflerle “Yahudi Göçmenler” ve “Bizi kurtarın” yazılı beyaz çarşaf lar astılar ama 23 Şubat günü polis Struma'nın etrafını sardı, suya atlamaya çalışanları ateş etmekle tehdit etti ve gemiye asılan çarşaf ları yırttı.

Motorsuz Struma'yı Alemdar römorkörü Karadeniz'e, uluslararası sulara çekti. Çünkü “Güçlü Türkiye” baskılara direnemiyordu. Struma artık açık bir hedefti, fazla da sürmedi batırılması.

İshak Alaton'un, “Ben bu olayı bu cinayeti bire bir yaşadım. Teknenin gelişini hatırlıyorum. Geldiğinden iki - üç gün sonra babam beni aldı. Teknenin etrafında dolaştık tekneye yanaşmamıza izin verilmedi. O, 72 gün boyunca babamın yüklendiği göreve yardımcı olarak her akşam Azapkapı'daki iki fırından ekmek çuvallarını teslim alarak onları mavnalara yüklüyorduk. Struma'nın yanına kadar gelip oradan sarkıtılan halatlara bu ekmek çuvallarını bağlayıp yukarı yolluyorduk. Yukarıdan bize yalvarmaları, yakarmaları, çığılıkları, ‘ Bizi buradan kurtarın’ diye söylenen sözleri hâlâ bugün hatırlıyorum,” diye betimlediği o günlere ilişkin siz bakmayın Prof. Dr. Çetin Yetkin'in, “Struma olayının bütün boyutları ile kavranabilmesi için bu geminin ve yolcularının yazgısı üzerinde söz sahibi olmuş devletlerin, bu dönemde Yahudiler'e karşı nasıl bir tutum içinde bulduklarının bilinmesi bir önkoşuldur.” “Struma'nın batırılmasında Almanya'nın doğrudan bir rolü de bulunmamaktaydı. Geminin ve yolcularının yazgısı, önce İngiltere'nin, sonra Romanya'nın elindeydi. (...) Türkiye, bu Yahudiler'i esenli-

ğe kavuşturmak için elinden gelen bütün çabayı göstermiştir,⁷³ demesine...

Bu “zırvalar”ın gerçekte yakından uzaktan alâkâsı yok! Çünkü yetmiş yıl sonra İstanbul’da Struma kurbanları için anma töreninde bazı konuşmacılar geminin batırılmasını “Ankara’nın emir verdiği bir cinayet”⁷⁴ diye nitelemişlerdi!

Struma, Romanya’daki Nazi zulmünden kaçan sivil Yahudilerle, Boğazlar’dan geçerek Filistin’e gidecekti. Fakat Türkiye, 72 gün süreyle Sarayburnu önlerinde tuttuğu gemiyi tekrar Karadeniz’e çıkardı ve gemi orada torpille batırıldı. 103’ü çocuk olmak üzere 768 Yahudi boğularak öldü! Korkunç bir faciaydı bu. Kurtulan tek kişi, David Stoliar, gemiyi Türkiye’nin batırıldığını tahmin ettiğini söyledi.⁷⁵

Ayrıca İshak Alaton’a göre de, “Bu cinayetin en büyük sorumlusu dönemin kişiliksiz politika izleyen Türkiye Cumhuriyeti hükümeti”ydi!⁷⁶

“Hitler az bile yapmış” diyen Yıldız Tilbe için Akif Beki’nin, “Tilbe haksız mı?”⁷⁷ diyebildiği bugüne gelince...

O bu günde “Hangi dine mensup olursa olsun, vicdan sahibi hiçbir insan, yaşanan ölümler karşısında kayıtsız kalamaz. Ancak sabırlı, itidalli olmalıyız ve şunu bilmeliyiz ki, herkes bizim dostumuz değil, ama herkes düşmanımız da değil,” diyen Mario Levi ile Yahudi aydınlar tehdit edilirken;⁷⁸ ‘Uluslararası Dini

73 Prof. Dr. Çetin Yetkin, Struma/ Bir Dramın İçyüzü, Gürer Yay., genişletilmiş ikinci basım, 2008, s. 13.

74 Hürriyet, 25 Şubat 2012.

75 24 Şubat 1942’de 769 yolcusuyla batan Struma faciasını yaşayan, soğuktan donmak üzereyken Şileli balıkçılar tarafından kurtarılarak misafir edilen felaketin tek tanığı David Stoliar, İsrail devletinin kurulmasına tanıklık ettikten sonra ABD’ye yerleşti. Stoliar, “İlse Lothringer benim nişanlımdı ve Filistin’e ulaştığımız zaman evlenmeyi planlıyorduk. İlse, geminin en alt katında annesi ve üvey babası ile birlikte kalıyordu. Bense güvertenin hemen altındaki katta kalıyordum. Gemi torpidoyla vurulduğunda İlse kurtulamadı,” dedi. (Gökhan Karakaş, “Hitler’in Yanında Olmasına Üzülüm”, Milliyet, 30 Eylül 2012, s. 18).

76 Müge Akgün, “Türkiye Geçmişindeki Cinayetleriyle Yüzleşmeli”, Radikal, 12 Eylül 2012, s. 32-33.

77 Akif Beki, “Yıldız Tilbe Haksız mı?”, Hürriyet, 15 Temmuz 2014, s.21.

78 Türkiyeli Yahudi cemaatinden isimler İsrail’in Gazze’ye yönelik saldırganlığına karşı açıklama yaparak “Yahudi kökenli olduğumuz için değil, insan olduğumuz için İsrail’in saldırganlığına, militarizmine, genişlemeciliğine ve Filistin halkına uyguladığı şiddet politikalarına karşıyız” dediler... Alp Allovi, Cem Behar, Karel Bensusan, Sandy İpeker Çağlıyor, Melih Geron, Metin Damar, Metin Dekohen, Lara Fresko, İlker Geron, Melih Geron, Avi Haligua, Eli Haligua, Roni Margulies, Soli Özel, İrvin Cemil Schick, Reyvan Tuvi imzalı açıklamada, İsrail’in Gazze’ye saldırısının ardından “Yahudi cemaati niye ses çıkarmıyor” sorularının gündeme geldiği anımsatıldı. Açıklamada, Türkiyeli Yahudilerin İsrail’in yaptıklarından sorumlu olduğunu iddia eden bir kampanya bile başlatıldığı belirtilerek “Bu memleketin hiçbir vatandaşı, dünyanın başka yerlerinde gerçekleşen ve gerçekleşmesinde pay sahibi olmadığı olaylar hakkında hesap vermek, yorum yapmak, görüş bildirmek zorunda değildir. Dolayısıyla Yahudi cemaati de hiçbir konuda ses çıkarmaya mecbur değildir,” denildi (“Türkiyeli Yahudilerden Sert Açıklama”, Cumhuriyet, 30 Ağustos 2014, s. 6).

Özgürlükler Raporu, “Türkiye’de Yahudi aleyhtarlığında” artış olduğuna dikkat çekiyordu.

Haksız da değildi... Çünkü İsrail’in Gazze operasyonuna Türkiye’den gösterilen tepkiler sırasında, Türk Musevi cemaatinin büyük tedirginlik yaşadığı, işyerlerine yönelik tehdit ve tacizlerde artış gözlenirken; Yahudi cemaat temsilcileri, “Savaştaymışız gibi gerginiz... Panik ve korku içindeyiz. Anti-Semitik dalgaya karşı hükümetin net bir duruşunu göremiyoruz,” diyorlardı.⁷⁹

Gerçekten de Edirne Valisi Dursun Ali Şahin’in, İsrail’in Mescid-i Aksa’ya yönelik saldırılarını kastederek, “Eşkiya kılıklı insanlar Müslümanları katlederken, biz sinagoglarını yapıyoruz,” deyip; Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2010’dan beri 3 milyon 700 bin liraya restorasyonu yapılan ve daha önce Kültür Merkezi’nin yanı sıra dini düğün törenlerinde de kullanılabileceği açıklanan büyük sinagogun sadece “müze” olarak kullanılmasına karar verdiklerini belirtip, “İçimde büyük bir kinle söylüyorum bunu. Biz de onların mezarlıkların etrafını temizliyor, projelerini kurula gönderiyoruz” diye eklediği anti-Semit atmosferde vali, Türkiye Hahambaşılığı’ndan, Türk Musevi Cemaati’nden ve genel kamuoyundan gelen tepkiler sonucu ve muhtemelen “yüksek yerlerden” de kulağı çekilince geri adım atmak, suçüstü yakalanan bütün devletlülolar gibi “sözlerim yanlış anlaşıldı/saptırıldı” te’viline başvurmak zorunda kaldı.

Sorun bu değil... Sorun, Türkiye’nin, Siyonist İsrail devletinin işlediği suçlar için Türkiyeli Yahudileri cezalandırmayı düşünecek kertede nefret suçuna yatkın yöneticiler, bürokratlar tarafından yönetilmekte olduğu gerçeği.

Bu “münferit” bir olay değil... Bugün Cumhurbaşkanlığı mevkiini işgal eden kişinin, Başbakanlığı sırasında “Ermenistan başka ülkelerin parlamentolarından soykırım kararı geçirmeye çalışırsa biz de Türkiye’deki kaçak Ermenileri geri göndeririz,” dediği hatırlardadır.

Bunlar “nefret söylemi”nin bu ülkenin bütün yönetim kademelerinde işlerlikte olduğunu gösteren “lapsus”lardır. Söz konusu olan “gayrimüslimler” olduğunda sık sık su yüzüne vuran bir lapsus... Kırımlardan, mübadelelerden, sürgünlerden artakalan gayrimüslimlerin bu ülkede, en iyi olasılıkla, “hadlerini bilmeleri”, “düşük profilde yaşamaları” ve “millet-i sadıka gibi davranmaları” koşuluyla “hoşgörü gösterilen” unsurlar olarak gören bir “büyük devlet” kompleksidir...

Yahudiler de, ötekileştirilenler de bundan çok çekti ve çekiyor hâlâ...

79 Utku Çakırözer, “Museviler: Panikteyiz”, Cumhuriyet, 8 Ağustos 2014, s. 6.

DERSİM TERTELESİ

Dersimliler yaşadıkları soykırımı, ‘Tertele/ Yıkım, Deprem’ diye betimlerler. Tertele’nin sembolik başlangıç tarihi 4 Mayıs 1937 Bakanlar Kurulu kararıdır. Ne kadar insanın katledildiği kesin olarak bilinmese de resmî rakamlar 13 bin civarında. Ama 70 bin rakamını verenler de var. Erdoğan ise, 50.000 rakamını dillendirmiştir.

1937-1938 Dersim, Karadeniz bölgesindeki Rum nüfusun 1921-1922’de imha edilmesinden sonra (Pontus soykırımı) Cumhuriyet tarihinin en sistemli kitlesel imha hareketiyken; Tertele’yi en iyi Cemal Süreya’nın, “Bizi kamyona doldurdular./ Tüfekli iki erin nezaretinde./ Sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular./ Günlerce yolculuktan sonra bir köye attılar./ Tarih öncesi köpekler havlıyordu,” dizeleri anlatır.

Dersim soykırımının habercisi, 1935 Şark Islahat Planı’ydı. Dönemin başbakanı İsmet İnönü, Dersim için hazırlanan Islahat planını açıklarken şöyle diyor: “Dersim’e yol, köprü, okul, kışla yapılacak, askerlik ve vergi işleri düzene sokulacak, ağalık, şeyhlik kökünden kaldırılacak, zorbalara malları devlete geçecek, Dersim’i haydut yatağı durumuna getirenler batı illerine nakledilecek, Dersim tamamen boşaltılacak.”

Etnik temizlik amacını taşıyan bu çalışmadan önce, İsmet İnönü başka bir konuşmasında da şunları söylüyordu: “Milliyetçilik bizi birleştiren tek şeydir. Diğer unsurlar, çoğunluğu oluşturan Türkler karşısında bir güce sahip değildir. Görevimiz, Türk vatani içinde bulunanları vakit geçirmeden Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edenleri kesip atacağız. Vatana hizmet edeceklerde arayacağımız nitelik, her şeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır.”

Devlet zihniyeti ve 1915 Soykırımı’ndan miras kalan anlayış, tam da İsmet İnönü’nün söylemlerinde anlamını buluyordu. 1938’de devlet Dersim’de çok büyük bir suç işledi.

Söz konusu suça dair, “Bu yapılan, zaman-mekân ilişkisini koparmaktır, bilim dışıdır. Tarih böyle okunamaz,” türünden ucuz mazeretlerin, Onur Öymen’in, “Yaptığınız anakronizmdir. Mussolini’nin dünyasının hüküm sürdüğü 1937 Dersim’inde başka türlü mümkün değildir,” saptamalarıyla örtüştüğünün altını özenle çizmeden geçmemek gerek.

“Tarih ve şartların gereği” denilen şey, geçmişin günahlarını normalleştiremeyeceği gibi “olgunlaşmayan tarihsel şartların da” bugünü belirlemesine itiraz etmek gerekiyor.⁸⁰ Hem de o tarihlerde Malatya Emniyet Müdürü olan İhsan Sabri Çağlayangil’in anılarında, “Seyit Rıza’yı meydana çıkardık. Etrafta hiç kimse yoktu. Ama Seyit Rıza meydan insan doluymuş gibi sessizliğe ve boşluğa

80 Murat Utkucu, “Dersim’i Makulleştirmek”, Radikal İki, 29 Kasım 2009, s. 6.

bağırды: ‘Evladı Kerbalayık. Bihatayık. Ayıptır. Zulümdür. Cinayettir’ dedi. Benim tüylerim diken diken oldu. Bu yaşlı adam rap rap yürüdü, Çingene’yi itti, ipi boynuna geçirdi, sandalyeye ayağıyla tekme vurdu ve kendini astı. Gömüleceği yer türbe olmasın diye cenazesi de yakıldı,” satırlarını “es” geçmeden!

Tertele konusunda egemen(ler)in “Neden”ine gelince:

1932’de 100 adet bastırılıp sadece ilgililere verilen Jandarma Umum Komutanlığı’nın gizli Dersim Raporu’nda (kısaca JUK Dersim) şöyle denilir: “Ermenilik (...) hiçbir zaman Dersim umum nüfusunun yüzde 20’sini aşmamıştır. Harbi Umumiden sonra ise izlerini bırakarak ölmüştür. Asur ve Araplık hiç bir iz bırakmamıştır. Türkler çocuklarını ve adlarını, Farisiler ise dillerini ve seyitleri ile beraber Şifliklerini pek feci surette bırakmışlardır. (...) Osmanlı Devletinin Dersimlilerle mücadeleye başladığı tarihten itibaren Dersim daha geniş adımlarla Kürtlüğe doğru ilerlemeye başlamıştır. (...) Cumhuriyet dili ile yüzde 70, hissi ile yüzde 20 Kürtleşmiş bir Dersimle karşılaşmıştır.”

Yazar bölümü şöyle bitirir: “Dersimi şu suretle mütalaa ettikten sonra kaybolmak üzere bulunan ve kanında Türk kanı ekseriyeti olan büyük bir halk kütlelerini geriye, yani millî varlığına doğru çevirmek için hemen ıslahata ve tedbirler almağa başlamak lazım geldiği kanaatine varılır.” (s. 29-49)

Kitapçığın bundan sonraki bölümlerinde yer alan Mülkiye Müfettişi Hamdi Bey, 1926 tarihli raporunda “Dersim giderek Kürtleşiyor”, “Dersim Kürtlük temayülü ile bulaşmış tehlikesi bir çibandır,” der.⁸¹

Devamla: E. Kur. Albay Reşat Hallı’ya yazdırılan ‘Türkiye Cumhuriyeti’nde Ayaklanmalar’da Dersim olayının adı: “Tunceli (Dersim) Te’cip Harekâtı 1937-1938.”⁸² Te’cip, “edep” kökünden: “terbiye verme”...

Peki, niye “isyan” diye takdim ediliyor? Çünkü aşağıda anlatacağım büyük-lükteki bir katliamı başka türlü izah edemezsiniz. Öyleyse, isyan yok da ne var? Çok “farklı” olan insanlara Türk ulus-devletinin tahammül edememesi var: Halkı Zaza, dili Dimilî, dini Alevî. 1915’te 20.000 Ermeni’yi katliamdan kurtardıkları hâlâ dillerde. Ama Cumhuriyet’le bir sorunları yok. 1926’da Ankara’daki buluşmaya tüm aşiret liderleri katılmış. 1936’da 9.000 küsur silah teslim etmişler. Hepsinin kafasında foter şapka.

Bugün “isyan” deyip çıktıklarımızın birçoğu daha, o günlerin Genelkurmay terminolojisinde isyan/ ayaklanma diye geçmiyor. Mesela, yine aynı resmî kitap-tan: “Raçkotan ve Raman Te’cip Harekâtı (9-12 Ağustos 1925)”, “Bicar Tenkil Harekâtı (7 Ekim-17 Kasım 1927)”, “Savur Tenkil Harekâtı (26 Mayıs-09 Haziran 1930)”. Bunların hepsi asayiş hadiseleri...

81 Ayşe Hür, “1930’lar Türkiye’inde Dersimli Kimdir?”, Radikal, 23 Kasım 2014... <http://www.ozgurmedya.org/193lar-turkiyesinde-dersimli-kimdir-ayse-hur-10447.html>

82 Reşat Hallı, Türkiye Cumhuriyeti’nde Ayaklanmalar, Kaynak Yay., 1992, s. 153-319.

Sebepleri muhtelif. Fakr-u zaruret yüzünden eşkıyalıktan başlıyor, “belden aşağı”ya kadar iniyor. Mesela Korg. Cemal Madanoğlu, hatıralarında anlatıyor: Vergi toplamak için askerlerin desteğinde bir heyet Sason’a gidiyor. Tatari Batik ismindeki bir ağanın evine konuk oluyor. Ertesi sabah herkes çıkmışken yüzbaşı evin gelinine “yaklaşmak” istiyor, gelin feryadı basıyor, yüzbaşı havaya ateş ederek askerinin bulunduğu tepeye doğru kaçıyor, köylüler heyetteki diğer memurları öldürüyor. Yüzbaşı rapor ediyor. Harekât emri çıkıyor. Ve oluyor sana, bu resmî kitaptaki 16 “isyan” arasında 4. sırada geçen “Sason Ayaklanmaları”ndan biri...⁸³

Devlet diyor: Dersim olayı, bırakın isyanı, asayiş olayı bile değil. Aralık 1936’daki “Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları”ndan okuyoruz: “1934-36 yıllarına ait istatistikler üzerinde yapılan tetkikler, umumi müfettişlik bölgelelerinde olguların [olayların] gittikçe azaldığını, hatta bazı yerlerde asayiş istatistiklerinin 1936 sütunlarının rakamsız hâle gelmiye başladığını... göstermiştir”; “Tunceli mıntıkası: Şükranla arz ederim ki asayiş noktasından yüzde 99 salah bulmuştur.”⁸⁴ İşte “Tenkil” ve “Te’dip” harekâtı!⁸⁵

Te’dip, tenkil, tehcir... Bu Osmanlıca sözcükler, Kürt tarihinin 3 T’sidir. Cumhuriyet dönemi Kürt isyanlarıyla ilgili tüm resmi belgelerde geçen bu terimlerin Osmanlıca sözlükteki anlamları şöyledir: Te’dip, “Terbiye etmek. Haddini bildirmek”. Tenkil, “Tepelemek, sindirmek. Başkalarına ders ve ibret olacak şekilde cezalandırmak.” Tehcir, “Yurdundan çıkarmak, hicret ettirmek, sürmek”...

Kemalist iktidarın “Dersim’in Islahı” olarak tanımladığı te’dip, tenkil ve tehcir harekâtıyla ilgili olarak aslı sorulursa, Genelkurmay Başkanının mütalaa-ları arasında yer alan 1930 tarihli aşağıdaki satırlar da, Kürtlere ilişkin bu genel politikanın Dersim’e uyarlanmış hâliydi:

İmha: “Dersimli okşanmakla kazanılmaz. Müsellâh (silahlı) kuvvetin müdahalesi Dersimliye daha çok tesir yapar ve ıslahın esasını teşkil eder.”

Asimilasyon: “Dersim evvelâ koloni (sömürge) gibi nazarı itibara alınmalı; Türk camiası içinde Kürtlük eritilmeli, ondan sonra ve tedricen (kademeli olarak) öz Türk hukukuna mazhar kılınmalıdır.”

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın 1931 Kasımı’nda hazırladığı raporda da ayrıntılı bir imha planının yanı sıra asimilasyona ilişkin şu vurgular vardı: “Dersim’de açılacak mekteplerle istikbalin Dersimlilerini bugünkünden daha medeni yumuşak hâle getirmek ve Türklüğe yaklaştırmak ve kendilerinin aslen Türk olduklarını öğretmek lazımdır. Mektepler vasıtası ile Türk lisanı Dersim’de temin edilmelidir.”⁸⁶

83 Cemal Madanoğlu, Anılar 1911-1953, Evrim Yay., tarihsiz, s. 150-151 ve 211-225.

84 Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936, Yayına hazırlayan: Bülent Varlık, Dipnot Yay., 2010, s. 71-180.

85 Baskın Oran, “Dersim’in Öğrettikleri”, Radikal İki, 27 Kasım 2011, s. 4-5.

86 Faik Bulut, Dersim Raporları, Evrensel Yay., 2005, s. 237-257.

SOYKIRIM TANIKLIKLARI

Süleyman Demirel hükümetlerinin ünlü Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'le emekli olduktan sonra, 1986'da yapılan bir röportajda "Ordu gaz kullandı" vurgusuyla ekliyor:

"Tercümana Kürtçe anlattı. Tercüman bize tercüme etti. [Kürt adam şöyle dedi] 'Beyanatınız bizi uygulandı. Vereceğiniz isimler üzerinde inceleme yaptık. Üç tanesi hariç bunları size teslim etmeye karar verdik.' Abdullah Paşa bu üç tanenin kim olduğunu sordu. İçlerinden biri bu kadın. Bir tane de başka adam var. Abdullah Paşa bu üç kişinin istisna edilmesine razı olamayacaklarını, bu üç kişinin de teslimi gerektiğini kabul ettiklerini beyan etti ve bu üç kişinin istisnasının sebebini sordu. Kürt büyük bir samimiyetle dedi ki: 'Bir adamın bir kocası olur dedi. Siz bir hareket yapıyorsunuz. Bu hareket gelir geçer. Buraları yine Kürt ağalarına kalır. O zamanlar bize zulüm ederler. Bizi kurtaramazsınız siz. Siz bütün Dersim'e hâkim olsanız, oraya devlet otoritesi girse zaten biz ağaya kul olmalıyız. Ama siz yoksunuz, bizim daimi muhatabımız ağa olduğu için ve kudret de onda olduğu için ve bunlar da şeyh olduğu için, din büyükleri olduğu için, size değil onlara itaate, sizin değil onların söylediğini yapmaya mecburuz.' Abdullah Paşa, şimdiye kadar bu işin böyle olduğunu, fakat hükümetin bundan sonra kararlı olduğunu, Dersim'i de yurdun öbür parçaları gibi hükümetin otoritesinin cari olduğu ve hükümetin üstünde tek bir otoritenin bulunmadığı yer yapmakta kararlı olduğunu, ağaların lafına kapılmamasını, meseleyi tekrar tezekkür etmelerini söyledi. Bunlar kabul etmediler. Sonra biz geri döndük. Yani meclise. Neticeyi söylüyorum. Bunlar kabul etmediler. Mağaralara iltica etmişlerdi. Ordu zehirli gaz kullandı. Mağaraların kapısının içinden. Bunları fare gibi zehirledi. Yediden yetmişe o Dersim Kürtlerini kestiler. Kanlı bir hareket oldu. Dersim davası da bitti. Hükümet otoritesi de köye ve Dersim'e girdi. Dersim böyle bitti. Bugün Dersim'e rahatça gidebilirsiniz. Jandarma da gider siz de gidirsiniz. Yalnız son zamanlarda bilhassa sınırlarda dış tesirlerden Kürtlerin bağımsızlık hareketi başladı. Kürtlerin bir bölümü Türkiye'de, bir bölümü İran'da..." (Kayıt burada bitiyor).⁸⁷

Dersim olayları sırasında bölgede, 4. Umum Müfettişliği'nde askeri istihbarat toplamak üzere 7 yıl görev yapan emekli emniyet amiri Mehmet Ali Doğaner, 1936'da başlayıp 4 yıl süren olayların bastırılması sürecinde yaşananları şu sözlerle özetledi:

"Kadın, çoluk çocuk ölmüştür. Öyle öldürme de değil, kurşuna dizdiler. Yalan söyleyecek hâlimiz yok. Miktarını veremem. Kaçanlar, kurtulanlar kurtuldu. Bir kısmı, Konya, Kayseri gibi Orta Anadolu'nun köylerine sürgün edildi... Dersim'e giden subaylar 'hayvan herifler', tevkif etmeye gitmemişler, ceplerini doldurmaya gitmişler. Aşiret reislerinden almışlar paralarını, dönmüş gelmişler."

Doğaner, Dersim hakkında bundan başka bilgi veremeyeceğini ifade ederek "Anlatamam, çünkü çekinirim, korkarım." diyor.⁸⁸

Erzurumlu bir hacı olan Mehmet Ali Çiftçi, Dersim Katliamı'nda yer alan askerlerden biri. İlk hatırladığı yüzbaşının kendilerine Dersim hakkında söyledikleri: "Yüzbaşı geçti ortaya. Dedi, 'Arkadaşlar biliyor musunuz, biz nereye gidiyoruz. İçimizde bir çıban var. O çıbanı paylamaya gidiyoruz. Onlar da bütün Kızılbaşdır' dedi."

87 Ayşe Hür, "1937-1938'de Dersim'de Neler Oldu?", Taraf, 16 Kasım 2008.

88 Muzaffer Salcıoğlu, "Halkı Çoluk Çocuk Demeden Kurşuna Dizdiler", Zaman, 23 Nisan 2012, s. 5.

İnsanların topluca öldürüldüğü anlara dair ise şunları söylüyor Çiftçi: “Köylere çıktık. Tüfeğini teslim etmemiş, devlete teslim olmamış, onları evlerinden çıkartıyoruz; önümüze katıyoruz. 37 kişi topladık. Önümüze kattık. Kutuderesi derler, bir büyük bir dere. Makineli tüfekler yerleşmiş orada. Bizi geriye aldılar, ateş emir verdiler. 37 kişi bir salavat çekti ki, dağ taş inledi... Onları oturtuyorlardı birarada. Makine tüfekleri gır gır baştan çıkıyor. Bütün kırıyorlardı.”

Haşim Özçelik, Malatya'nın Arguvan İlçesi'nden. Dersim Katliamı'na ilişkin hiçbir pişmanlığının olmadığını kendi ifadeleriyle anlatıyor: “Harbe gideceğiz dediler. Harbe gidiyoruz, ne için gidiyoruz? Adam vurmaya. Ne kadar adam vurduk biliyor musun? Adam kalmadı, öldü Dersim'de. Çok öldü. Ölenin sayısını mı bileceğim? Ne üzüntü duyam ölenlerden dolayı. Öldürmeye gidiyoruz, üzüntü mü duyacağız?”

Yozgat Sorgunlu Alevî bir asker olan Haydar Yıldırım, katliamı ağlayarak anımsayanlardan: “Onların yaptığı iş acı, cin biberi gibi. İnsanlığa yakışmıyor. O zamanın yarasını açma.” Yıldırım, alay kumandanının benzetmesini ise dün gibi hatırlıyor: “Bir alay kumandanımız geldi, Konya'dan. Dedi ki, ‘Arkadaşlar dünyada dört hain var: Biri fare, biri kurt, biri domuz, biri Kürt. Bunun dördü de hain.’ O adamdan duydum. 500-600 kişi ağır makineli tüfeklerle öldürdüler, Harçık ırmağına atıldılar. Harçık Irmağı'nın 500 metre aşağısı kıpkırmızı aktı.”⁸⁹

Abdullah Çiftçi, Dersim İsyanı'nda görevli askerdir. Tam 69 yıl sonra 112 yaşına geldiğinde suskunluğunu bozdu ve yaşadıklarını anlattı. Bir hafta sonra da yaşamını yitirdi. 112 yaşındaki Urfa Birecik'li Abdullah Çiftçi son nefesini verdi. Çiftçi, 1938-1939 yılları arasında Dersim Hozat Piyade Birliği 2. Tabur'da erdi. İsyanın en acımasız bastırıldığı dönemde, isyana kaynaklık eden en stratejik bölgede emir kulu olarak görev yaptı. İsyanda yaşadıklarını ölümünden sadece bir hafta önce 69 yıl sonra 112 yaşına geldiğinde anlattı ve anlatımlarının kameraya kaydedilmesini istedi.

Çiftçi katliamda yaşadıklarını anlattıktan bir hafta sonra, 3 Ocak 2007 tarihinde yaşamını yitirdi. Çiftçi, kamera kaydında Hozat'taki ilk günlerini şöyle anlatıyor: “Operasyonlar günlerce sürerdi. Köylere gittiğimizde köyün yetişkin erkekleri kaçardı. Sadece çocuklar ve kızlar kalırdı köylerde. Ambarlarını, ahırlarını ateşe veriyorduk. Sonra onların çocuklarını, kızlarını, kadınlarını hepsini ağır makineli silahların önlerine verip öldürüyorduk. Kanları sel gibi akıyordu. Kimseyi dinlemiyorduk. Tuttuk mu bırakmazlardı, öldürürlerdi.

Allah kimseye göstermesin gördüklerimi. Müslüman Müslüman'ı vuruyordu. Çocuklar birbirlerine sarılırlardı. Candı, ne yaparsın. Sonra çığlıkları gökyüzüne yükselirdi. Kanları sel olup akardı. Hâlâ o çığlıklar kulaklarımda, bir türlü gitmiyor...

Gördüklerim söylenmez... Söyleyemem. Ama ben gördüm, yaşadım. Geçen yıllarda hocaya gittim. Hocaya olayları anlattım. Yalnız dedim ki namlumu kimseye çevirmedim. Onları vururken zorlanıyorduk. Ama elimizden bir şey gelmiyordu. Ne yapabiliriz ki. Ben rahatsız olsam ne yapabiliriz ki. Askerim ben. Köyleri hep yaktık yıktık. Bir kişi dahi sağ bırakmadık. Yaktığımız köy sayısı 10 kadardı. Hatırladığım köy isimleri Karaoğlan, Ayvacık, Qazi köyleriydi. Hâlâ Dersim'e giden askerlere soruyorum oraları. Hâlâ o köyler yıkılmış...”⁹⁰

89 Müjgan Halis, “Askerlerin Dilinden Dersim Katliamı”, Taraf, 2 Aralık 2013, s. 13.

90 Cengiz Kapmaz, “69 Yıl Sonra Konuştu”, Gündem, 20 Ocak 2007.

Harekâta Türkiye devletinin askerî olarak katılan Haydar Dede şunları söylüyor: “Bir alay komutanımız geldi, Konya’dan. Dedi ki; ‘Arkadaşlar, vatandaşlar; dünyada dört hain vardır’ dedi. ‘Biliyor musunuz?’ Biz nereden bilelim dört haini. ‘Bak’ dedi. ‘Biri fani (veya vali), biri kurt, biri domuz, biri de Kürt’ dedi. Bu dördünü de aynı anda söyledi.”

“Adamları vurduk, vurdular. Şimdi şöyle kol kola taktılar. Şöyle kol kola taktılar beş yüz, alt yüz kişiyi ağır makineli tüfeklerle şöyle öldürdüler. Harçık ırmağına koydular, ırmak kıpkırmızı aktı. Yalnız bir kadın kendisini suya attı, kaçtı kurtuldu... Bomba atıp içeri girdiler. Yetmiş üç kişiyi içerden çıkardılar, yedisi erkekmiş. Gerisi kadın ve çocuk.”

101 yaşındaki Eskeri Akyol, harekâta katılmak için Amed’den Dersim’e bir haftada yürüyerek gittiklerini belirterek, “Gittikten sonra bizi Ali Boğazı’na verdiler. Gittiğimizde askerler evleri yakıyordu. Ulaştıkları tüm evleri yakıyorlardı...” diyor.

Askerlerin, girmekten korktukları mağaralara “Girin” talimatı almaları üzerine mağaraları ateşe verdiklerini belirten Akyol, şöyle devam ediyor: “Bombaları atmak zorundaydık mağaralara. Sonra gidip baktığımızda öyle çoğu yaşlı benim gibi. Getirip üst üste yığıyordu askerler ve üzerlerine gazyağı döküp ateşliyorlardı... Öyle canlı canlı... “Çok öldürüldüler! Askerlerden de, ahaliden de çok insan öldürüldü. Yukarı Kutu deresinde ceset kokusundan durulamıyordu. İnsanları öldürüp atmışlardı. Öylesine felaket görülmemiştir. Askerler Allah’ın emrine karşı geliyorlardı ha...”⁹¹

Dünya Ana, 1997 yılında hayatını kaybetmeden önce 38’e dair yaşadıklarını kaydeden Metin Kahraman’ın kendisine uzattığı mikrofonu şunları söylemişti:

“Biz cenneti de gördük cehennemi de... Daha dün gibi aklımda çocukluğum. Yedigimiz ekme de içtiğimiz su da tertemizdi. Havada gül kokusu vardı o zamanlar. Ne zaman ki terk etti bizi peygamberleri başka olsa da o güzel insanlar... Ne zaman ki çocuklar süngülandı ve ben kör olası gözlerimle gördüm... Ne zaman ki sürüldük o diyar-û jar ülkesinden, dilini bilmediğimiz bu yaban ellere... İşte o zaman başladı bizim için cehennem. Şimdi bu yanısı İstanbul’da beton duvarlar arasında kimse duymaz sesimi. Bazen çıkıyorum şu Kartal’ın tepesine, geceleri ayla konuşuyorum. Ne yapayım ki? Soruyorum ona: Ey asme! Nereye gidiyor bu dünya?”⁹²

Mehmet Söylemez: “38 üzerimize çöktü. Ne kız kaldı, ne erkek. Munzur’un üzeri ceset doluydu. (...) Komutan sordu: “Sen hangi aşiretensin?” Önce şaşakaldım, “Kureyşanhyım.” dedim. “Kureyşanular nereden gelmiştir?” dedi. Durdum, “Mekke, Medine’den.” dedim. “Siz Türksünüz!” dedi. “Gelmişsiniz bu dağa, Kürtlerin içine, onlardan evlenmişsiniz.”

Hüseyin Güray: “Biz yol vergisi veriyorduk. Veremeyenler 12 gün yol inşaatlarında çalışıyorlardı... Biz dedik ki; karakol gelmiş, devlet gelmiş, bize yol yapar, çocuklarımıza okul yapar, bize yardım eder, dedik. Devlet gelir gelmez bizim namusumuza, malımıza, canımıza kastetti.”

Hatice Demircioğlu: “38 yılında dört yaşında bir çocuktum. Gevrek’te yaşıyorduk. Teyyareler geldi, bizi bombaladılar. Köyden çıkmak zorunda kaldık. Mağaraya gir-

91 “Dersim Katliamı’nda Yer Alan Askerler Konuştu”, Marksist.org, 3 Mayıs 2011.

92 Cafer Solgun, “Dersim Hâlâ Kaniyor”, Taraf, 10 Kasım 2014... <http://www.taraf.com.tr/yazilar/cafer-solgun/dersim-hala-kaniyor/31278/>

dik. Mağaranın kapısına çıktım, boynuma iki şarapnel parçası isabet etti.”

Hüseyin Çetinkaya: “28 çift kanatlı uçak aşiretlerin bulunduğu bölgenin üst tarafından çıktılar. Köyleri bombaladılar. Evleri harabeye çevirip aşağı doğru uçtular. (...) Laç deresinde vurulmuştu kadın. Asker gitmiş ki çocuk etrafında dolaşiyor. Gidip annesinin memesini emiyor. Sonra geri dönüp kumda oynuyor. Askerlerin başındaki subay: “Yazıktır, karışmayın, zaten kendi hâlinde ölür” diyor. “Annesi ölmüş, o kendi hâlinde ölür” diyor, karışmayın. Karışmamışlar, o subay orada karışmamış. Biz biraz uzaklaşınca askerin biri çocuğu süngüleyip nehre fırlattı.”

Hüseyin Gül: “Bizi nehrin kenarına oturtular. İki erkek vardı sadece. Onları arkada öldürdüler. Dokuz on tane jandarma vardı. Mitralyözü kurdular. Ondan sonrasını bilemedik. Kıyamet koptu.”

Hıdır Albayrak: “Bizi sürgün edip Elaziz’e götürdüler. Berberde sakalımızı kesip hammama soktular. Kayseri’de trenden indirip istasyonda resmimizi çektiler. Elli evdik. Tabii bizi orada dağıttılar...”⁹³

Besime Arı 1950 doğumlu. Ailesiyle birlikte Almanya’da yaşıyor. Dersim katliamında isyanın elebaşısı olduğu iddiasıyla idam edilen dedesi Seyit Rıza’nın nereye gömüldüğünü öğrenmek için dilekçe vermişti.

Besime Arı kesik kesik yaşadıkları travmayı anlattı: “Acıyla doğduk. Acıyla yaşadık. Annem Leyla 7 yaşındaymış ailemiz tümüyle katledildiğinde. Annem annesinin kucağındaymış. Bütün aileyi süngülemişler. Annem de yaralanmış. Öldü diye bir kenara bırakmışlar. Orada bir tek annem hayatta kalmış. Dayılarımı teyzelerimi öldürmüşler. Bir dayımı da dedemle beraber asmışlar. Bizim aileden tam 35 kişi öldürülmüş. Annem askerler gittikten sonra ayağa kalkmış başka bir köyde yaşayan ablasının yanına ulaşabilmiş.”

“Bu katliam derenin kenarında gerçekleştirilmiş. Cesetler yerde yatarken ya askerler, ya da çevreden gelen birtakım insanlar, kadınları bir çukura, erkekleri bir başka çukura doldurup üstlerine toprak atmışlar. Aslında kimsenin mezarı belli değil. Zaten bir kısım insanları da uçurumdan aşağı atmışlar.”

“Annem bunları sürekli anlatırdı. Anlatırken ağlardı. Dedemin yakın adamlarından birisi, onunla mağarada saklanan ve idamdan kurtulan bir yakınımız vardı. Her şeyi görmüştü. Annem ona ‘Babamı anlat’ derdi. Nasıl idama gittiğini, idama giderken neler söylediğini, mağarada, dağlarda nasıl yaşadığını, son günlerini sorardı. O adam annemin abisinin kafasının kesildiğini söylerdi. Onlara nasıl işkence yapıldığını anlatırdı. Annem bunları dinler ve ağıt yakardı. Biz çocukları da ona bakar ağlardık...”⁹⁴

Dersim katliamında, henüz yedi yaşındayken yakınlarının çoğunu kaybeden Sultan Kulualp: “O gün beş kardeş davara gittik. Annem, babam dağa gitmiş ekin biçiyorlardı. Atlı askerler geldi. Ağabeyimle taşların arasına girdik; korktuk. Ağabeyim biraz Türkçe biliyordu. Sordu: ‘Anneniz babanız var mı? Tabancası var mı?’ İnkâr ettik dedi, ‘nereye gidiyorsunuz?’ dedik, davara. Babam çok değerli insandı. Çukur ağaları vardı o zaman. Onların çocukları vardı, hanımları vardı. İnsan kıyamıyor.

93 Dersim Katliamını Yaşayan Tanıklar Anlatıyor, Çayan Demirel ve ekibinin hazırladığı “Dersim Belgeseli” adlı çalışmadan alıntılanmıştır.

94 Oral Çalışlar, “Seyit Rıza’nın Torunu Besime Arı”, Radikal, 21 Kasım 2009, s. 13.

Sonra Demenanlar, Haydaranlar... Aşiret yani. Onları getirdiler. Bizim köyün üstünde, azıcık yukarıda. Gece ağır makineyle öldürdüler. Biz içerde ağladık. Bunu hiç unutmuyorum. Sabah oldu. Babam gitti, kazmayla yer eştı, ölüleri çukura döktüler.” Çok geçmedi, sıra Kulualp’ın ailesine de gelmişti. İçişleri Bakanlığı’na göre, tarih; 19 Ağustos 1938’ di: “Babamı kelepçelediler. Dediler ki, ‘bunlar kimin çocukları?’ Dedi, ‘komşumun.’ Benle ağabeyimi inkâr etti. Beser ile Elif’i götürdüler. Çukur köyüne götürdüler, biraz bizden uzak. Çukuş ağalarını da götürdüler. Olduğu gibi, hepsini çoluğuyla çocuğuyla. Belki 500 kişi vardı. Babam, annem, nenem.... Babamın kardaşları dediler ki, ‘gece bakalım Mazgirt Dağı’na, kardeşimiz vurulmuş mu, vurulmamış mı?’ Gittiler ki, vurmuşlar. Kalabalığı üst üste atmışlar. Babamı yeleğinden tanımışlar. Anamı görmüşler. Kardeşlerimi görmemişler. Hiç unutmamışım.” Amcaları, kıyımdan sonra Sultan Kulualp’ı Elazığ Yatılı Bölge Okulu’na gönderdi. Bir gün Kulualp’ın okulunu Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ziyaret etti: “Beni aldı koltuğunun altına, sevdi. ‘Annen baban var mıdır’, dedi. ‘Yok, 38’de vurdular,’ dedim. Bir şey demedi. Hiç unutmuyorum...”⁹⁵

Mehmet Yıldız tarafından yazılan ‘Dersim’in Etno-Kültürel Kimliği ve 1937-1938 Tertelesi’ başlıklı yapıt, “Dersim Katliamı”nda yaşanan vahşeti gözler önüne serdi. Dönemin tanıklarından Salman Yeşildağ, 74 yıl sonra kendisine gösterilen fotoğraftaki herkesin aynı karede yer alan askerler tarafından katledildiğini, içlerinden birinin de kendi kız kardeşi Xatun olduğunu söyledi.

Yaşar Kaya, kitabın önsözünde “Bir Fotoğrafın Tanıklığı” adlı bölümü şu sözlerle anlatıyor: “Kapaktaki fotoğrafta görülen Dersimliler, 1938 yılında Koo Sıpe/Hopike mevkiinde topluca katledildiler. O zamanlar küçük bir çocuk olan Salman Yeşildağ bu katliamdan kurtuldu. Tanığın anlatımına göre Ağustos 1938’de asker, Xeçe, Oxe, Sırce, Galvosu, Pax ve diğer çevre köylerden yüzlerce sivil topluyarak Koo Sıpe/Hopike mevkiine getirdi. Kadın ve çocukları erkeklerden ayırarak iki ayrı kafiye oluşturdu. Kadınları ve çocukları tepenin arka tarafına götürdüler.

Salman Yeşildağ’ın babası oğluna “Git Hozatlı çerçinin arkasında otur, çerçinin oğlu olduğunu söyle” diyor. Salman Yeşildağ, babasının söylediğini yapıyor. Hozatlı çerçi, “evet, bu çocuk benim oğlumdur” dediği için Salman Yeşildağ öldürülmekten kurtuluyor.

Bir süre sonra erkek kafiyesi ağır makinelerle taramak suretiyle öldürülüyor. Kadın ve çocukların bulunduğu kafiye de aynı anda yani bu fotoğrafın çekilmesinden hemen sonra fotoğrafta görülen askerler tarafından topluca kurşuna diziliyor. Kurşuna dizilen insanlar, tüm kurbanların öldüğünden emin olmak için askerler tarafından tek tek kontrol ediliyor. Can çekişen yaralıları süngülenerek öldürülüyor. Kadınların üzerinde bulunan altın ve değerli ziynet eşyalarına el koyuluyor. Ölümler günlerce güneşte çürümeye terk ediliyor. Bazı şahıslar akrabalarının cesetlerini aile mezarlığına taşıyarak defnediyorlar. Cesetleri bir kısmı da kurda kuşa yem oluyor.⁹⁶

Dersim’de, mutlak devlet hâkimiyetini sağlamak için ordu tarafından 1936 yılında

95 İsmail Saymaz, “Dersim Katliamından Kurtuldu, 72 Yıldır Kardeşini Arıyor”, Radikal, 14 Mart 2010, s. 9.

96 “... ‘Dersim Katliamı’ndaki O Fotoğrafın Sırrı Ortaya Çıktı”, Milliyet, 24 Aralık 2014... <http://www.milliyet.com.tr/-dersim-katliami-ndaki-o-gundem-1989131/>

harekât düzenlendi. Laç Deresi de günlerce kan aktı. Hemen ileride ise askerlerin tacizine dayanamayan kadınlar, kendilerini derin sulara bıraktı. Laç Deresi, yıllarca yapılan zulmün sessiz tanıklığını yaptı.

Laç Deresi'nin 1938'de aylarca kan aktığını ve cesetlerin kayalıklardan dereye atıldığını anlatan Kemal Tulga, bu yüzden devletin bu dereyi 'Leş Deresi' olarak tabir ettiğini söylüyor. Zulümlerden kaçan insanların mağaralarda gizlendiklerini belirten Kemal, askerlerin derin takibinde olan ailelerin mağaralarda da bulunduğu ve kurşuna dizildiğine dikkat çekiyor...

Büyük Dersim Kırımının canlı tanığı olan Hasan Yalnız, 1936'da 12 yaşlarında küçük bir çocuk olduğuna ve ceset kümelerinin içinde günlerce saklanarak kurtulmayı başardığına dikkat çekiyor. Yaşadıklarını şöyle anlatıyor: "Bir güz mevsimi gelip 'Demenan ve Haydaran Aşireti sürgün ediliyor' dediler. Fevzi Çakmak Dersim'e geldiğinde bizzat bu talimatı verdi. 3 bin 5 yüz kişiydik. Sabah olmadan bir manga asker öncesinden geldi ve öğleye kadar etrafımızı askerler kapladı. Bizi davar sürüsü gibi sürdüler. Erkekleri birbirine bağladılar. Gece tepede yıldızlar vardı. Kadınların karnına süngü vurarak bebekleri süngü ucuna takıp yukarı kaldırıyorlardı. Bazı kadınlar dağlara kaçtı. Daha sonra erkekleri öldürdüler. Önce kadınları öldürmelerinin nedeni, soyumuzu kurutmaktı. Ölenleri toplayıp, kanca takıp biriktiriyorlardı. Askerler her gün gelip canlı kalanlar olmuş mu diye nefes seslerini dinliyordu.

Askerler tenekeyi açıp üzerimize sıvı bir şey serpti. Biz daha önce gaz görmemiştik, meğer bizim üzerimize gaz yağı döküyorlardı. Bizi ateşe verdiler. Gök alev alevdi. Bazılarımız yine kaçmayı başardı. Kaçtığımızda, arkamızdan geliyorlardı. Yolda yakalananlar, öldürülüyordu. Göğüslerine süngü yiyen kadınların süngü sesleri hâlâ kulağımda... Biz çocuklar, ağızımız burnumuz kan içinde onları seyrediyorduk. Amcamın oğlu yaralıydı ve kolu kopuktu. Sadece az bir parça kalmıştı. Kolu kopmuştu, ama ağlamıyordu. Ben de peşimizden gelen askerlerin ateş etmeleri sonucu kafamdan ve bacağımdan kurşun aldım. Günlerce Munzur'un kan akan suyunda, saklanarak kaçmayı başardım..."⁹⁷

Özetle Serdar Turgut'un, "Dersim Ergenekon'un ilk kitle eylemidir," diye betimlediği harekâta ilişkin MHP Milletvekili, Eski TTK Başkanı Prof. Yusuf Halaçoğlu da, "İstenmeyen bir takım nahoş şeyler de oldu. Devletin otoritesini o bölgelerde de kuruyor. Olaylar sırasında istenmeyen bir takım nahoş hareketler de söz konusu,"⁹⁸ demek zorunda kalırken; Dersim, Tunçeli oluverdi...

'Devletin Tunç Eli'nin Dersim üzerine ineceğinin ve imha edeceğinin' ifadesi olarak belirlenen Tunçeli isimi devletin bilinçli bir tercihidir. Ve kanunla Tunçeli olarak verilen isim 'bir nokta' yok edilerek 'Tunceli' olarak söylenip, yazılırken; "Peki, neden Tunceli? Öyle ya o bölgede ne bakır çıkıyor, ne kalay. Yani tunç elde etmek mümkün değil. Cevap bir Dersimliden geldi: O maden adı değil, devletin eli demek!" diye hatırlatır Aydın Engin...

97 Zehra Doğan, "Sessiz Bir Çılgılık: Halvori Kayalıkları", Gündem, 10 Temmuz 2012, s. 2.

98 Abdullah Kılıç-Ayça Örer, "Tarihçiler Dersim'i Nasıl Yorumluyor?", Radikal, 24 Kasım 2011, s. 20-21.

Bu bir devlet tavrıdır; şu haberdeki üzere evvelinden ahırına!

“1938’deki Dersim Katliamı’ndan 83 yıl sonra dört aile, Tunceli ve Hozat Cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda bulundu. Her iki savcılık da dört ayrı suç duyurusuna neredeyse birbirinin kopyası gerekçelerle takipsizlik kararı verirken şu gerekçeler öne sürdü, ‘Milli egemenlik hakkı kullanılmıştır.’ Takipsizlik kararında ayrıca şöyle deniliyordu: ‘1923’te kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne karşı bölgesel nitelikte silahlı bir isyanın baş gösterdiği, isyancıların devletin bölünmez bütünlüğünü bozacak hadde varan eylemlerde bulunduğu, devletin de kaynağını uluslararası hukuktan alan milli egemenlik hakkının kullanılması çerçevesinde bu silahlı isyancıların ülkemizin milli egemenliğini parçalama aşamasına varan eylemlerini lüzumu hasıl olduğu takdirde silah da kullanmak kaydıyla etkisiz hâle getirdiği, ancak bunun belirtildiği üzere isyancı kişilerle sınırlı kaldığı tarihsel bir gerçekliktir’...”⁹⁹

Devlet, yalanında ısrarlıdı!

“APELASSİS”İN RUMLARI

II. Abdülhamit zamanından beri süregelen katliam zincirinin Rumlara dönük ilk halkası Balkan Harbi vesilesiyle 1913-1914’de Ege’de 200 bin kadar Rum’un öldürülmesi ya da kaçırılmasıdır ve süreç, 1922-1924 arasında “Nüfus Mübadelesi” ile devam etmiş, 1 milyon kadar Rum gönderilmiştir.

1930’ların ilk yıllarında “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyasıyla sokaklardaki Rumlar korkutulmuş ve sindirilmişti. Çünkü o yıllarda Rumca İstanbul’da çok olağan kabul edilen bir dildi (Ama kampanya açılınca, anneler çocuklarına çarşıda-pazarda “mama” kelimesini yasaklayacaklardı).

1943 Varlık Vergisi ırkçılığı diğer azınlıklar gibi Rumlar üzerinde de zorbalıktı. 6-7 Eylül 1955 Pogromu ise özellikle İstanbul ve İzmir’deki Rumlara hedef almıştı. DP’li Adnan Menderes hükümeti işbaşındaydı, fakat-daha sonra-CHP’den milletvekili olacak, Genel Sekreter Yardımcılığına kadar yükselecek Orhan Birgit de baş provokatördü...

Zaten tek parti zamanında, 1946’da, CHP 9. Bürosu tarafından hazırlanan Azınlıklar Raporu’nda ”İstanbul’da bilhassa Rumlara karşı ciddi tedbirler almalıyız. Bu hususta söylenecek tek bir cümle var İstanbul’un Fethi’nin 500. Yıldönümünde İstanbul’da tek bir Rum kalmamalıdır” deniliyor ve ”Anadolu’nun mütebaki (geri kalan) kısmı da gayrimüslimlerden arındırılmalıdır” diye vurgulanıyordu.

Özetle Pontus faciasından İzmir’i yakılmasına, mübadeleden Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül 1955’e uzanan güzergâhta Türkleştirmenin bir parçası olarak sürekli

99 Remzi Budancir, “Katliam Egemenlik Hakkıymış”, Taraf, 18 Aralık 2011, s.11.

yürütülen “Vatandaş Türk Malı Kullan”, “Vatandaş Yerli Malı Kullan” ve “Türk olmayanlardan alışveriş etmeyin” kampanyaları gayrimüslim işadamları huzursuz edilmesine yönelikken; 1941 yılında Gayrimüslimler için uygulamaya konularak 18 ay yürürlükte kalan 20 Kur’a askerlik /amele taburları Gayrimüslimleri işlerinden uzaklaştırmaya ve sindirmeye yönelik bir uygulamadır. Ölüm korkusu ile 18 ayı geçiren gayri Müslimlere her zaman “İstanbul’u unutun!” komutu ile işe koşulmuşlardır. Oldukça zor olan çalışma şartlarında ölenlerin sayısı bilinmemektedir. Arkasından 1942 deki bir ekonomik ve kültürel jenosit aracı Varlık Vergisi gelecektir. Bu uygulamalarda eski İttihatçılar başrolde. Uygulama ile Ermenilerden varlıklarının (kapital değerlerinin) yüzde 232’si oranında vergi istenmiş (Müslümanlardan yüzde 4.94), ödeme gücünün üstünde olan bu vergiyi ödeyemeyenler, kış ayında Erzurum’a yol yapmaya ve yollardaki karları temizlemeye, yaz ayında da Anadolu’nun en sıcak bölgesindeki çalışma kamplarına gönderilmişlerdir. Yaşları 50’nin üzerinde olan bu varlık vergisi mağdurlarından kaç kişinin öldüğü bilinmemektedir. Varlık vergisi geçimlik araçları dahil Gayrimüslimlerin elinde ne varsa gasp edilerek, elinden alan ekonomik ve kültürel bir soykırım uygulamasıydı.

Ardından da kanlı pogrom 6-7 Eylül 1955’te gelir. 6-7 Eylül 1955 günlerinde İstanbul’da ağırlıklı olarak Rumlara ve diğer Gayrimüslimler yönelik büyük bir yağma hareketi örgütlenir. Türk basınına göre 11 kişi ölmüştür. Yaralı sayısı resmî rakamlara göre 30, gayri resmî rakamlara göre 300’dür. Sadece Balıklı Hastanesi’nde 60 kadın tecavüz nedeniyle tedavi görmüştü. Tecavüze uğrayanların 200’ü aştığı sanılır. Olaylar sırasında, resmî rakamlara göre 5.300’ü aşkın, gayri resmî rakamlara göre 7 bine yakın bina saldırıya uğrar.

6-7 Eylül saldırısıyla CHP’nin yapmak istediği temizliğin şerefi halefi Demokrat Parti talip olacak, 1964’te İsmet İnönü arındırma misyonunu tamamlayacaktı. 6-7 Eylül’de asıl tertibi Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyaseti emrindeki Özel Harp Dairesi kurmuştu. Bu gerçeği seneler sonra 1993’de Sabri Yirmi-beşoğlu adlı bir emekli general” 6-7 Eylül muhteşem bir Özel Harp Dairesi operasyonuydu” diyerek övünçle açıklayacaktı.¹⁰⁰

1964 deportasyonu işte bu zincirin son halkası oldu. Sürgüne 1963 Noel’inde Kıbrıs’ta yaşananlar bahane edilmişti. Kıbrıs’taki faşist EOKA-B çetelerinin cinayetleriyle İstanbul’daki Rumların bir ilişkisi olamazdı. Esasen İsmet İnönü 1962’de ‘Azınlıklar Tali Komisyonu’ kurmuştu. Sürgün emrini bu komisyon verdi.

1964’te CHP hükümeti, Türkiye ile Yunanistan arasında 1930’da imzalanan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi 16 Mart 1964’te tek taraf-

100 Yalçın Yusufoglu, “1964 Rum Tehciri”, Sesonline.net, 16 Mart 2014... http://www.sesonline.net/php/genel_sayfa_yazar.php?KartNo=58228&Yazar=Yal

lı olarak iptal edilir, Yunanistan uyruklu İstanbul Rumlar sınırdışı edilmeye başlanır. Yıllardır Yunanistan ve Türkiye uyruklu Rumlar tamamen kaynaşmış olduğundan sınırdışı edilen 12.000'i aşkın Yunanistan uyruklu Rum'la birlikte akrabaları Türkiye uyruklu 30.000 Rum da vatanlarını terk etmek zorundan kalır. Bir yılın sonunda kovulanların sayısı 45.000'i bulur. Artık İstanbul'un en kadim halkı Rum Ortodokslar doğdukları yerden kazınmışlardır. Rumlar bu felâkete "Apelassis" diyorlardı.

Hükümet kararnameyi çıkınca gazetelerde sürgün listeleri yayınlanır oldu, o insanlar karakola çağrılıyorlar ve içinde ne yazıldığını doğru dürüst -veya hiç okumadıkları bir kâğıt onlara imzalatılıyor ve 48 saat içinde Türkiye'yi terke zorlanıyorlardı. İlk listelerde iş adamları, Rum cemaatinin aydınları ve diğer tanınmış şahsiyetleri bulunuyordu.

Siyasi Şubedeki Rum Masası kararname aleyhine konuşan Rumları çağırıp sorguya çekiyor ve korkutuyorlardı. Sınır dışı edilen her kişi yanına ancak 20 Dolar para ve 20 kg. ağırlığında şahsi eşya alabiliyordu. Böylece 18 ay içinde 12.565 kişi gönderildi. Gitmeyi geciktirmek ancak memurlara rüşvet vermekle mümkün oluyordu.

O insanların gayrimenkulleri yıllarca boş kaldı veya işgal edildi. Resmen tapular o kişiler ismineydi, ama tamamına yakını mallarına sahip çıkamadılar. Gönderilenler orada çok sıkıntı çektiler, o yıllarda Yunanistan'ın ekonomik durumu kötüydü, yoksulluk vardı. Ayrıca Yunanlılar tarafından "Türk tohumu" diye aşağılandılar.

Özetle İnönü hükümetince 1964'te gerçekleştirilen İstanbul doğumlu Rumların sürgünü, Elenlerin tarihsel topraklarından kazınmasının son kitlesel uygulamalarından biri olur. Yani T."C"'nin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1964 yılında Koalisyon Hükümeti'nin Başbakanı olarak, 1964 yılında, siyasal rakibi T."C"'nin üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın aktif uygulayıcılarından biri olduğu 1914 Batı Anadolu Rum Tehciri'ni tamamladı.

Kendi imzacısı olduğu Lozan Barış Antlaşması'nı rafa kaldırdı. 1924 Yunanistan- Türkiye Müslüman- Hıristiyan Ortodoks yurttaş mübadele anlaşmasının, kapsam dışı bıraktığı İstanbul Rumluğu'nu, yine aynı antlaşmanın sözde özerklik verdiği Bozcaada ve Gökçeada Rumluğu'nu tasfiye etti.

İsmet Paşa, yazları Heybeliada'da geçirirdi. 1970'lerin başında, yolda hâlâ Rumca konuşan bir gruba rastlayınca, "Bunlardan hâlâ kaldı mı" diye sorduğunu hatırlıyorum.

Bütün bu etnik arındırma sürecini kültürel düzeyde noktalamak ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin kaçınıcı Başbakanı olduğunu şu anda hatırlayamadığım Recep Tayyip Erdoğan'a kısmet oldu.

Bu da Tarlabası yıkım projesi ile gerçekleşti. Adına her ne diyorsanız, tehcir,

etnik arındırma, jenosid... Süreci tamamlamak Tarlabası yıkımı ile ona kısmet oldu.

Özetin özeti: Bir zamanlar Rum diyarı olarak anılan İstanbul'da¹⁰¹ bugün toplam iki bin Rum yaşıyor. Rumlar azalan nüfusları için endişeliler fakat kendi deyimleriyle de “gerçekçi değil romantik” düşünüyorlar. Onlara göre umut ışığı en son sönen ışık ve umutlarını korumaya devam ediyorlar. Yüzyıllardır aynı topraklarda yaşayan Rumların sayısı azalmış olsa da tarihlerini anlatan birçok yapısı mevcut ve hâlâ inatla ayakta. ...

“RURLARDAN KALAN İSTANBUL”¹⁰²

AYA TRİADA	Rumların İstanbul'da tam 62 kilisesi var. Fakat bu kiliselerin bir iki istisna dışında hiçbiri öyle hemen görülecek ve dikkat çekecek yerde değil. Her dönem boyunca Rumların ibadet yerlerini meydanların arka taraflarına, çok göze batmayacak yerlere yapması istenmiş. Buna en güzel örneklerden biri ise Taksim'deki Aya Triada Kilisesi. Hemen İstiklal Caddesi'nin başındaki sokağın girişindeki kilise, birçok kişinin dikkatinden kaçabilir. Çünkü yüksek duvarlar tarafından saklanmış durumda. Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar kiliselerin kubbe yapmasına izin vermemiş. Bu hak sadece camilere verilmiş. Bu yüzden Aya Triada Kilisesi diğer birçok kilise gibi kubbesi olmayan kiliselerden biridir. Bugünkü son hâlini, 1832 yılında almış. Bunun nedeni ise 1821 yılında Osmanlı'dan ayrılan Yunanistan'ın öfkesinin Rumlardan çıkarılması. O dönemde şehirdeki neredeyse bütün kiliseler saldırıya uğrar ve birçoğu yanar. Osmanlı, yanan ve hasar gören kiliselerin onarılmasına ise 1832 yılına kadar müsaade etmez.
FENER RUM ERKEK LİSESİ	Fener semtinin tepesinde bulunan ve bir okuldan çok bir şatoyu andıran Fener Rum Erkek Lisesinin (Kırmızı Okul) hikâyesi İstanbul'un fethedildiği 1453 yılına kadar dayanıyor. Lise, İstanbul'un en eski Rum eğitim kurumu. Okul, Fatih Sultan Mehmet'in isteği üzerine 1454 yılında kuruluyor. Amacı ise Osmanlı'nın Batı ile ilişkilerini yürütecek kişilerin yetiştirilmesini ve İstanbul'un fethi sonrası Batı'ya kaçan bilim insanlarının ülkeye dönmesini sağlamak. Bu istek, uzun süre karşılık buluyor. Okulun ilk mezunları Osmanlı ile Batı dünyası arasındaki ilişkilerde tercümanlık görevi üstleniyor. Okul, 1711 sonrası Balkanlardaki beyliklere gönderilen birçok yöneticiyi de yetiştiriyor. Zamanında yüzlerce öğrenciye eğitim veren Fener Rum Erkek Lisesi önce 1998 yılında karma lise hâline geliyor. Bugün okulun toplam öğrenci sayısı 52.

101 Yorgos Theotokas, Leonis-Bir Dünyanın Merkezindeki Şehir: İstanbul 1914-1922, Çev: Damla Demirözü, İstos Yay., 2013.

102 Metin Akarsu, “Rumlara Kalan İstanbul...”, Evrensel, 1 Şubat 2014, s. 16.

MERYEM ANA KİLİSESİ	Meryem Ana Kilisesinin en önemli özelliği, diğer bütün Kiliselerin aksine Bizans döneminden kalması ve hâlâ Kilise olarak faaliyet yürütüyor olması. İlk olarak 1260 yılında küçük bir manastır olarak inşa ettirilen kilisenin bugüne kadar kendini koruması ise Fatih Camii yapan mimar sayesinde gerçekleşiyor. Fatih Camii'nin Mimarı Rum Hristodolos, cami yaptıktan sonra kendisine hediye verilmesini istemez. Mimarın tek isteği vardır; o da cemaatinin ibadetini gerçekleştirdiği kiliseye dokunulmaması. Bu istek, Fatih Sultan Mehmet tarafından kabul edilir ve bir ferman ile kilise, Rum Cemaatine bağışlanır. Kilise aynı zamanda 4 yapraklı yonca denilen mimarının devam eden tek örneği ve bu yüzden de mimari açıdan önem taşıyor.
EDİRNEKAPI KİLİSESİ	Edirnekapi, 1955 yılına kadar Rumların yoğun yaşadığı yerlerin başında geliyordu. Fakat 6-7 Eylül olayları sonrası Rumlara dönük saldırıların artması buradaki Rum nüfusu daha çok şehir merkezi olan Kurtuluş, Cihangir gibi semtlere sürdü. Edirnekapi Kilisesi'nin de ilk yeri tam karşısında yer alan Mihrimah Sultan Camii'nin olduğu alan. Kilisenin yeri, yedi tepeli İstanbul'un altıncı tepesinin en üst noktasında bulunuyor. Fakat Kanuni Sultan Süleyman İstanbul'un altıncı tepesinde bir kilise değil cami olması gerektiğine karar verince kilisenin arazisine el konuluyor ve kiliseye Mihrimah Sultan Camii'nin karşısında bir alan veriliyor. Edirnekapi Kilisesi de 1821 olayları sonrası yakılıyor ve 1835 yılında tekrar inşa ediliyor. Kilise bugün bölgede hiç Rum olmamasından dolayı ayda sadece bir kere, başka semtlerden gelen Cemaat üyelerine kapısını açıyor.
FENER AYA YORGİ PATRİKHANE KİLİSESİ	İstanbul, dünyanın her yerinde toplam 9 milyonluk cemaate sahip Ekümenik Patrikhaneye de ev sahipliği yapıyor. Patrikhanenin şimdi ki yeri Fener semtinde. Patrikhane aynı zamanda üzücü bir geleneğin de ev sahibi. Patrikhane İstanbul alındığında şimdiki Fatih Camii'nin bulunduğu 12 Havariler Kilisesi'ndedir. Fakat Fatih Camii için kilise yıkılınca birkaç yeri daha gezerek en son 1600'lü yılların başında Fener semtine gelir. Rum Ortadoks cemaatinin lideri hâlâ bu Patrikhanede seçilirken, Patrikhane aynı zamanda vaf-tiz için kullanılan yağın da üretim merkezidir. 1821 yılında Yunanistan'ın Osmanlı'dan ayrılmasının 'suçlusu' dönemin Patriği ilan edilir ve Patrikhanenin 3 kapısından ortada olanın önünde asılır. Bu yüzden, üç farklı girişi olan patrikhanenin günümüzde sadece iki kapısı kullanılıyor. Rumlar, uzun yıllardır patriğin asıldığı kapıyı, onun anısına saygıdan dolayı kilitli tutuyorlar. Patrikhane, Fener semtine taşındıktan sonra çevresinde Rum halkının yoğunlaşmasına da sebep olur. Bugün Rumların birçok tarihi yapısı hâlâ Fener ve Balat semtlerindedir. Ama bu semtlerde artık Rum halkı yaşamıyor.

Evet İstanbul'da 1930'da 130 bin Rum yaşıyordu. 2013'e geldiğinde bu sayı 2000'in altına düştü. Rumlar 30'larda gitmeye başladılar. Yunan uyrukluların 1964'te sınır dışı edilmesiyle de asıl göç yaşandı. Ancak 1955'teki 6-7 Eylül olayları, "Artık burada bana yaşama şansı yok" diye düşündüren huzursuzluklar silsilesindeki ilk darbe oldu onlara.

1946 Beyoğlu doğumlu Yorgos Lefkaros, 6-7 Eylül olaylarının yarattığı duyguyu şöyle anlatıyor:

"Babamın Kallavi Sokağı'nda terzi dükkânı vardı. Dükkân yıkıldı. Bütün kumaşlar, makineler... Okulumuz yakıldı, yıkıldı. Bütün bunlar üzerimizde bir tepki yarattı. Ağabeyim, o zaman 16-17 yaşındayken 'Ben burada kalamam, gitmek istiyorum' dedi. Babam borç alarak yeniden yaptı dükkânı. Yine de ağabeyim 'Ben İstanbul'u seviyorum ama burada kalamam' dedi. Çok zor bir hayal kırıklığı oldu."

Olaylarda evler, işyerleri, okulların yanında, kiliseler, hatta mezarlıklar da harap edildi. 1945 Samatya doğumlu Themistoklis Pahopoulos, mahallelerindeki Aya Konstantin Kilisesi'ne yapılanları "Unutmam, o anı unutmam" diye vurgulayarak anlatıyor:

"Gruplar hâlinde geldiler kamyonların üzerinde. İlk olarak Aya Konstantin Kilisesi'ne indiler. İlk hedef bu inanılmaz güzel, zengin bezemeler içeren ibadethane oldu. Zenginlik derken bunun bir azınlığa ait zenginlik olduğu düşünülmesin; Türkiye'ye ait bu zenginlik, devlete ait. Ulusun zenginliği idi. İşte bu ulusun zenginliğini mahvettiler. Yakıp yıktılar... Arka bahçeden kocaman kilisenin mum gibi yanışını seyrettik."

Bir tarafta yağma, yıkım ve tehditler sürerken diğer tarafta pek çok Türkiyeli, yaşananları engellemeye, en azından komşularının hayatını kurtarmaya çalıştı. Görüşmelerde sıkça tekrar edilen bu vefa anılarından birini 1931 Kadıköy doğumlu Amarillis Yorgantidu aktarıyor:

"Hadiselerde ben hamileydim, oğlana... Ve hiç unutamayacağım bir şey oldu. Babamın bir Türk arkadaşı geldi. Bana diyor ki; 'Sen kızım hiç çarşıya çıkmayacaksın. Ne istersen ben alacağım. Ekmeğini bile ben getireceğim'."

Adam her gün geliyordu; 'İhtiyacın var mı?'. Ondan sonra kocam pahalı bir kalem hediye etmek istedi. Adam dedi ki: 'Ben bu hediyeyi kabul etmeyeceğim. Ancak bana bundan sonra selam verirseniz çok memnun olacağım'. O kadar. Bu hiç aklımdan çıkmıyor."

1944 Edirnekapı doğumlu Kalyopi Sofiadu, "İstanbul'u özleyorum tabii" diyor ve ekliyor "İstanbul canımdan, içimden, aklımdan çıkmıyor. Uykumda ev gördüğüm zaman İstanbul'daki evimi görüyorum. Başka ev görmüyorum."

1943 Beyoğlu doğumlu Spiros Kyriakopoulos ise duygularını kısacık bir

cümleye sığdırıyor: “İstanbul doğduğum yer, anam gibi...”¹⁰³

Nihayet bu konuda son sözü, Cumhuriyet gemisi Rum toplumuna ne getirdi? Hiçbir şey,” vurgusuyla hepimize şu gerçekleri anımsatan ‘Apoyevmatini’ Genel Yayın Yönetmeni Mihail Vasiliadis’e bırakıyorum:

“Ne götürdüğüne gelince teker teker saymaya sayfalar yetmez. Neticeye bakalım Lozan Anlaşması imzalanırken 150 bin olan bu toplum, şu anda 2 bin kişi. Durum şu. Türkiye Cumhuriyeti bir ulus devlet olarak kuruldu. Ama ulus yoktu...

Rumları, Ermenileri, Musevileri asimile etmek pek mümkün değildi. Onlar için bir eritme politikası uygulandı. Bu eritme politikasının sonucunda da 150 bin Ortodoks Yunan kökenli Hıristiyan 2 bin kişinin altına düştü. Bu eritme programının birçok halkası var. Bu bir zincir olarak görülebilir. Bu halkaları isimlendirmek gerekiyorsa, mesela ‘Vatandaş Türkçe Konuş’ kampanyaları. Ana lisandan mahrum etme politikası. 1940’larda 20-22 yaşından 42’sine kadar bütün azınlık erkeklerinin kamplarda toplanması. Başka bir halka Varlık Vergisi... Başka bir halka 6-7 Eylül Olayları, başka halka 1964’teki sınır dışı olayları. Meslek odalarında tırnak içinde temizlik yapıp oradaki Rum, Ermeni ve Yahudilerin dışarı atılması...

Mesela Baro’da temizlik yapıp, saf Türk olarak kabul edilemeyeceklerin meslekten men edildiğini açıkladılar. Eczanelerin büyük bir kısmı, yüzde 80-90’ı Rum, Ermeni ve Yahudi’ydi. Bir yasa çıkartıldı. ‘Bir mahallede iki eczane olmasın’ diye. O dönemde eczaneler aynı zamanda ilaç imal ediyordu. İşte kalitesi düşer falan diye böyle bir rekabette. Ve çekilen kuralarda azınlıklar nedense hep şanssız oldu. Bütün bu baskılara rağmen 1964’e geldiğimizde İstanbul’daki Rumların sayısı 90 binin üstündeydi. Çünkü İstanbul Rumlar için çok önemli bir yer.

Bana bazen soruyorlar ‘senin vatanın neresi, Türkiye mi Yunanistan mı?’ diye. Ben diyorum benim vatanım İstanbul. Benim köklerim burada. İstanbullu kolay kolay evini barkını bırakıp gitmek istemiyor, bütün baskılara rağmen. 1964’te ne oldu? Baktılar ki bu baskılar semere vermedi, Rumların önde gelen kişileri arasında Türk vatandaşı olmayanları seçerek onları 24 saat içerisinde İstanbul’u ve Türkiye’yi terketmek durumunda bıraktılar. Böylece 13 bin kişi (12 bin 980 galiba) sınır dışı edildi. Bu 13 bin kişinin teker teker Birinci Şube’ye çağrılıp kendilerine tebliğ edilmesi aşağı yukarı 18 ay sürdü.

13 bine yakın kişinin hepsi aile reisiydi. Dolayısıyla sınır dışı edilen 13 bin aile oldu. Yani 1. 1. 1965’ten 30 Haziran 1966’ya kadar. İstanbul’un Yunan kökenli Ortodoks Rum nüfusu 1965’te 90 bin kişinin üstünde, 18 ay sonra 30 binin

103 Aslı Uluşahin, “Hasretim İstanbul”, Cumhuriyet, 7 Eylül 2013, s. 15.

altında. Her üç Rum'dan ikisi gitmek zorunda bırakıldı. Tabii bu orada da kalmadı. Erimeye devam etti. Bugün artık topu topu 600 aile kaldı.”¹⁰⁴

ALEVÎ KIRIM VE KIYIMLARI

Anadolu Selçukluları'nın Babaîlerin kıyımından Osmanlı dönemine uzanan Kızılbaş/ Alevî kıyımları: II. Murat'ın 1427'de Amasya, Tokat ve Çorum'da gerçekleştirdiği katliam; 1515 ve devamında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran katliamı; Kanuni Sultan Süleyman'ın Kızılbaş katliamı; Pargalı İbrahim Paşa'nın, Süklün Koca, Baba Zinnun ve Kalender Çelebi ayaklanmalarını bastırması; 1545-1574 tarihlerinde İskilipli Ebu Suud Efendi'nin düzenlediği katliam, 1570-1574-1583 yıllarında Amasya Merzifon dolaylarında gerçekleştirilen katliamlar, Kuyucu Murat Paşa'nın 1606 ve sonrasındaki katliamları, 1656-1661 Celalî isyanlarını izleyen kıyımlarına bakıldığında Osmanlı tarihinin aynı zamanda bir “Alevî katliamları tarihi” olduğu görülür.

Özellikle Yavuz Sultan Selim'in Kızılbaş soykırımı, tarihin en kanlı sayfalarındandır.¹⁰⁵

Hatırlanacağı üzere Yavuz Sultan Selim, 1514'te İran seferinin gidiş ve dönüş yolunda Şah İsmail'in doğal müttefiki olan Anadolu'nun Kızılbaş halkının kılıçtan geçirilmesini emretmişti. Kendini haklı çıkarmak için de Şeyhülislâm İbn-i Kemal ve Müftü Hamza'dan Kızılbaşların kadınları ortaklaşa kullandıkları, Kur'an'ı, camileri yaktıkları şeklinde fetvalar çıkartmıştı. İdris-i Bitlisî'nin Selimname adlı eserine göre, 40 ila 70 bin arası Kızılbaş öldürülmüştü. Ancak çeşitli lojistik sorunlar ve Yeniçerilerin gönülsüzlüğü yüzünden Yavuz'un ordusu Kızılbaşlara karşı da mutlak bir galibiyet elde edemedi Eylül 1515'te İstanbul'a döndü.

Şah İsmail'in hem İran hem Anadolu'daki Kızılbaşlar üzerindeki mistik-karizmatik gücünden çok etkilenen Yavuz'u, benzer bir etkiyi sağlamak için, Kahire'deki İslâm halifeliğini İstanbul'a getirmesi için ikna eden İdris-i Bitlisî'ydî. 1516-1517'de Sünnî Çerkes ve Türk kölelerin kurduğu Memluk Devleti'ne karşı yapılan Mısır seferi sırasında Yavuz'a, 16 Kürt beyi ve askerleri eşlik etmişti. İdris-i Bitlisî, sefer sırasında Yavuz'un 'din kardaşlarına' yapmış olduğu haksızlıkları bir kaside ile padişaha aktarmış, padişah kızmak yerine kendisini iltifatlara boğmuştu.

Osmanlı kaynaklarında 'Mevlana', 'Hâkimeddin', 'Kutlu Müderris' diye

104 M. Ali Çelebi, “Faşizmin Halka Vereceği Hiçbir Şey Yok”, Gündem, 2 Aralık 2013, s. 12.

105 Burada Alevî soykırımını, Pierre Clastres'dan ödünç aldığı kavramla “Kavimkırımı”na indirgeyerek, “Başkası farklılıktır ama kötü anlamda farklılıktır... Soykırım basitçe-açıkça başkasını reddeder. Çünkü başkası mutlak olarak kötüdür. Ama kavimkırım kötünün göreliliğini kabul eder,” (Ayhan Yalçınkaya, Kavimkırım İkliminde Alevîler, Dipnot Yay., 2014) diyen Yalçınkaya'nın tanımı suni bir zorlamadır.

anılan İdris-i Bitlisî Yavuz'dan iki hafta önce, 18 Kasım 1520'de İstanbul'da öldü. Amasya Anlaşması'nın mimarları erken ölmüştü ama attıkları temel öyle sağlamdı ki Osmanlı-Kürt ilişkileri 300 yıl neredeyse sorunsuz gitti.

İdris-i Bitlisî bu tarihçe yüzünden bazı kesimlerce 'İdris-i İblisi' diye adlandırılıyor. Bu çevreler için Yavuz'un adı da 'Yezid'. Koyu bir Sünnî olan İdris-i Bitlisî'nin Kürt olsun, Türkmen olsun Kızılbaşları 'zındık', 'kâfir', 'Mezheb-i na-hak' diye nitelediği biliniyor. Selimşahname adlı eserinde Kızılbaş katliamlarını ayrıntılı biçimde anlattığı da doğru. Ancak bugün bazı çevrelerin iddia ettiği gibi, bu katliamlar sırasında İdris-i Bitlisî Yavuz'un yanında değildi...

Yavuz'un tahta geçtikten sonra iki ağabeyini, sekiz yeğenini, üç vezirini öldürdüğünü de biliyoruz. Yani Yavuz, iktidar mücadelesinde kimsenin gözünün yaşına bakmazdı. Ama daha önemlisi, Şîî-Kızılbaş düşmanlığı 1736'ya kadar sürecek olan Osmanlı-Safevi çekişmesinin bir türevi olan, köklü bir devlet politikasıydı ve İdris-i Bitlisî'nin bu politikayı değiştirmesi mümkün değildi.

Nitekim Yavuz'un oğlu Kanuni Sultan Süleyman ve onun oğlu II. Selim dönemlerinin Kürt kökenli şeyhülislâmı Ebussuûd Efendi'nin 30 yılda verdiği fetvalarla, Safevilerin 'beşinci kolu' gibi görülen Kızılbaş Türkmen katliamı adeta bir rutin hâlini almıştı. Hırvat kökenli Kuyucu Murat Paşa 1606'da sadrazam olduktan hemen sonra bazı kaynaklara göre 100 binden fazla Türkmeni (çoğu Kızılbaş) kazdırdığı kuyulara diri diri gömdürmüştü. Ondandır 50 yıl sonra Köprülü Mehmet Paşa, Celâlî ayaklanmalarını bastırmak adı altında Kızılbaş Türkmenleri yeniden kılıçtan geçirmişti.¹⁰⁶

Cumhuriyet, özellikle 1924'lerden itibaren İTC ideolojisinin bir uzantısı olarak, tek etnik kimlik, tek dil, tek din, tek mezhep ve tek kültür üzerinden tekçi ideolojiyi egemen kılmaya başladı. Türk olmak asıl unsur, Sünnî olmak ise bu unsurun tamamlayıcısı oluyordu...

Kuşkusuz rejimim tekçi ideolojisi ve dayattığı kimlik karşısında hem Kürt hem Alevî olmak hedef hâline gelmek ve daha çok şiddet görmek demektir. Milli Mücadele dönemi olan 1921'de Sivas'ın İmralı ilçesinde bir Kürt Alevî bölgesi olan Koçgiri'de yapılan katliam Dersim katliamından 17 yıl önce gerçekleştiriliyordu. 1937-38'de Dersim'de yaşanan yine Kürt Alevîlere yönelik bir katliamdı. Alevîler tek partili rejim döneminde olduğu gibi, çok partili rejime geçildikten sonra da katliama uğratıldılar. 1978 Maraş, 1980 Çorum, 1993 Sivas ve 1995 Gazi katliamları...

12 Mart 1995 Pazar akşamı, Galatasaray-G. Antep maçı sırasında, televizyonlar 'Son Dakika' başlığıyla Gazi Mahallesi'nde Alevîlere ait dört kahvenin ve bir pastanenin silahlı kişilerce tarandığını, Halil Kaya adlı yaşlı bir Alevî'nin öldüğünü, 20-25 kişinin yaralandığını görüntülü olarak aktarmaya başladılar.

106 Ayşe Hür, "İdris-i Bitlisî: 'Mevlana' mı 'İblis' mi?", Radikal, 30 Eylül 2012, s. 18-19.

Haberin duyulmasıyla, sadece mahallede, sadece İstanbul'da değil, tüm Türkiye'deki Alevî-Kızılbaz toplumu ayağa kalktı. Bazıları 1980'de yaşanan 'arazi mafyası' gerilimini hatırlarken, çoğunluk "1980 öncesindeki türden veya 1993'teki Sivas katliamı türünden Alevî katliamları yeniden mi başlayacak?" endişesine kapılmıştı. Gidebilenler mahalleye akın ettiler. Gazi Cemevi'nin önünde mahşeri bir kalabalık toplandı. Topluluktan ayrılan bir grup karakola doğru yürüyüşe geçti. Kalabalık Çevik Kuvvet'in barikatına gelince, polis panzerle kalabalığa su sıkmaya, gençler de panzerlere taş atmaya başladılar. Birden polisin tarafından silah sesleri gelmeye başladı...

Polisin yayılım ateşi sonucu iki kişi ölmüş, 20 kadar kişi yaralanmıştı. Elbette bundan sonra ok yandan çıktı. Halk polise taş atarken, polis halka (her zamanki gibi) silahla karşılık veriyordu. Sloganlara haykırışlar, haykırışlara çığlıklar karıştı, sokaklara, caddelere kanlar aktı... Bu seferki bilanço çok daha ağırdı. 17 kişi ölmüş, aralarında polis, asker ve gazetecilerin de olduğu 117 kişi yaralanmıştı. Hükümet mahallede sıkıyönetim ilan etti.

Olaylar yatışmış görünüyordu ki, 15 Mart 1995 günü Gazi olaylarını protesto etmek için Ümraniye esnafı kepenk kapattı, sloganlarla bir grup yürüyüşe geçti. Yürüyüş kolu Örnek Mahallesi'ne geldiğinde polisle karşılaştı. Yürüyüş kolundan biri (görgü tanıkları, yürüyüş boyunca tanımadıkları bu kişinin herkesten ateşli olduğunu, yürüyüş kolunu kışkırtıcı sloganlar attığını söyleyeceklerdi) kalabalığa doğru ateş açtı, ardından burada da olaylar çığırından çıktı. Yürüyüşçüler polise taş atarken, polis gruba ateşle karşılık verdi. O günün bilançosu da 5 ölü, 30 kadar yaralı oldu.

O sırada Pakistan'a gitmek üzere havaalanında olan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel "Türkiye'de mezhep kavgası olmayacaktır, buna müsaade etmeyeceğiz" derken, Başbakan DYP lideri Tansu Çiller olaylardan PKK'yı sorumlu tutuyordu. SHP'li Devlet Bakanı Azimet Köylüoğlu'nun iddiası ise epey fantastik idi: CNN televizyonunda Rusya'dan çekilen CIA ajanlarının Türkiye'de görevlendirildiğini duymuştu! Dolayısıyla olayların arkasında ABD vardı!

Katliamlar sırasında Gazi'de ve Ümraniye'de olanlar, daha sonra gazetecilere, kalabalığı kızıştıran, silahla sağa sola ateş eden sivil giyimli, tanımadıkları tiplerin varlığından söz edeceklerdi. O günlerde Cumhuriyet muhabiri olan Ahmet Şık da bunlardan bazılarını fotoğraflamıştı. Elbette, 12 Mart günü kahvehaneleri tarayarak olayları başlatanlar hiçbir zaman ortaya çıkmadı, yargılamalarda, Gazi halkı suçlu çıkarıldı. Ölenler (24 kişi) öldüğüyle, yaralananlar (halka göre 500 kadardı) yaralandığı ve sakatlandığıyla kaldı... Alevîlerin sorunları o günden beri çözülmedi. Gazi Mahallesi başta olmak üzere Alevî mahalleleri ise devletin kara listesinden hiç çıkmadı.¹⁰⁷

107 Ayşe Hür, "... '72 Milletle Barışık' Alevî - Kızılbazlar", Radikal, 25 Mayıs 2014, s. 22-23.

Cami, imam, Diyanet İşleri Başkanlığı, oruç ve dinî bayramlar ritüelleri arasında sıkışmış ve kendi inancını yaşayamaz ve üretemez hâle gelmiş Alevîlerin hayatı zorlaşmış, manevî baskı ve şiddet yoluyla asimilasyon kaderleri olmuş durumdayken; devletin isyankâr Alevîliği kabullenmesi mümkün olamazdı.

Kızılbaşların felsefî etkilenmeleri, Zerdüş't ve Şaman kaynaklıdır. Ayrıca Hıristiyanlarla, diğer kültürlerle diyaloglar kurarak Anadolu'da kendine özgü bir felsefe oluşturmuşlardır. Kızılbaş-Alevî inancına göre her şey insandadır. Bu nedenle insana çok önem verir. Hiçbir kötülüğün cezası, öbür dünyaya bırakılmaz.

Krisztina Kehl-Bodrogi'nin, Alevî inancının teolojik evrenini anlamak açısından Alevîliğin dayandığı kutsal metinleri, kitapları, buyrukları, sözlü gelenekleri ve nefesleri incelemelerine göre, Alevîlik'teki hem senkretik öğeler hem de heretik İslâm inanç öğeleri, Alevîlerin yüzyıllardır dışlanmalarındaki temel nedendir.¹⁰⁸

Alevîlik bir inanç kimliğidir. Ancak Alevîler sosyal, kültürel, siyasal yaşam içinde genellikle inanç kimliklerini bir üst kimlik olarak ifade ederler... Alevîlik bir inanç kimliğidir, etnik kimlik değildir... Alevîler etnik olarak çok kimliklidir... "72 millete bir nazarla bakmak" sırf belagat olsun diye söylenmiş bir söz değildir...

Alevîliğin kökleri; inkârcı, zalim, asalak, sömürgeci egemenlere karşı mücadelede hak ve hakikâti, insanda, doğada, insan insan, insan toplum ilişkilerinin adil, doğal işleyişindedir. Alevîlik, devşirmelerin, sistem yürütücüsü zalimlerin tanımladığı gibi basit bir tapınma yöntemi değildir.

Alevîliğin yaşanışı bir Alevî can için farklıdır, bir hakikât arayıcısı için farklıdır. Zira böyle olmasaydı herkes alim, aşık, sadık, ermiş, derviş ve veli olurdu! Alevîliği anlamak için ermişlerin yaşam destanına bakmak gerekir. Zalime biat eden Alevîler elbette olmuştur, günümüzde de vardır. Lakin tarih denen bilge kimi nereye koyacağını iyi bilir. Alevî tarihinde Hı(n)zır Paşa ile Pir Sultan Abdal'ın, Rayber ile Pir Seyid Rıza'nın yeri bellidir.

"Alevîler mazlumun yanındadır!" diyenler bilmeli ki, Alevîler mazlumun kendisidir! Mazlum, egemenin baskı ve zulmüne uğrayan, mağdur edilen anlamına gelir. Mazlum Alevîliğin/ Alevîlerin diğer adıdır. Hakikât şu değil mi? Alevîler bin yıldır mazlum, devletler bin yıldır zalimdir.

Mazlumun, zalimle mücadelesinde bu gün Alevîlerin yeri neresi, tavrı ne olmalıdır? Bu sorunun cevabı da Alevî tarihindedir.

Evet, evet devletin isyankâr Alevîliği kabullenmesi mümkün olamazdı ve "AKP'nin Alevîliğe bakışında problem var," diyen Selahattin Demirtaş'ın işaret

108 Krisztina Kehl-Bodrogi, Kızılbaşlar/Alevîler (Anadolu'da Yaşayan Ezoterik Bir İnanç Topluluğu Üzerine Araştırma), çev: Oktay Değirmenci-Bilge Ege Aybudak, Ayrıntı Yay., 2012.

ettiği gibi, olmadı da!¹⁰⁹

Meral Vurgun'un Madımak ölümsüzleri anısına yazdığı 'Kerem Edin Beni'deki, "tarihler kan gördü/ zulmün kırbacında inleyen cehalet/ alevlerin şavkında gözleri kamaşan cellat/ boğazlanan, tövbeye gelen/ kendi suyunu kesen Kızılırmak/ ve tarih böyle bir Temmuz gördü/ ey nutku tutulmuş insanlık!/ varın gayrı kanın aynasında saçlarınızı tarayın," dizerini doğrulayan şu örneklerdeki üzere:

i) Madımak Katliamı'nın 3 firari sanığı hakkında devam eden davanın 3. duruşması Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görüldü. 29 Aralık 2014'de görülen duruşmada, İçişleri Bakanlığının, Adalet Bakanlığı aracılığıyla, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na 3 firari sanık hakkında çıkarılan kırmızı bültenin zamanışımı nedeniyle kaldırılacağı yönünde yazı gönderdiği ortaya çıktı...¹¹⁰

ii) Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün talimatıyla 'Devlet Denetleme Kurulu'nun hazırladığı raporda, Sivas katliamının yaşanmasında "Aziz Nesin'in konuşmaları, Pir Sultan Abdal heykelinin dikilmesi milliyetçi ve dini duyguları güçlü insanları etkilediği" vurgusu dikkat çekti...¹¹¹

iii) Alevîlerin yıllardır süren itirazlarını ve AİHM'den gelen "Zorunlu din derslerini kaldırılmalı," kararını göz ardı eden Başbakan Ahmet Davutoğlu, "AİHM'den ders almamıza ihtiyacımız yok bizim," dedi...¹¹²

iv) Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, 81 ilde, 37 bin 624 hanede gerçekleştirdiği 'Türkiye'de Dini Hayat Araştırması'nda, ülkenin yüzde 99.2'sinin Müslüman olduğu sonucuna varılırken, Alevîler hiçbir kategoride yer almadı...¹¹³

v) Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, "Cemlevleri Allah'ın adının anıldığı yerlerdir ancak Cami'nin karşısında gösterilmemelidir," dedi...¹¹⁴

vi) Her fırsatta "Alevî açılımı"ndan söz eden AKP hükümeti, Açıköğretim Fakültesi'nde okutulan ve içinde Alevî yurttaşlara yönelik "Kötü ayın yapan Kı-

109 Sabahat Akkiraz'ın şu zırvalarını aktaralım: "Solcular ve Kürtler, Alevîleri kullanıyor; dışlanan Alevî gençler alana iniyor... 1980 öncesinde solcular cemlevlerini basıp 'din uyuşturucudur' derlerdi. Alevîler arada kalırdı. Babam abime 'gelip cemlevini dağıtacağına neden gidip camideki imama laf söylemiyorsun' diye kızardı. Solcular hep Alevîlerin üstüne oynadılar. PKK da Alevî çocukları kullandı. Alevî toplumu mazlum bir halktır. Sadece sol hareketle değil Kürt hareketiyle de arada kaldılar. Kürtler Alevîleri çok acımasızca kullandı. Çok kayıp verdik, iki jenerasyonumuz yok oldu. Hep Deniz Gezmiş'ten söz edilir, Hüseyin İnan'dan söz edilmez. Sivaslı bir Alevîdir, asıl ideolog da odur... 'İşçi, emek, özgürlük, Kürt halkı' dediler ama Alevîlerin haklarından söz etmediler." ("Sabahat Akkiraz: 'Solcular ve Kürtler, Alevîleri Kullanıyor'...", Haber Türk, 2 Haziran 2014, s. 6).

110 Hasan Akbaş, "Madımak Sanıklarının Kırmızı Bültenini Kaldırmak İstediler", Evrensel, 30 Aralık 2014, s. 3.

111 "Aziz Nesin ve Pir Sultan, Milli Duyguları Tetiklemiş", Taraf, 16 Temmuz 2014, s. 7.

112 Fırat Kozok, "Alevî Açılımdan 'Bilet' Çıktı", Cumhuriyet, 9 Kasım 2014, s. 6.

113 Ayfer Çalıkıran, "Alevîleri Yok Saydılar", Taraf, 16 Temmuz 2014, s. 2.

114 "Görmez'den Alevîleri ve Cemaatleri Kızdıracak Açıklama", Cumhuriyet, 8 Temmuz 2014, s. 8.

zılbaşlar. Allah onları kıyamete kadar aşağılık ve adi etsin” sözlerinin yer aldığı ‘Türk Dili Edebiyatı Osmanlı Türkçesi Grameri 2’ adlı kitabın yazarı Prof. Hayati Develi’nin Yunus Emre Enstitüsü’ne başkan olarak atanmasında bizzat hükümet üyelerinin imza verdiği öğrenildi...¹¹⁵

vii) Tokat’ın Erbaa ilçesine bağlı Keçeci köyündeki Horasan erenlerinden Keçeci Baba Türbesi camiye çevrilerek müftülük tarafından kadrolu imam atıldı ve köyde beş vakit ezan okunmaya başlandı. Erbaa Kaymakamı Abdülkadir Demir’in köylülerin tepkisi üzerine “Müslüman olan Türkiye’de ezanı mı susturmak istiyorsunuz. Ben o zaman sizin Müslümanlığınızdan şüphe ederim,” dedi...¹¹⁶ Alevî dedesi Ahmet Kaya, “Erbaa’nın 79 köyünden Sokutaş ve Keçeci Alevî köyleridir. Erbaa Kaymakamı, 2 Alevî köyünü kafaya taktı. Biz inancımızı kendimiz yaşamak istiyoruz. İbadetimizi kendi örf âdetlerimize göre yaşamak istiyoruz. Türbemizi camiye çevirdiler, bir de imam atadılar. Bu asimilasyondur” diye konuştu...¹¹⁷

viii) Sağlık Bakanlığı “farklı ilçelere bağlısınız,” diyerek Sivas’taki sekiz Alevî köyünün ortak kullanabileceği Sağlık Evi’ne görevli göndermeyi reddetti...¹¹⁸

ix) Erzurum’da Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı İtfaiye Daire Başkanlığı spor salonunda Alevîler cem yaptıkları sırada, bir itfaiye görevlisi elektrikleri kesti. Cep telefonlarıyla kaydedildiklerini ve ibadetlerinin engellendiğini belirten yurttaşlar ile itfaiye görevlileri arasında gerginlik yaşandı. Polis, kent merkezine yürümek isteyen Alevîlere izin vermedi...¹¹⁹

3 T’Lİ (TE’DİP, TENKİL, TEHCİR) KÜRT TARİHİ

Gerçekten de Mezopotamya’nın asi çocukları olarak anılmayı hak eden Kürtler, öncesiyle 1806’da Baban Aşireti’nden Abdurrahman Paşa... 1833-1837’de Mir Muhammed (Soran)... 1843’te Bedir Han... 1855’te Yazhan Şer... 1878-1881’de Şeyh Ubeydullah Nehri... 1919-1922’de Simko (İsmail Ağa)... 11 Mayıs 1919’da Ali Batu... 21 Mayıs 1919’da Mahmut Berzenci... 6 Mart 1921’de Koçgiri... 4 Eylül 1924’te Beytüşşebab... 13 Şubat 1925’te Şeyh Sait... 10 Haziran 1925’te Nehri... 7 Ağustos 1925’te Reşkotan-Raman... Kasım 1925’te Birinci Sason... 16 Mayıs 1926’da Birinci Ağrı... 21 Ocak 1926’da Hazro... 7 Ekim 1926’da Koçuşağı... 26 Mayıs 1927’de Mutki... 13 Eylül 1927’de İkinci Ağrı... 7

115 Selda Güneysu, “... ‘Kötü Ayın Yapan Kızılbaşlar’ Diyen Profesörün Torpili Hükümetten”, Cumhuriyet, 15 Temmuz 2014, s. 9.

116 Mehmet Menekşe, “Alevî Türbesi Cami Oldu”, Cumhuriyet, 18 Temmuz 2014, s. 6.

117 Savaş Kalkan, “Alevî Keçeci Köylüleri: ‘İnancımıza Karışmayın’...”, Cumhuriyet, 19 Temmuz 2014, s. 7.

118 “Alevî Köylülerine Sağlık Hizmeti Yok”, Birgün, 3 Ağustos 2014, s. 8.

119 “Cem Sırasında Elektrik Tacizi”, Cumhuriyet, 10 Kasım 2014, s. 3.

Ekim 1927’de Bıcar... 6 Temmuz 1929’da Resul... 20 Eylül 1929’da Tendürek... 26 Mayıs 1930’da Savur... 20 Haziran 1930’da Zilan... 21 Temmuz 1930’da Oramar... 7 Eylül 1930’da Üçüncü Ağrı... 24 Ekim 1930’da Pülümür... Eylül 1930’da İkinci Mahmut Berzenci... Kasım 1931’de Şeyh Ahmed Barzani... Ocak 1937’de İkinci Sason... 21 Mart 1937’de Dersim...¹²⁰ Kürtlerin 3 T’li (te’dip, tenkil, teh-cir) tarihin direniş ve başkaldırılarıyla biçimlenmiştir!¹²¹

İş bu nedenle de 1915’te Ermeni meselesi “hâledildikten” sonra, sıra Ziya Gökalp’in terminolojisiyle “Kürtleri medenileştirmeye” gelmişti ki, bu amaçla da Kürtler zorunlu iskâna tabi tutuldular.

İTC Kürt politikasını İTC’nin ideoloğu sosyolog Ziya Gökalp oluşturmuştur. Meşrutiyet’in ikinci kez ilan edildiği 1908’den sonra Ziya Gökalp’in ilk işi Diyarbakır’da Milan (Millî) aşiretler topluluğunun reisi Hamidiyeci İbrahim Paşa’nın hegemonyasını kırmak için Diyarbakır’da İTC’nin şubesini açmak ve paşaya karşı gönüllüler toplamak olmuştur. Ardından Diyarbakır’da yayımlanan Peyman gazetesine Kürt aşiretleri hakkında makaleler yazmaya başladı. Bu makalelerde Türklük ve Kürtlük meselesinin nasıl ele alındığını (sadeleştirilmiş dil-

120 Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 1, Kaynak Yay., 1992.

121 Geçerken aktaralım: I. Umûmî Müfettiş Abidin Özmen, İçişleri’ne sunduğu mütalaada Sason’u “doğuda bir çıban” olarak değerlendirir

Kurmay Binbaşı Lütfi Güvenç (ö:18.10.1982) Sason’da 1937’de yapılan harekâtlara katılmış bir asker. Bu harekâtlardan sonra Sason Klavuzu ve 937 Harekâtından Alınan Dersler isimli bir kılavuz yazdı. Kılavuzda çok ayrıntılı olarak yazar tarafından yapılan haritalar ve dağ resimleri bulunuyor. Kılavuzun bazı satırları bu harekâta neler yaşandığını gösteriyor: “Sığır ve davar aç kalınca bağırır. Hayvan sesi mağaranın yerini belli edeceğinden bunları saklandıkları mağarada kalamazlar. [...]

Mağaradakiler teslim olmadıkları takdirde mağaraya cebri tazyik başlar. Harekâta çevrilen mağaraların hiçbirisi derhâl teslim olmamışlardır. Çevrildikten birkaç gün sonra susuz kaldıkça teslim olmaya başlamışlardır. On gün aç susuz kaldıktan sonra teslim olmayıp mağara içinde ölenlere veyahut ölecek hâle geldikten sonra teslim olanlara rastlanmıştır. Büyükler susuzluğa tahammül ediyorlarsa da çocuklar tahammül edemediklerinden bunlara idrar içirdikleri ve bir kısmının bu yüzden öldükleri de duyurulmuştur. [...]

Mağaraya cebri tazyik, ateşli silahlar, mağara ağzında odun veya kükürt yakılarak içerdekilerin hava almalarını güçleştirmek veyahut bunlar da tesir yapmadığı takdirde tahrip kalıbı kullanılmak suretiyle mağarayı çökertmek zorunda kalınır. Bazı mağaralar yüksek ve kalın kayalıklar üzerinde bulunmasından, bunlara tahrip kalıbı konulamaz. Bu hâlde içerdekilerin açlık ve susuzluğa mahkûm edilmesi zaruri olur. [...]

Harekâta keşfedilip de nüfuz edilmemiş mağara bırakılmamıştır. [...]

Mağara ağzlarının darlığıyla beraber içeriye doğru uzanan helezoni veya zikzak koridorlardan ötürü ateşli silahlarla nüfuz ekseriya kabil değildir. Mağaranın etrafında mevzilenen silahlar daha ziyade mağaradan dışarı çıkma teşebbüsünde bulunanlara karşı kullanılır. Bir de ara sıra mazgal olması muhtemel deliklerle mağara ağzının makineli tüfeklerle ateş altına alınması lazımdır. [...]

Mağara ağzının yukarıda veya aşağıda olması, dumanla tesir şeklini değiştirmektedir. Dumanın bunalıp teslim olan mağaralar görüldüğü gibi hiç müteessir olmayanlar da görüldü. Sasonluların dumana karşı gösterdikleri mukavemet kayda değer.” (Evrin Karakaş, “Sason’u Hatırlayan Var mı?”, Radikal İki, 24 Mart 2013, s. 8).

le) şu cümlelerinden anlamak mümkün: “Köylülerimiz çoğunlukla Kürt kavmine mensup cahil ve aşiret ahlâkıyla davranır (...) Kürtler vatan ve millet hissinden tümüyle mahrumdur. Kürt köylüsü genel bütçeye katkının şerefini bilmediği için vergi vermek istemez. Vatani köy ya da aşiretten ibaret sandığı için askerlikten kaçar (...) Bu hastalık, uygun sosyal tedavi yöntemleriyle iyileştirilebilir.”¹²²

Özetle bu doğrultuda ‘Cumhuriyet’ gazetesi, “Ağrı Dağı tepelerinde tayyarelerimiz şakiler üzerine çok şiddetli bombardıman ediyorlar. Ağrı Dağı daimi olarak infilak ve ateş içinde inlemektedir. Türk’ün demir kartalları asilerin hesabını temizlemektedir. Zilan Deresi ağzına kadar ceset dolmuştur,”¹²³ diye haykırırken; Celal Bayar’ın, “Doğu illerinde hâkimiyet ve idare bakımından göze çarpan açık bir hakikât vardır: Şeyh Sait ve Ağrı isyanları’ndan sonra Türklük ve Kürtlük ihtirası, karşılıklı şahlanmıştır. İsyan edenleri cezalandırmak için şiddetin manası, anlaşılır ve yerindedir,”¹²⁴ diye ifade ettiği tutumla 1960 darbesinin Kürt meselesini çözmek için oluşturdukları Doğu Grubu’nun gizli raporundaki asimilasyon önerileri, âdetta 1925 tarihli ‘Şark Islahat Planı’ndaki önerilerin kopmasıydı. Ancak, 1925 raporundaki Kürt teriminin yerini 1961’de “kendini Kürt sananlar” terimi almıştı.¹²⁵

Ya “Kürt özerkliği” mi?

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu unsurlarından 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nın 39. Maddesi’nin 4. Fıkrası (ki Türk tarafının önerisi ile eklenmişti) “Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır” derken, 5. Fıkrası “Devletin resmi dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır,” diyordu...

Lozan’ın bu maddeleri ne yazık ki başından itibaren uygulanmadı ama Kürtçe konuşmanın cezalandırılması fikri 13 Şubat 1925’e patlak veren Şeyh Said İsyanı’ndan sonra ortaya çıktı. İsyarla büyük bir telaş içine giren Kemalist kadroların ‘Kürt Meselesi’ni halletmek için yürürlüğe koydukları ve yakın tarihe kadar devletin Kürt politikasının ana çerçevesini oluşturan 8 Eylül 1925 tarihli Şark Islahat Planı’nın tümü çok vahim ‘tedbirler’ içeriyordu, sadece konumuzu ilgilendiren 14. Maddesini (sadeleştirilmiş Türkçeyeyle) aktaralım: “Aslen Türk olup Kürtlüğe yenilmeye başlayan Malatya, Elaziz, Diyarbakır, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek, Ovacık, Hısnımansur, Behisni, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezle-

122 Ayşe Hür, “İttihat ve Terakki’nin Kürd Politikaları”, Radikal, 28 Temmuz 2013, s. 24-25.

123 Cumhuriyet, 16 Temmuz 1930.

124 Celal Bayar, Şark Raporu, Kaynak Yay., 2006, s. 64.

125 Ayşe Hür, “Osmanlı’dan Bugüne Kürtler ve Devlet-5”, Taraf, 29 Ekim 2008.

rinde, hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kurum ve kuruluşlarda, okullarda, çarşı ve pazarlarda, Türkçeden başka dil kullananlar, hükümet ve belediyenin emirlerine muhalefet etmek ve direnmek suçundan cezalandırılacaktır.”¹²⁶

Ya da Mustafa Kemal’in tavrı mı?

Mustafa Kemal Paşa’nın ve Atatürk’ün, Kürtlere ilişkin düşünceleri çok farklıdır. Bunlar kronolojik sıraya göre aktarırsak:

MUSTAFA KEMAL, ATATÜRK VE KÜRTLER¹²⁷

I. MUSTAFA KEMAL VE KÜRTLER

1. Mustafa Kemal, Haziran 1919 ortalarında, Cemil Paşazade Kasım Bey’e gönderdiği bir telgrafta şöyle diyor: “...Kürt kardeşlerimin hürriyeti, refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazların verilmesine tamamen taraftarım.”¹²⁸

2. Üçüncü Ordu Eski Müfettişi ve Padişah Fahri Yaveri Mustafa Kemal, 10 Temmuz 1919-13 Temmuz 1919’da Kürt şeyhlerine ve aşiret reislerine mektuplar yazmıştır. Bu mektuplarda, Türklerin ve Kürtlerin birlikte yürüttükleri bir mücadele olduğu, İslâm memleketlerinin düşman çizmeleri altında kalmaması için mücadele yürüttüklerini, düşmanların Kürdistan’ı Ermenistan yapacaklarını, buna engel olmak için mücadele yapıldığı vurgulanmakta, yardımları talep edilmektedir. Bu mektuplarda, Doğu’da Ermenilerle, Batı’da Yunanlılarla yapılan savaşta, Kürtlerin yardımı istenmektedir. Bu mektuplar 7 adettir. Mektuplar, Mutki’de Aşiret Reisi Hacı Musa Bey’e, Bitlis’te, Küfrevizade Şeyh Abdülbaki Efendi Hazretleri’ne, Şırnaklı Abdurrahman Ağa Hazretleri’ne, Derşevli Ömer Ağa Hazretleri’ne, Muşarlı Resul Ağa Hazretleri’ne, Eski Milletvekillerinden Sadullah Efendi Hazretleri’ne, Şeyh Mahmut Efendi Hazretleri’ne, Norşinli Meşayih Azamdan (Büyük Şeyhlerden) Şeyh Ziyaeddin Efendi Hazretleri’ne, Garzan’da Aşiret Reislerinden Cemil Çeto Bey’e yazılmıştır. Şırnaklı Abdurrahman Ağa’nın, Derşevli Ömer Ağa’nın, Muşarlı Resul Ağa’nın adı aynı mektupta zikredilmektedir. Şeyh Mahmut Efendi, Güney Kürdistan’da, o dönemde İngilizlerle savaşa tutuşan Şeyh Mahmut Berzenci’dir.¹²⁹

3. Mustafa Kemal, 1919 yılında, bazı Kürt ağalarına daha telgraflar göndermiştir. 15 Ekim 1919’da Malatya Mutasarrıf Vekili vasıtasıyla, Hacı Kaya ve Şatzade Mustafa Ağa’ya gönderilen telgraf bunlar arasındadır.¹³⁰

4. Heyet-i Temsiliye döneminde, 20-22 Ekim 1919’da Amasya’da, Osmanlı Harbiye Nazırı Salih Paşa ile Heyet-i Temsiliye üyeleri Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Bekir Sami Bey arasında beş protokol imzalanmıştı. İkinci protokol olarak bilinen

126 Ayşe Hür, “Lozan, Şark Islahat Planı ve Kürtçe”, Radikal, 21 Ekim 2012, s. 26-27.

127 İsmail Beşikçi, “Mustafa Kemal, Atatürk ve Kürtler”, 5 Teşrin 2013... <http://www.zazaki.-net/yazi/mustafa-kemal,-ataturk-ve-kurtler-324.htm>

128 Atatürk’ün Bütün Eserleri, Kaynak Yay., İstanbul, 1999, s. 388-389.

129 Nutuk III, (1919-1927) Belgeler, Bugünkü dille hazırlayan, İsmail Gönülal, Atatürk’ün Doğumunun Yüzüncü Yılın Kutlama Komisyonu Koordinasyon Kurulu, 1984, Belge, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53 s. 24-28.

130 Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameler IV (1917-1938) Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., 1964, s. 63.

bu protokolde, şöyle denilmektedir: “Beyannamenin birinci maddesi, Devlet-i Osmanî'nin tasavvur ve kabul edilen hududu, Türk ve Kürtlerle meskûn olan araziyi ihtiva eylediği ve Kürtlerin camia-i Osmaniye'den ayrılması imkânsızlığı izah edildikten sonra, bu hududun asgari bir talep olmak üzere temin-i istihsali lüzum-u müştereken kabul edildi. Maahaza Kürtlerin, serbesti-i inkişaflarını temin edecek vech ve surette, hukuk-ı ırkiye ve ictimaiyece mashar-ı müsaadat olmaları dahi tervic ve ecanip tarafından Kürtlerin istiklali maksad-ı zahiresi altında yapılmakta olan tezviratin önüne geçmek için de bu hususun şimdiden Kürtlerce malum olması hususu tensib edildi.”¹³¹

Sözü edilen bu ikinci protokolde, milli hudut da şöyle tanımlanmaktadır. “Beyannamenin (Sivas Kongresi Beyannamesi) birinci maddesinde, Osmanlı Devleti'nin düşünülen ve kabul edilen hududunun, Türk ve Kürtlerin oturduğu araziye kapsadığı... birlikte kabul edildi.

Burada kısaca, “Kürtler, Türkler ortak mücadele yapmalıdır, savaştan sonra yani zafer kazanılınca, Kürtlere de milli hakları verilecektir, Kürtlere gelişme serbestliği sağlanacaktır. Bu durum Kürtlere iyice anlatılmalıdır. Böylece onların, yabancıların, özellikle İngilizlerin kışkırtmalarına alet olmaları engellenmelidir.” deniliyordu. Milli hududun, Türklerin ve Kürtlerin oturduğu toprakları kapsadığının vurgulanması, ikinci protokolün dikkate değer bir yönüdür.

5. 27 Haziran 1920'de, BMM Hükümeti, El-Cezire Komutanı Nihat Paşa'ya Kürtlerle ilgili olarak Meclisin bir kararını gönderdi. “Bütün Türkiye’de mahalli idareler kurulması iç ve dış siyasetin gereğidir. Kürtlerin oturduğu bölgelerde ise, yine iç ve dış siyaset gereği, adım adım mahalli idare kurulması için uygulamaya geçilmesi istenmektedir.”¹³²

İç siyasetle kastedilenin Kürtlerin hakları olduğu açıktır. Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1922 günü yaptığı konuşmada, “ırki hukuka, toplumsal hukuka ve çevresel şartlara saygı iç siyasetin esas noktalarındandır” demektedir.¹³³

6. 20 Ocak 1921'de Teşkilât-ı Esasiye Kanunu kabul edilmiştir. 1921 Anayasası mahalli idarelere yani yerel yönetimlere, yerinden yönetim ilkesine ağırlık vermiş bir anayasadır. 1921 Anayasası'nın 11. maddesi, “vilayet mahalli umurda şahsiyeti ve muhtariyeti haizdir” demektedir.¹³⁴ Yani vilayetler yerel işler yüklenmede, tüzel kişiliğe ve tam özerkliğe sahip olacaklardır. Bu maddeye göre harici ve dâhili siyaset, adli ve askeri işler dışındaki işler vilayetlere bırakılıyor. Eğitim, sağlık, ekonomi, bayındırlık, sosyal yardım işlerinin yönetimi vilayet meclislerine bırakılıyor.

7. Büyük Millet Meclisi'nde, 10 Şubat 1922 günü, gizli bir celsede, Kürdistan muhtariyetine dair bir kanun tasarısının müzakere edildiği dile getiren bazı yayınlar vardır. İngiltere Yüksek Komiseri Horace Rumbolt, Dışişleri Bakımı Lord Kurzon'a

131 Faik Reşit Unat, Amasya Protokolleri, Tarih Vesikaları, Yeni Seri Cilt I, Mart 1961, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, Sayı 3., s. 361.

132 TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt III, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1985, s. 550-551.

133 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Derleyen Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., 1959, s. 221.

134 Türk Anayasa Metinleri, “Senedi İttifak'tan Günümüze” Hazırlayan: Suna Kili-Şeref Gözbüyük, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1984 s. 92.

gönderdiği belgede, BMM’de görüşülen bu kanun tasarısı hakkında bilgi vermektedir. Bu kanun tasarısının 64’e karşı 373 oyla kabul edildiği de anlatılmaktadır.¹³⁵

8. Mustafa Kemal, 16-17 Ocak 1923 günlerinde, İzmit’te, gazetecilere yaptığı bir görüşmede, gazetecilerin sorusu üzerine Kürtlere özerklik verilmesini tartışmaktadır. Gazeteciler arasında, Falih Rıfki Atay ve Ahmet Emin Yalman da vardır.¹³⁶

9. Lozan Antlaşması görüşmelerinde Türk delegasyonu başkanı İsmet İnönü milli mücadelede Kürtlerin Türklerle birlikte hareket ettiğini söylemektedir. İsmet İnönü şu görüşleri dil getirmektedir. “Sevr muahedesi ile Kürtler, Türkler gibi kendi vatanlarını tehlikeye maruz gördüler. Çünkü Sevr Muahedesi hükümlerine göre Doğu Anadolu’da, Ermenistan hududu bitişiğinde bir Kürdistan devleti kurulacaktı. Kürtler, Türk vatanının kendileriyle beraber, bilhassa doğuda, Ermeni tehlikesine maruz kalacağını biliyorlardı. Milli mücadelenin devamınca, canla başla beraberlik gösterdiler. Sonra Lozan Muahedesi yapılırken de Kürtler vatansever olarak Türklerle beraber bulunmuşlardır.”¹³⁷

10. Lozan görüşmelerinde Türk delegasyonu başkanı İsmet İnönü, Kürtlerle ilgili düşüncelerini şöyle sürdürmektedir. “Kürtler, Ermeniler gibi Lozan’a gelip bize müracaat etmediler. Hatta biz Lozan’daki konuşmalarımızda, milli davalarımızı ‘biz Türkler ve Kürtler’ diye bir millet olarak müdafaa ettik ve kabul ettirdik.”¹³⁸

11. Mustafa Kemal, konuşmalarında ve yazılarında Misak-ı Milli’yi Kürtlerin ve Türkleri “ortak vatan”ı diye tarif eder. Misak-ı Milli’nin etnografik tanımında “Kürtlerle Türkler ibaresi kullanılır.¹³⁹ İsmet İnönü de Misak-Milli’yi, Türklerin ve Kürtlerin ortak vatani diye tanımlar.¹⁴⁰

II. MUSTAFA KEMAL VE TOPLUMUN FARKLI UNSURLARI

Mustafa Kemal 1919-1920’lerde toplumu çeşitli etnik ve İslâmi unsurların meydan getirdiğini vurgulamaktadır. Bunları şu şekilde belirtebiliriz.

135 Robert Olson, Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı, 1880-1925, Çev: Bülent Peker-Nezvat Kıracı, 1992, s. 69-71, 244-246.

İş Bankası tarafından yayımlanan TBMM Gizli Celse Zabıtları’nda, 10 Şubat 1922 tarihli zabıtlara rastlanmamaktadır. Bu zabıtlar yoktur. Zabıtlar, 9 Şubat’tan 11 Şubat’a atmamaktadır. Cilt II, s. 726 vd.

Sabah Ghalip, 1919-1923 Yılları Arasında Mustafa Kemal Atatürk’ün, Kürt Meselesi Karşısındaki Tutumu ve 1922 tarihli Kürt Otonomisi Kanunu’nun Metni, Soranice Kürtçesi’nden Türkçeye çeviren: Agirkhorshid Zaher, Birnebûn, No: 39, 2008, Bu incelemede, 1992 tarihli Kürt otonomisinin kanun metni de vardır. s. 67-70.

136 2000’e Doğru Dergisi, 30 Ağustos-5 Eylül 1987, No: 35, “Gizlenen Belge”, “Atatürk: Kürtlere özerklik” konulu haber

137 İsmet İnönü, Hatıralar, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 202.

138 İsmet İnönü, Hatıralar, Bilgi Yayınevi, 1987, s. 202... Ayrıca bkz. Lozan Görüşmeleri, Tutanaklar, Belgeler, Takım 1 Cilt, I Kitap, Çev: Seha L. Meray, Önsöz: İsmet İnönü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1969, s.342-375.

139 Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 4 Kurtuluş Savaşı’nda Kürt Politikası, Kaynak Yay., 1999, s. 223-228... İsmail Göldaş, Biz Türkler ve Kürtler, Avesta, 2000.

140 Lozan Görüşmeleri, Tutanaklar, Belgeler, Takım 1 Cilt, I Kitap, Çev: Seha L. Meray, Önsöz: İsmet İnönü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1969, s. 344... Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 4, Kurtuluş Savaşı’nda Kürt Politikası, Kaynak Yay., 1999, s. 226... Metin Heper, Devlet ve Kürtler, Doğan Kitap, Eylül 2008... İsmail Göldaş, Biz Türkler ve Kürtler, Avesta, 2000...

1. “Her milleten olan unsurlarımız...” (20 Eylül 1917)
2. “Her iki kardeş ırk” (28 Mayıs 1919)
3. “bütün İslâmi unsurlar... Kürtler ve Türkler, bütün İslâmi unsurlar... Türk ve Kürt milleti (16 Haziran 1919)
4. “Kürtleri de bir öz kardeş olarak bağrımıza basıp tek milleti bir nokta etrafında birleştirmek...” (16 Haziran 1919)
5. “Türk ve Kürt’ün ezici çoğunluğu...” (17 Haziran 1919)
6. “Kürtler de Türklerle birleşti...” (18 Haziran 1919)¹⁴¹
7. “Ezici çoğunluğu Türk ve Kürt olan bu vilayetler...” (21 Ağustos 1919)¹⁴²
8. “Türk ve Kürt birbirinden ayrılmaz iki öz kardeş...” (15 Eylül 1919)¹⁴³
9. “Türk ve Kürt unsurları...” (28 Aralık 1919)¹⁴⁴
10. “İslâmi unsurlar... kardeş milletler... (24 Nisan 1920)
11. “Türk, Çerkez, Kürt... hepsinden oluşan İslâmi unsurlar... Millet, çeşitli İslâmi unsurlardan oluşmuştur...” (1 Mayıs 1920)¹⁴⁵
12. “Milli hudutlar olarak çizdiğimiz daire dâhilinde yaşayan çeşitli İslâmi unsurlar... Kürt, Türk, Laz, Çerkez vesaire bütün bu İslâmi unsurlar...” (3 Temmuz 1920)¹⁴⁶
13. “Türkiye toprağındaki çeşitli unsurlar... hangi din ve unsura mensup olurlarsa olsun...” (5 Aralık 1921)¹⁴⁷
14. “Milli hududumuz dâhilinde mevcut Kürt unsurlar... Hem Kürtler, hem Türkler... bu iki unsur...” (16 -17 Ocak 1921)¹⁴⁸
15. “Türkiye halkı içinde... ırkan muhtelif olanlar vardır. Fakat muhtelif ırktan bulunanların birinin diğeri üzerinde, onun milliyetini yok edecek bir davada bulunmasına hacet yoktur...” (2 Şubat 1923)¹⁴⁹

III. ATATÜRK VE KÜRTLER

Mustafa Kemal Paşa, 1922 sonlarından itibaren Kürt sözcüğünü telaffuz etmemeye başlamıştır. Cumhuriyet’in ilanından itibaren ise Kürt sözcüğü hiç telaffuz edilmemektedir. Bu süreçte artık, sadece Türk’e vurgu yapılmaktadır. 1920’lerin sonla-

141 Atatürk’ün Bütün Eserleri-2, Kaynak Yay., 1999, s. 120-336-388-391-393-394.

142 Atatürk’ün Bütün Eserleri 2 Nutuk/Söylev I Atatürk Kültür, Dil-Tarih Yüksek Kurulu, Türk Tarih Kurumu Yay., 1989, s. 134 vd.

143 Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV, s. 71.

144 Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II, Derleyen Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., ikinci basım, 1961, s. 12.

145 Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I, Derleyen Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., ikinci basım, 1959, s. 30-74.

146 TBMM Gizli Celse Zabıtları I, TBMM Basımevi, 1980, s. 73 vd.

147 Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Atatürk Haftası Armağanı, Genelkurmay Basımevi, 1977, s. 147.

148 Mustafa Kemal, Eskişehir-İzmit Konuşmaları (1923) Kaynak Yay., 1993, s. 104 vd.

149 Sadı Borak, Atatürk’ün, Resmi Yayınlara Girmemiş, Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri, Kaynak Yay., ikinci basım, 1997, s. 211 vd... Doğu Perinçek, yukarıda sözü edilen Kurtuluş Savaşı’nda Kürt Politikası kitabında, metinde geçen muhalif sözcüğünün, muhtelif olarak okunması gerektiğini bildirmektedir. s. 23.

rında, 1930'lardaysa, Türk-Tarih tezi ve Güneş-Dil Teorisi anlayışı doğrultusunda herkesin Türk olduğu, Kürt diye bir milletin, Kürtçe diye bir dilin olmadığı vurgulanmaktadır.

1. Mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk milleti Türk sanatı, iktisadiyatı, Türk şiir ve edebiyatı, bütün bedayiiyle inkişaf eder. (Ekim 1922).

2. Cihan içtimai ve siyasi icabatından doğan ve binlerce senelik Türk tarihinin netice-i tekâmülü olan devletimiz, devam ve istikrarın bütün evsaf ve şeraitini haizdir. (Ağustos 1923)¹⁵⁰

3. Türk esaret kabul etmeyen bir millettir. Türk milleti esir olmamıştır (1925).¹⁵¹

4. Türk ata yurduna ve Türk'ün bağımsızlığına tecavüz edenler kimler olursa olsun, onlara bütün milletçe silahlı olarak mukabele ve onlarla mücadele eylemek icab ediyordu. (1927)¹⁵²

5. Türk milletinin başında bela olduğu asırlardan beri sabit olan Hilafet'in kaldırılmasıyla Türk Cumhuriyeti tarihin cereyanında layık olduğu temiz ve kuvvetli itibar mevkiini hakkiyle elde etti.

Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk istiklali gibi Türk Cumhuriyetini de hilafetten ve her türlü iştirak ve müdahalelerden uzak olan salim şeklinde ilelebet muhafazaya vücudunu vakfetmeyi vatanın birinci derecede mevcudiyet sebebi sayacaktır. (1927)¹⁵³

6. Türk milletinin tabiat ve adetlerine en uygun olan idare, Cumhuriyet idaresidir (1924)¹⁵⁴

7. Türk inkılâbı kurucudur. Türk ihtilali, yüksek bir insani ülkü ile birleşmiş vatanperverlik eseridir. Çocuklarına bütün güzellikleri ve bütün büyüklükleri görmek ve aynı zamanda bütün sefaletlere acımak sanatını öğretmektedir. (1933)¹⁵⁵

8. Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletli ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır sıklıkta değil; ahlâkta, fazilette ağır, ağırbaşlı bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi, Türk'ü zihniyetiyle, bazusiyle, azmiyle koruma ve müdafaaya gücü yeter nesiller yetiştirmektir. Milletin kaynağı, sosyal hayatın esası olan kadın, ancak faziletli olursa vazifesini yapabilir. Herhâlde kadın çok yüksek olmalıdır. (1925)¹⁵⁶

9. Arkadaşlar, Türk milleti çok büyük vak'alarla ispat etti ki, yenilik sever ve inkılâpçı bir millettir. (1925)¹⁵⁷

10. Ey Türk Gençliği!

Birinci vazifen Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafa etmekti. (...)

150 Atatürk'ten Düşünceler, Hazırlayan: Enver Ziya Karal, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Bilim Kültür Eserleri dizisi, 1986, s. 85-40.

151 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Derleyen Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., ikinci basım, 1961, s. 230.

152 Nutuk I, s. 14-15.

153 Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV, s. 530.

154 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, s. 74.

155 Hâkimiyet-i Millîye Gazetesi, 30 Ekim 1933, s. 2.

156 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Derleyen: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., ikinci basım, 1961, s. 231

157 Nutuk, s. 95.

Ey Türk İstikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk İstiklal ve Türk Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur! (Ekim 1927)

11. Türk milleti,

Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını daha büyük şereflerle, saadetlerle huzur ve refah içinde kutlamayı gönülden dilerim. Ne mutlu Türküm diyene! (Ekim 1933)

12. Her Türk ferдинin son nefesi, Türk ulusunun nefesinin sönmeyeceği, onun ebedi olduğunu göstermelidir. Yüksel Türk! Senin için yükseklik hududu yoktur. İşte parola budur. (11 Ocak 1935; Mülkiye Mektebi Öğrencilerine)¹⁵⁸

13. Benim hayatta yegâne fahrim, servetim Türklükten başka bir şey değildir.¹⁵⁹

14. Bu memleket tarihte Türk'tü, hâlde Türk'tür ve ebediyen Türk olarak yaşayacaktır.¹⁶⁰

15. Türk! Öğün, Çalış, Güven!¹⁶¹

16. Bir Türk dünyaya bedeldir. (1925)¹⁶²

17. Biz Balkanları niçin kaybettik biliyor musunuz? Bunun tek bir sebebi vardır. Bu da İslav araştırma cemiyetlerinin kurduğu Dil Kurumlarıdır, bizim içimizdeki insanların milli şuurlarını uyandırdığı zaman biz Balkanlarda Trakya hudutlarına çekildik.¹⁶³

18. Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilâtımızın, dikkatli, alâkâlı olmasını isteriz. (Kasım 1932)

19. Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini, doğru temelleri üzerinde kurmak; öz Türk diline, değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimler vereceğine şimdiden inanabilirsiniz. (Kasım 1932)

20. Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikât insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır. (Ağustos 1931)¹⁶⁴

Özetle Mustafa Kemal'in, 1923'te yani Lozan'dan sonra ve Cumhuriyet'in ilanından saatler önce, 1921'in yerel yönetim modelini önerdiği taslak, 1924 Anayasası'nda bütünüyle çöpe atıldı.¹⁶⁵

158 Atatürk'ten Düşünceler, Hazırlayan: Enver Ziya Karal, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kıtaplari, Bilim Kültür Eserleri dizisi, 1986, s. 97-152-152.

159 Mahmut Esat Bozkurt, Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt'tan hatıralar, Yakınlarından Hatıralar, Sel Yay., İstanbul 1955, s. 95

160 Taha Toros, Atatürk'ün Adana Seyahati, 1939, s. 23

161 Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Yayını, 1959, s. 304

162 Mustafa Selim İmece, Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri (1925), Türkiye İş Bankası Yay., 1959, s. 14.

163 Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Hazırlayan: Utkan Kocatürk, Turhan Kıtapevi, 1984, s. 149.

164 Atatürk'ten Düşünceler, Hazırlayan: Enver Ziya Karal, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kıtaplari, Bilim Kültür Eserleri dizisi, 1986, s. 88

165 Murat Sevinç, "Mustafa Kemal'in Anayasa Taslağı ve Kürtler", Radikal İki, 11 Temmuz 2010, s. 5.

İngiliz arşivlerinde çalışan Robert Olson'a göre 29 Mart 1922 tarihinde, İstanbul'daki Britanya Komiseri Sir Horace Rumbold tarafından Britanya Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderilen (FO 371/7781 e 3553/96/65 arşiv numaralı) bir telgrafın ekine göre, TBMM'nin 10 Şubat 1922 tarihli celsesinde Kürtlere özerklik verecek 18 maddelik bir kanun hakkında ciddi tartışmalar yapılmış, yapılan oylamada 373 milletvekili kabul, 64 milletvekili (Olson bir yerde de 65 milletvekili diyor) ret oyu vermişti. Olson'a göre o tarihte TBMM'de 72 Kürt milletvekilinin olduğu ve tasarıyı destekleyen Türk milletvekilleri olduğuna göre, Kürt milletvekillerinden bir bölümü tasarıya hayır oyu vermişti. Ancak çıkan tartışmalar yüzünden konu başka oturuma ertelenmişti. Rumbold raporunu, bir daha bu konunun ele alındığını duymadığını belirterek bitiriyordu.¹⁶⁶

O günden, bugünlerin açılımına hâl bu!

NİHAYET!

Türk "uluslaşması"nın acılı serüveni, özetin özetiyle bu...

Yani H. Nihal Atsız'ın, "Evet... Kürt kalmakta direnir, dört beş bin kelimelik o iptidâî dilleriyle konuşmak, yayın yapmak, devlet kurmak istiyorlarsa gidebilirler. Biz bu toprakları oluk gibi kan dökerek; Gürcülerin, Ermenilerin, Rumların kökünü kazıyarak aldık, yine oluk gibi kan dökerek Haçlıların savaşçı şövalyelerine karşı savunduk. Kürtler 1839 yılına kadar askerlik bile yapmadılar. Viyana'dan Yemen'e kadar her yerde Türk ırkının kanı sebil gibi akarken onlar yaşadıkları dağlarda ve köylerde keçilerini güttüler ve fırsat buldukça hırsızlık ve yağmacılık ederek yaşadılar. İran'la yaptığımız savaşlara yardımcı diye geldikleri zaman da daima fırsat kolladılar ve Türk ordusunun yenildiği çarpışmalarda bu sefer İran'la birleşip onu vurmaktan geri kalmadılar. Birinci Cihan Savaşı'nda bize topyekûn ihanet eden Ermeniler, yerleşik Türk halkını vahşi bir kırgınlıkla bitirmeseydi ve dağlarda, sarp köylerde yaşayan Kürtler bu kırgından kurtulmuş olmasaydı bugün çoğunlukta oldukları illerde de azınlık olarak kalmakta devam edeceklerdi. Fakat yüzde yüz çoğunlukta olsalar bile Türkiye'nin herhangi bir bölgesinde devlet kurmak hayalleri, hayal olarak kalacaktır. Yunanlıların Bizans, Ermenilerin Büyük Ermenistan kurmak hayalleri gibi... Onun için Türk milletinin başını belaya sokmadan, kendileri de yok olmadan çekip gitsinler. Nereye mi? gözleri nereyi görür, gönülleri nereyi çekerse oraya gitsinler. İran'a, Pakistan'a, Hindistan'a, Barzani'ye gitsinler. Birleşmiş Milletlere başvurup Afrika'da yurtluk istesinler. Türk ırkının aşırı sabırlı olduğunu, fakat ayrıntı kabardığı zaman Kağan Arslan gibi önüne durulmadığını, ırkdaşları Ermenilere sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin,"¹⁶⁷ formülasyonunda somutlanan zorbalık,

166 Ayşe Hür, "1922'de Kürtlere Söz Verildi mi?", Radikal, 23 Ocak 2013, s. 10-11.

167 H. Nihal Atsız, Haziran 1967... <http://kahpedevrinyigitcocuklari.tumblr.com/>

inkâr, katliam, asimilasyon, tehcir, yok etme...

Ya da bir “ulus”u imal etmenin vahşi bedeli...

Bütün bu olan bit(mey)ene “Olan olmuş, geçmişi kurcalamanın ne yararı var?” apolojizmiyle bakmak, mümkün değil. Çünkü bu apolojizm sürdürüldükçe, Türk(iye) insan(lar)ının büyük çoğunluğu kendilerini sürekli olarak haklı ve sürekli olarak “mağdur” olarak görme alışkanlığını da sürdürecektir.

Toplumun büyük çoğunluğu, farklı olanlar, ötekiler karşısında tahammül-süzlüğe, en küçük kıvılcımda şiddete, ya da en azından resmî veya gayrı resmî şiddete onay vermeye sürükleyen alışkanlıklar: Devlet terörünü sürdürülebilir kılan tam da bu değil midir?

Bu nedenledir ki, bu toplum tarihiyle yüzleşmeli ve gerek bireysel, gerek kolektif olarak “ötekiler”in (gayrimüslimler, Alevîler, Kürtler, Êzîdîler...) çek-tikleri acılardaki sorumluluklarını kabullenmeli...

Bu elzemdir; çünkü kaçak sarayda hâlâ 16 Türk devleti palavralarıyla¹⁶⁸ icra

168 Mustafa Kemal, 1922 yılında Meclis’te yaptığı bir konuşmada Türk milletini Nuh’un oğlu Yafes’e kadar götürür ve “Türkler on beş yüzyıl önce Asya’nın göbeğinde muazzam devletler kurmuştur ve insanlığın her türlü yeteneği onda ortaya çıkmıştır” der. 16 Türk Devleti’ni simgeleyen 16 yıldız ile ortada 17. Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ni simgeleyen güneş figürünü içeren Cumhurbaşkanlığı Forsu’nu bu konuşmanın yapıldığı günlerde Mustafa Kemal’in 20 yıldızlı olarak tasarladığı, 1978’de yıldız sayısının 16’ya düşürüldüğü biliniyor. 1985’ten beri de şimdiki tasarım kullanılıyor ve ‘Türklerin en büyük hasletinin devlet kurmak olduğu’ düşüncesi her fırsatta dile getiriliyor...

Cumhurbaşkanlığı Forsu’ndaki 16 devletin hangi kriterlere göre ‘Türk’ sayıldığı tam bir muamma. Neden mi?

Forsta ‘Hun İmparatorluğu’, ‘Batı Hunları’, ‘Avrupa Hunları’ ve ‘Akhunlar’ olarak tam dört yıldız işgal eden Hunlar, Çin kaynaklarında ‘Hiong-nu’ diye geçiyor. Hiong, Çinliler için Kuzeyli barbar kavimler anlamına geliyor. ‘Nu’ ise köle demek. Hunlar, Çin kaynaklarında yuvarlak koca kafalı, kısık gözlü, geniş burunlu, gür bıyıklı, sivri küçük sakallı, kafasının yanları tıraşlı, arkadan uzun atkuyruklu, kısa boylu, tıknaz adamlar olarak tarif ediliyor. Fizyonomiye dair bu bilgiler, bazı bilim adamlarının Hunların Proto (ön) Moğol- lar olduğunu düşünmelerine neden olmuş. Ama pek çok bilim adamı da, Hunların Proto-Türkler olduğunu kabul ediyor...

Forsta 5. sırada yer alan Göktürk İmparatorluğu’nun ‘Türklüğü’ hakkında bilgilerimiz ise VII. yüzyıla ait Çin kroniklerinden geliyor...

6. yıldızın temsil ettiği Avar İmparatorluğu, 562-823 (veya 565-835) yılları arasında, bugünkü Macaristan, Slovakya, Hırvatistan, Slovenya, Romanya ve Sırbistan topraklarında hüküm sürmüş. Çin kaynaklarına göre Avarlar, ‘Yuan Yuan’ veya ‘Jwen Jwen’ denilen, Moğol kökenli kavimlerin ardılları...

Forsun 7. sırasındaki Hazar İmparatorluğu (651-983), Yahudi, Çin ve Bizans kaynaklarında farklı şekillerde ele alınırlar. Kimine göre Göktürklerin devamı, kimine göre Kafkasya’nın yerli halklarından, kimine göre Uygur, Proto- Bulgar, Sabir ve Peçenek boylarının karışımı. VIII. veya IX. yüzyılda Museviliği kabul eden Hazarlar, Rus saldırıları, Tatar-Moğol- ların kültürel taarruzu ve bazı doğal afetler yüzünden tarihten aniden silinmişler...

8. sıradaki Uygurlar, adlarının kökenini oluşturan ‘On urug’ (on boy) terimindeki ‘urug’ kelimesinin ‘Oğuz’ kelimesine benzetmesinden dolayı resmi tarihçilerimiz tarafından ‘Türk’ kabul edilir ama bizler Türk görsek bile Uygurların kendilerinin görmediğine dair

edilen Türk(eye) milliyetçiliği yine ve hâlâ Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı

pek çok işaret var. Bunlardan en önemlisi 752-753 yıllarında Uygur Hakanı Moyun Çor tarafından dikilmiş olan, Taryat (veya Terhin) Yazıtı'ndaki şu ifadeler: "Yirmi sekiz yaşım da Yılan yılında Türk yurdunu o zaman karıştırdım ve bozguna uğrattım", "Türk halkına yedinci ayın on dördünde (...) orada dövdürttüm ve mağlup ettim. Hanlarını tutsak aldım. (Ordusu) orada yok oldu. Türk halkını orada kendime tabi kıldım."

Gerçekten Moyun Çor, 744 yılında Göktürk hâkimiyetine son veren hakandır...

9. sırada yer alan Karahanlılar Devleti'nin (940-1040) kurucuları, Rus Türkolog V.V. Barthold tarafından 'Türk' diye nitelenir ancak yazar bu boyların kökeninin bilinmediğini söyler...

10. sıradaki Gazne Devleti'nin (963-1186) kurucusu 'Türk' köle Sebük Tigin'dir, tebaasının ağırlığını da Afganlar, Beluciler, Hintliler oluşturur. Devletin Türk unsurları da zamanla Farslaşmıştır...

11. sırada kurucuları Türkmen boyu Selçuk'tan gelen ama tebaası değişik halklardan olan Büyük Selçuklular (1040-1157) vardır. Ancak Büyük Selçukluların devamı olarak, Anadolu'yu 'Türlere ebedi yurt' yapan Rum Selçuklu Devleti'nin adı forsta yoktur. Anlaşılan adındaki 'Rum' ibaresi aforoz edilmesine yol açmıştır...

12. sıradaki Harzemşahlılar (1097-1231), 'Türk' köle (Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ibrikçibaşısı) tarafından kurulmuş olması dışında, Türklükle ilgili değildir...

13. sıradaki Altınordu Devleti (1236-1502), Moğol İmparatoru Cengiz'in oğlu Cudi tarafından kurulmuş olup, sadece halkın çoğunluğu 'Türk'tür. Eğer bu nitelikler Altınordu'yu Türk devleti yapıyorsa, Samanoğulları (tebaası olan 200 bin kadar Türk'ün Müslümanlığı kabul etmesini sağlamıştır), İlhanlı Devleti, Şibanoğulları, Canoğulları, Mangıtoğulları, Buhara Krallığı ve Hive Özbek Hanlığı gibi kurucuları Türk olmayan ancak halkın çoğunluğu Türk olan devletler neden listeye alınmamıştır?

14. sırada Moğol İmparatoru Cengiz sülalesinin damadı olan Timur'un kurduğu Büyük Timur İmparatorluğu (1368-1501) vardır. Ankara Savaşı'nda Yıldırım Beyazıt'ı bozguna uğratarak, forsun 16. yıldızını az daha tarihten sileceği için 'gaddar bir düşman' olarak bellediğimiz Timur, Cengiz Han'ın Büyük Moğol İmparatorluğu dörde ayrıldıktan sonra Orta Asya'da kalan Çağataylılar arasından çıkmış. Siyasi meşruiyetini Moğollardan, kültürünü Çağataylılar alan bu grupların, tarih içinde Türklüklerinin ağır bastığı kabul ediliyor... Forsta 15. sırada yer alan Babür İmparatorluğu (1526-1858) ise, Timur'un beşinci kuşaktan torununun kurduğu ancak halkın çoğunluğu Hintli olan bir imparatorluk olarak 'Türk devleti' sayılmış. Yani bu yıldız da epey sorunlu...

16. sırada yer alan Osmanlı Devleti'ni bir 'Türk' boyu olduğu kabul edilen Oğuzların Kayı boyu kurmuş olmakla birlikte, devletin 'Türk' niteliği hep tartışılmıştır. Çünkü 13. yüzyılın başında Osmanlı Beyliği'nin kuruluşuna tanıklık ettiği anlaşılan Yunus Emre'nin dilinde Anadolu'nun adı 'Türk' değil, 'Rûm ili' dir. Zafername adlı eserin yazarı Nizameddin Şami, Timur'un 1402'de Yıldırım Bayezid'e karşı kazandığı zaferi 'Rûmiyan'a ve Sultan-ı Rûm'a karşı kazanılmış bir zafer' olarak tarif eder. 1402-1413 arasındaki Fetret Devri'nde, Osmanlı'ya başkaldıran Simavne Kadısı Şeyh Bedreddin'in namı 'Hallac-ı Rûm' yani 'Rumların Hallac-ı Mansuru' veya 'Pertev-i Rûm' yani 'Rum ışığı'dır. 1399-1429 yılları arasında yaşadığı sanılan Horasan erenlerinin pirlerinden Hacı Bayram-ı Veli'nin unvanı ise 'Şeyhü'r Rûm'dur.

Aslında bu terminolojide şaşılacak bir şey yok. Osmanlı İmparatorluğu'nda hem yöneticiler, hem halk arasında Türk olmayan çoktur. Yöneticilerin bir kısmı ve kapıkulu askerlerinin hepsi, dirlik sahiplerinin bazıları Türk-Müslüman olmayanlardan oluşur. Bir kaç dışında, hanedanın erkekleri Türk olmayan kadınlarla evlenerek, 'Türk kanını' epeyce sulandırmışlardır (Ayşe Hür, "Bir 'Kürt Devleti' Cumhurbaşkanlığı Forsu'na Girebilir mi?", Radikal, 7 Nisan 2013, s. 20-21).

Êzîdî köylerinde terör estirebilmektedir!¹⁶⁹

O hâlde diyeceklerimi F. Nietzsche'nin, "Nefret Kültürü'nün yerleştiği ve dal budak saldığı toplumlarda, yaşamı geliştirecek ve güzelleştirecek bir yapı kurmak mümkün değildir," saptamasıyla noktalıyorum!

13 Ocak 2015, Ankara.

169 Mardin'in Nusaybin İlçesi'ne bağlı Êzîdî köylerinde yaşayanlar tedirginler. Arazilerini gasp etmek istediklerini iddia ettikleri korucu köyünden kendilerine sürekli olarak "Sizin de sonunuz Şengal'dekiler gibi olacak" tehditlerinin geldiğini söylüyorlar. İşin altında yatan hesap ise, Êzîdî ailelere ait yüzlerce dönümlük araziler... Olay, Nusaybin'in Çilesiz Köyü'nde yaşanıyor. 1969'dan beri devam eden Êzîdî aileler ile Hazine arasındaki arazi davası bir anda IŞİD tehditleri eşliğinde bir 'psikolojik savaşa' dönüşmüş durumda. Çelik, Ak, Sis ve Tellioglu aileleri arazilerinin bir korucu mezrası olan Seyar'dan gelenler tarafından gasp edilmek istendiğini savunuyor. İşin doğrusu olay bir iddia düzeyini çoktan aştı. Zira, bu tehditler jandarmanın tutanaklarına, kaymakamlık ve valilik nezdindeki resmi yazışmalara, savcılığa yapılan suç duyurularına da girdi. Bütün mesele, Êzîdîler'in Almanya'dan dönüp arazilerine sahip çıkmaları. Olayın başlangıcı ise 46 yıl önce Osmanlı vergi kayıtlarına dayanan 4 ve 6 No'lu 2 bin dönümlük arazi üzerindeki hak iddiasına kadar uzanıyor. Êzîdîler bu arazilere ait belgeleri sunarak 1969'da dava açtı. 1994'te köy boşaltılınca iki aile dışındaki tüm aileler Almanya'ya göç etti. Çilesiz Köyü'nün yakınında olan ve koruculardan oluşan Seyar Mezrası'ndakiler ise Êzîdîler gittikten sonra arazilerin kendilerine verilmesini talep ettiler. Ancak davalık olduğundan dolayı buna izin verilmedi. Seyar köylüleri de izinsiz olarak arazileri zaman zaman ekmeye başladılar. Êzîdîler'in girişimi ile bu faaliyetler bir kaç kez durduruldu. Êzîdî ailelerin araçları sürekli tahrip ediliyor (Bahadır Özgür, "Nusaybinli Êzîdîler: IŞİD'le Tehdit Edip Arazileri Almak İstiyorlar", Radikal, 12 Ocak 2015... http://www.radikal.com.tr/turkiye/nusaybinli_Êzîdîler_isidle_tehdit_edip_arazileri_almak_istiyorlar-1270237).